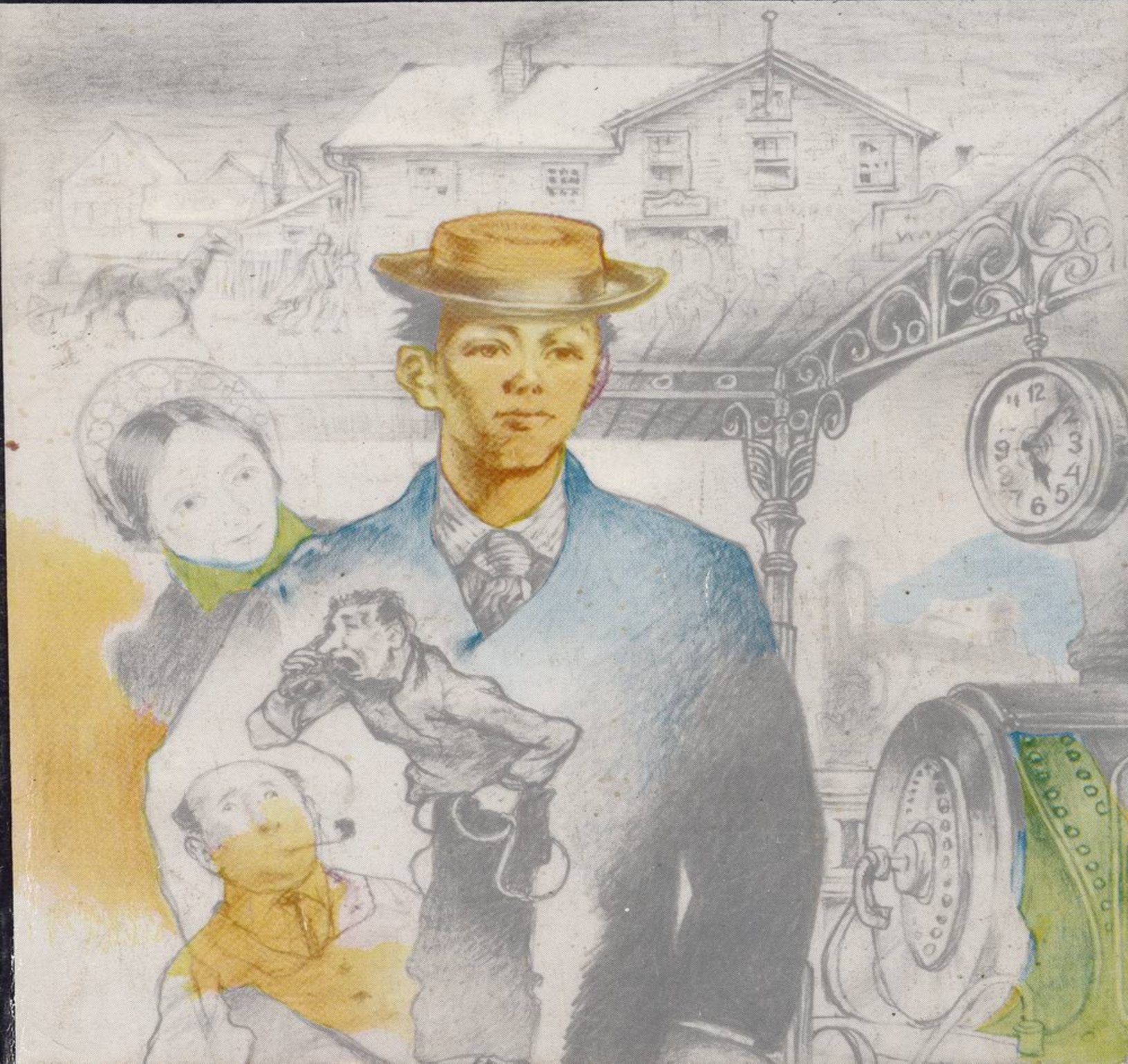

Шъруд Андерсън УАЙНСБЪРГ, ОХАЙО

ИЗДАТЕЛСТВО
ХРИСТО Г. ДАНОВ
ПЛОВДИВ

ШЪРУД АНДЕРСЪН УАЙНСБЪРГ, ОХАЙО

Превод: Людмила Колечкова

chitanka.info

ГРИГОР ПАВЛОВ

ЖИВОТ И СМЪРТ В УАЙНСБЪРГ, ОХАЙО

Сборникът разкази „Уайнсбърг, Охайо“ ни връща в провинциална Америка, която отдавна е останала само в американските учебници по история. Дори споменът за нея е безвъзвратно изчезнал, защото съвременниците на жителите на малкото американско градче не са вече между живите. Та в книгата се срещаме дори с участници в Гражданската война в САЩ от средата на миналия век! Човек трудно може да си представи днес такова американско провинциално градче, в което всеки познава всекиго, когато ежедневието на обитателите му е текло бавно и видимо безметежно, когато събитието на деня е било пристигането на бързия влак за Клийвланд и когато годишните времена са се редували като вечния кръговрат на земята.

Достатъчно е да си припомним друг роман за американската провинция, написан четиридесет и пет години по-късно, а именно „Хладнокръвно“, за да видим бездната, разделяща света на Шъруд Андерсън от този на Труман Капоти. В Уайнсбърг няма убийства, няма видимо насилие, тук не избухват разтърсващи житейски взривове. На пръв поглед в Уайнсбърг животът си тече и няма никакви външни признаци на смут, а да не говорим за катастрофи.

И все пак, когато книгата излиза през 1919 година, тя става литературна сензация, но с обратен знак. Американската официална критика обвинява автора в седемте смъртни греха. Критиците „откриват“ в разказите недопустим интерес от страна на Андерсън към сексуалния живот на героите си, обвиняват го в стремеж да подрони традиционните американски буржоазни ценности и направо възвръщаване на устоите на цялостния така наречен американски начин на живот.

Да не забравяме, че същата американска критика двадесет години по-рано бе „скандализирана“ от появата на първия роман на Теодор Драйзер „Сестра Кари“ през 1900 год. Драйзер се бе осмелил

да покаже на сънародниците си, че в родната им страна моралното престъпление не винаги завършва с наказание. Шъруд Андерсън се появява на границата на „златния век“ съвременната американска литература, когато най-големите майстори на художественото слово в САЩ навлизат с „гръм и трясък“ в американската художествена проза. По това време Драйзер вече е написал втория си роман „Джени Герхардт“ (след 12-годишно мълчание, последвало канонадата срещу „Сестра Кари“) и „Финансистът“ — първата книга на монументалната му „Трилогия на желанието“. Само шест години след излизането на „Уайнсбърг, Охайо“ ще се появят три от най-крупните американски романи на ХХ век: „Американска трагедия“ на Драйзер, „Великият Гетсби“ на Скот Фицджералд и „Фиеста“ на Хемингуей. Една година преди това геният на американския театър Юджийн О’Нийл създава забележителната си трагедия „Желание под брястовете“.

И въпреки че Шъруд Андерсън никога не е бил сред „най-големите“ в американската литература, „Уайнсбърг, Охайо“ вече отдавна се смята за класическо произведение в съвременната американска белетристика.

„Уайнсбърг, Охайо“ разпалва гнева и предизвиква недоумението на официалната американска критика главно по две причини: с темата си и с художествения си строеж.

Всички герои в „Уайнсбърг, Охайо“, всички без изключение, са така наречените „малки хора“ от социалните низини, които нямат нищо общо с европейските аристократи на Хенри Джеймс. И всички те са безкрайно нещастни. Всички обитатели на Уайнсбърг са самотни и дълбоко неудовлетворени от безсмисленото си съществуване, всички правят опити да го променят и никой не успява. Тихо отчаяние залива буквално всяка страница от сборника. Тук няма бурно разместване на душевните пластове като у О’Нийл, но в „Уайнсбърг, Охайо“ има също нещо много страшно — душевна атрофия. Атрофия на въображението, атрофия на чувството, атрофия на интелекта. Между най-ярките портрети на атрофия можем да споменем имената на Елизабет Уилард, майката на младия репортер Джордж от разказите „Майка“ и „Смърт“, Алис Хайндман от „Приключение“, Кейт Суифт от „Учителката“ и така нататък, и така нататък. Дори младият Джордж Уилард избягва от Уайнсбърг без младежки устрем и без младежко опиянение от предвкушаната свобода. Той тръгва на път сякаш вече атрофиран.

Оказва се, че цялото градче страда от атрофия, сякаш тя е тежка заразна болест, срещу която няма лек. Едва ли Андерсън е направил това случайно, без умисъл. Той разказва за общото духовно състояние на градчето като за социална болест. И тук стигаме до идейния мерник на автора, с който е разпалил гнева на „достопочтените“ американци на времето си. Тази човешка болест става още по-страшна на фона на упоителната и сурова, но вечно жива природа на Уайнсбърг, която изпълнява ролята на първостепенно действащо лице в разказите. Само тя е могъща, богата и страшна, но винаги различна, може да хармонира и да не хармонира с душевното състояние на хората, защото само тя е вечна и непобедима. (Добре че Андерсън не е могъл да види какво е направил човекът и с природата в края на ХХ-ия век!)

В разказа „Божията сила“ Андерсън се докосва до човешкото подсъзнание, векове наред потискано от религиозни догми и фалшиви социални условности. Вътрешният взрив, който поваля пастора Къртис Хартман, ще получи по-късно силата на древногръцки трагически катарзис в катастрофата на Лавиния от монументалната драматична трилогия „Електра в черно“ на О’Нийл.

Оказва се, че Шъруд Андерсън набелязва някои основни теми на много по-късната буржоазна американска литература, развила се в друг, още по-усложнен обществен и духовен контакт. По-късните американски автори ще акцентират главно резултата от един продължителен социално-духовен процес.

Например прелестната повест на Труман Капоти „Арфата на тревите“ от 50-те години, с нейното трио от герои — двете възрастни, но по детски наивни жени Доли и Катрин, и младежът Колин, който все още не познава света, биха били немислими без странните мъже и жени, населяващи Уайнсбърг.

От друга страна, убийственото мъртвило в градчето на мис Амилия, където не става нищо, абсолютно нищо, както в Уайнсбърг, и гротескните фигури на мис Амилия и гърбавото джудже Лаймън от „Балада за тъжната кръчма“ от Карсън Маккълърс са също немислими без „чудаците“ на Андерсън и тяхната тягостна жизнена среда.

Понятието „отчуждение“, станало твърде модно през 60-те години, с което се обясняваха много явления в най-новата буржоазна литература, е напълно приложимо към героите на Шъруд Андерсън, който едва ли някога се е замислял върху съдържанието на това

понятия. И това е исторически закономерно. Изследвайки в дълбочина определени душевни състояния, породени от конкретни социални обстоятелства и духовния климат, Андерсън не слага знак за равенство между „отчуждените“ си герои и себе си, както това ще направи 40 години по-късно друг американски писател — като например Джон Ъпдайк. Жизнените позиции на Андерсън (въпреки наличието на известни натуралистични оттенъци и предопределеност) са дълбоко критични. Затова неговите герои негодуват, крещят под небето и страдат, колкото и да е безуспешен бунтът им (а всеки индивидуален бунт е безуспешен!). Героите на Ъпдайк бягат и се крият от живота, от хората, от себе си, но тяхното страдание изгубва човешките си качества, защото те самите са престанали да бъдат човеци. Изравняването на тяхното „отчуждение“ с това на писателя ги лишава от този последен човешки, макар и безуспешен акт на протест, на който героите на Андерсън са все още способни.

Същата разлика наблюдаваме в художественото претворяване на природата у Андерсън и съвременниците му, от една страна, и по-късните им братя по перо — от друга.

Природата у Андерсън не получава качествата на героите му или на техните състояния. Тя не е нито добра, нито зла. Тя е жива и вечна. По-късните американски писатели ще ни срещнат с одухотворена, но зловеща и враждебна на хората природа — като у Тенеси Уилямс в сборника разкази „Едноръкия“ или у Джон Ъпдайк в „Заеко, бягай“, и много други.

И строежът на сборника разкази „Уайнсбърг, Охайо“ е бил необичаен за времето си. На пръв поглед книгата представлява едва ли не механичен сбор от разкази с различни герои, които почти нямат нищо общо помежду си. Единствената брънка, която сякаш ги свързва, е общото място на действие, т.е. малкото градче Уайнсбърг в щата Охайо. Но това е само на пръв поглед. Разказите са обединени от общата тема за трагичната човешка самота и неудовлетвореност от живота, който не е абстрактен, а точно фиксиран и богато нюансиран. Този живот е конкретен и общ в същото време. Затова Уайнсбърг, Охайо, прераства в обобщителен образ на цяла провинциална Америка на прага на бурното индустриално развитие на САЩ в началото на века. Този образ, макар променен и външно много различен, отново ще се появи в произведенията на по-късните американски писатели. А

това означава, че Шъруд Андерсън е уловил някои много съществени „американски“ черти в бита и душевността на родната си страна.

В техническо отношение постижението на Андерсън е бляскаво. Като прокарва почти невидими тематични нишки през разказите си, той успява да обедини всички отделни човешки съдби в едно художествено органично цяло. Тези нишки водят до кантората на вестника, където работи Джордж Уилард (почти всички герои отиват там, при Джордж Уилард, в миг на върховно душевно напрежение), тези нишки сноват от разказ в разказ като совалка напред-назад и служат като допълнителни рефлексори на пестеливото драматическо действие в книгата. Те се преплитат в настроенията на великолепните годишни времена в Уайнсбърг, те заплитат, разплитат и оцветяват различно различните човешки участии в затънтеното американско градче.

Настоящото издание на „Уайнсбърг, Охайо“ от Шъруд Андерсън на български език попълва една празнина в панорамата на съвременната американска литература, която отдавна е станала достояние на българския читател.

Посвещавам тази книга на паметта на моята майка Ема Смит Андерсън, чиито тънки наблюдения върху живота около нея първи разпалиха у мен жаждата да надзърна под повърхността на човешките съдби.

КНИГА ЗА ГРОТЕСКИТЕ

Писателят, стар човек с побелели мустаци, трудно си лягаше вечер. Прозорците на къщата, в която живееше, бяха високи, а той искаше, щом сутрин отвори очи, да погледа дърветата навън. Дойде един дърводелец да му повдигне леглото, та да е наравно с прозореца.

Много се суетиха около тая работа. Дърводелецът, едно време войник в Гражданската война, влезе при писателя и седна да поговорят за направата на поставка, връз която да качат леглото. Писателят имаше пури в стаята и дърводелецът запуши.

Двамата поумуваха известно време как да натъкмят леглото, а после забъбриха за други неща. Някогашният войник подхвана приказка за войната. Всъщност писателят го наведе на тази тема. Едно време дърводелецът лежал в затвора на Андерсънвил и загубил брат си. Брат му се поминал от глад и когато и да заговореше за него, дърводелецът се разплакваше. И той като стария писател имаше бели мустаци и като ридаеше, хапеше устни и мустаците му подскачаха нагоре-надолу. Разплаканият старец с пурата в уста — това бе жалка гледка. За идеята на писателя да направят поставка съвсем забравиха и дърводелецът повдигна кревата, както той си знае, а писателят, човек вече надхвърлил шейсетте, трябваше вечер да стъпва върху столче, та да се качи в леглото.

Щом си легнеше, писателят се извърташе на една страна и застиваше неподвижно. От години го тормозеше мисълта, че сърцето му не е в ред. Беше закоравял пушач и сърцето му прескачаше. Втълпил си бе, че ще умре най-неочаквано и когато си лягаше, все за това мислеше. Не че се тревожеше. Просто тая мисъл му въздействаше някак особено, трудно е да се обясни точно как. Тя го караше да се чувства много пожизнен там, в леглото, отколкото където и да е другаде. Лежеше съвършено неподвижно, тялото му остаряло и вече почти негодно, ала нещо отвътре бе съхранило свежата си младост. Приличаше на трудна жена, само дето в утробата му нямаше дете, а млад мъж. Не, това не бе младеж, а девойка — млада, облечена в

доспехи като рицар. Нелепо е — сами виждате — да се мъчите да отгатнете какво се криеше в стария писател, легнал във високото си легло, заслушан в прескачащия пулс на сърцето си. Важното е да се доберем до мислите на писателя или по-скоро на младото същество, стаило се в него.

Какви ли не идеи бяха минавали през главата на стария писател през дългия му живот, както става с всички хора на тоя свят. На младини бил хубавец и много жени примирали по него. Тогава, разбира се, познавал разни хора, доста хора, и ги познавал някак особено, съвсем отблизо, не както вие и аз познаваме хората. Така поне си мислел писателят и тази мисъл му доставяла радост. Пък струва ли си да се препираме с един стар човек заради собствените му мисли?

Сън някакъв спохождал писателя в леглото, ала това не било истински сън. Когато дрямката натежавала връз клепачите, но мисълта все още не заспивала, силуети някакви изниквали пред очите му. Привиждало му се как младото неописуемо същество вътре в него пристъпва начело, водейки дълго шествие от силуети.

Не ще и дума, сами съзнавате, че главното се крие в тия видения, дето се нижели пред погледа на писателя. Всички те били гротески. Всички мъже и жени, които писателят познавал в живота си, се превърнали в гротески.

Не всички гротески били отблъскващи. Някои били забавни, някои почти красиви, а една от гротеските — на жена, изцяло загубила чертите си — измъчвала стария човек със своята чудовищност. Когато минавала пред погледа му, той заскимтявал като кученце. Ако влезете в такъв миг в стаята му, сигурно ще сметнете, че старецът сграда от кошмари или от лошо храносмилане.

Цял час шествието от гротески се точело пред очите на стария човечец и после, колкото и да му било мъчително, той изпълзвявал от леглото и сядал да пише. Някоя от гротеските дълбоко се врязвала в съзнанието му и той бързал да я опише.

Работел над писалището си около час. Накрая написал цяла книга, която нарекъл „Книга за Гротеските“. Тя останала непубликувана, ала аз я видях веднъж и тя остави незаличима бразда в паметта ми. Основната мисъл на тая книга бе твърде странна, ала тя се всели плътно в мен и никога не ме напусна. Тя ми помагаше да разбирам хора и събития, които преди ми бяха непонятни. Идеята на

стареца бе някак усукана, но изразена с по-прости слова, би звучала горе-долу така:

Още в самото начало, когато светът бил млад, съществували какви ли не мисли, но истината не била позната. Човекът сам сътворил истините и всяка истина представлявала съчетание от множество неясни мисли. Истините плъзнали по целия свят и всички те били, прекрасни.

Старият писател бе вмъкнал стотици истини в своята книга. Не бих се наел да ви ги изброя. Там бяха истината за целомъдрието, истината за страстта, истината за охолството и нищетата, за сребролюбието и прахосничеството, за нехайството и покварата. Десетки, стотици истини и всичките — прекрасни.

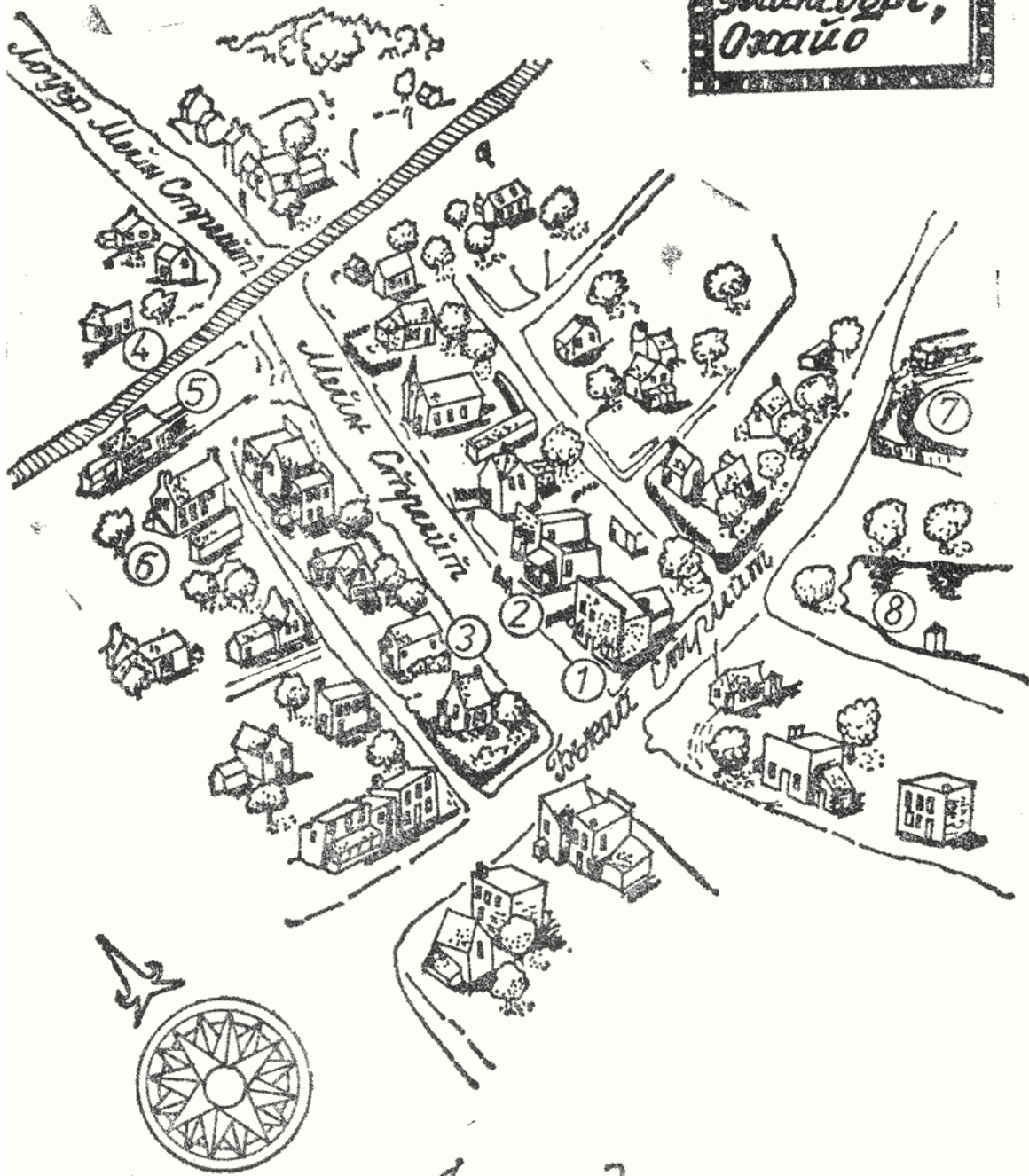
И тогава дошли хората. Кой както свърнел, грабвал по някоя истина, а тия, по-силните, отмъквали по дузина.

Истините били тия, дето превърнали хората в гротески. Старият човек си изработил доста сложна теория за тях. Вярвал, че в мига, щом някой се улови за една истина, назове я своя истина и подчини живота си на нея, той се превръща в гротеска, а истината, която е обсебил, става лъжа.

Сега разбирате как старецът, преизпълнен със слова и отдал на писане целия си живот, би могъл да изпише стотици страници на тая тема. Ала темата можело така застрашително да нарасне и изпълни съзнанието му, та самият той да се превърне в гротеска. Спасил се е — според мен — по същата причина, поради която не публикувал книгата си. Спасило го младото същество, вселило се в него.

А що се отнася до стария дърводелец, дето натъкми кревата на писателя, споменах го, защото той, както и мнозина от ония, които наричаме обикновени хора, много наподобява на една от най-разбираемите и най-харесваните гротески от цялата книга.

Карта на
Уайнсбъре,
Охайо

Легенда

1. Канцеларията на вестник
"Уайнсбъре Игъл"	5. Гарата
2. Бижутерията на Хърм	6. Ню Уилард Хаус
3. Железарският магазин
на Сивингс	7. Паметната площадка
4. Завърсвалнята на Биф Картиер	8. Водоемът

РЪЦЕ

По полусрутения чардак на паянтова дървена къщица, кацнала на ръба на клисурата недалеч от градчето Уайнсбърг, щата Охайо, припряно крачеше напред-назад възпълен дребничък човек. Отвъд ширналото се поле, засято уж с детелина, а родило жълти гъсталаци от синапени бурени, той виждаше шосето, по което се търкаляше фургон, натоварен с берачите, дето се завръщаха от нивите. Берачите, все млади мъже и девойки, се кикотеха и шумно крещяха. Момче със синя риза скокна от фургона и се опита да повлече след себе си една от девойките, която писна и кресливо се възпротиви. Нозете на момчето вдигнаха от пътя облак прахоляк, който се понесе нагоре и затули лика на залязващото слънце. Откъм ширното поле долетя остър момински глас.

— Ех и ти, Уинг Бидълбаум, вземи, че се среши, косите ти влизат в очите! — Тия повелителни слова се отнасяха за плешивия човечец, чиито неспокойни малки ръце пъплеха към бялата лисина над челото, сякаш трескаво оправяха кичури от гъсто заплетени къдрици.

Уинг Бидълбаум, вечно наплашен и преследван от призрачните сенки на недоверието, по никой начин не се смяташе за част от живота на градчето, което обитаваше вече цели дваисет години. От всички жители на Уайнсбърг се бе сблизил само с един. С Джордж Уилард, сина на Том Уилард, собственик на хотела „Ню Уилард Хаус“, бяха завързали нещо като приятелство. Джордж Уилард бе репортер в „Уайнсбърг Ийгъл“ и някога привечер хващаше шосето и стигаше до къщицата на Уинг Бидълбаум. И сега, докато старият човек крачеше напред-назад по чардака и ръцете му припряно се мятаха из въздуха, той се надяваше Джордж Уилард да намине и постои вечерта при него. Щом се скри фургонът с берачите, той прекоси полето сред избуялите синапени бурени и като се покачи по дъсчената ограда, жадно загледа пътя към града. Постоя малко така, като потъркваше длани и шареше с очи ту нагоре, ту надолу по пътя, но после го налегна някакъв страх, хукна обратно към къщи и пак закрачи по чардака.

Уинг Бидълбаум, който от два̀сет години бе загадката на града, в присъствието на Джордж Уилард сякаш се отърсваше от своята боязливост, мъглявата му особа изплуваше над морето от съмнения и поглеждаше на света с нормални очи. Когато младият репортер бе до него, той дори се осмеляваше да мине посред бял ден по Мейн Стрийт, а друг път, крачейки неспирно по разнебитения чардак, възбудено разказваше нещо. Гласът му, иначе плах и треперящ, тогава ставаше остър и звучен. Приведената му фигура се изопваше. Както рибата се изплъзва от ръцете на рибаря и с гъвкава извивка скача обратно в потока, така и Бидълбаум, безмълвният, ставаше разговорлив, мъчейки се да облече в слова всички мисли, трупали се в главата му през дългите години на мълчание.

Уинг Бидълбаум говореше много с ръце. Изразителните, източени пръсти, вечно неспокойни, вечно търсеци убежище в джобовете или зад гърба му, в такива моменти се овладяваха и ставаха лостове на неговия разговорен механизъм.

Историята за Уинг Бидълбаум е история за ръцете му. Техните неуморни движения — като плясък на крилете на затворена в кафез птица — му донесоха това прозвище^[1]. Приумица на някой неразкрит поет от градчето. Тия ръце будеха страх у притежателя им. Все му се щеше да ги скрие и се взираше с почуда в спокойните, неизразителни ръце на другите, които работеха редом с него из полето или караха сънлив впряг из междуселските пътища.

Когато говореше на Джордж Уилард, Уинг Бидълбаум стискаше ръце в пестници и думкаше с тях по масата или по стените на къщичката си. Това действие го караше да се чувства по-освободен. Ако го обземеше желанието да разказва, когато двамата се разхождаха из полето, Уинг изнамираше я някой дънер, я връхната греда на ограда и като блъскаше по тях с юмруци, заговаряше с подновена непринуденост.

Историята на ръцете на Уинг Бидълбаум сама по себе си заслужава цяла книга. Поднесена със съчувствие, тя би отприщила много необичайни и красиви черти у свитите и сковани хора. Ала това е тема за поет. В Уайнсбърг тези ръце правеха впечатление само с неспирната си пъргавост. Уинг понякога набираше с тези ръце повече от сто и четиридесет кварта^[2] ягоди на ден. Тези ръце го отличаваха от другите, те станаха неговата гордост и слава. Ала същевременно те

правеха още по-гротескна и без това гротескната му и неуловима същност. Градчето Уайнсбърг се гордееше с ръцете на Уинг Бидълбаум по същия начин, по който се гордееше с новата къща на банкера Уайт, изградена от масивен камък, и с дорестия жребец на Уесли Мойър — Тони Тип, победител на две мили тръс в есенните надбягвания в Кливланд.

На Джордж Уилард неведнъж му се искаше да го разпита за тия ръце. Понякога го завладяваше непреодолимо любопитство. Усещаше, че трябва да има причина за неестествената им подвижност, както и за непонятната склонност на притежателя им да ги крие, но само растящото уважение към Уинг Бидълбаум го възпираше да не изтърси някой от въпросите, които напиреха в съзнанието му.

Веднъж дори едва не го запита. Бе летен следобед, двамата се разхождаха из полето и спряха да поседнат на затревената рътлина. През целия следобед Уинг Бидълбаум бе говорил с необичайно въодушевление. По едно време бе спрял край една ограда и удряйки по нея като огромен кълвач, разпалено взе да упреква Джордж Уилард, задето твърде много се влияе от хората наоколо.

— Ти се съсипваш така — викаше той. — По̀ ти приляга да си сам и да мечтаеш, а се боиш от мечтите. Искаш да си досущ като останалите в градчето. Слушаш ги, че дърдорят, и ти по техния акъл.

На затревената рътлина Уинг Бидълбаум отново се опита да му втълпи идеята си. Гласът му стана мек, отдаден на спомени, и като отрони доволна въздишка, Уинг се впусна в безконечен, несвързан монолог, сякаш бе потънал в дълбок сън.

От тоя сън Уинг Бидълбаум нарисова пред Джордж Уилард картина. В нея хората живееха в някакъв пасторален златен век. Откъм безбрежните зелени нивя идеха стройни млади мъже, някои пешком, други — яхнали коне. Прииждаха на тълпи тия млади мъже и се сбираха в нозете на стареца, който седеше под едно дърво в малка градина, и слушаха приказките му.

Уинг Бидълбаум съвсем се прехласна в разказа. По едно време дори забрави ръцете си. Бавно те се прокраднаха напред и легнаха кротко връз раменете на Джордж Уилард. Някаква нова и дръзка нотка зазвуча в гласа му.

— Помъчи се да забравиш всичко, което знаеш — говореше старият човек. — Научи се да мечтаеш. И от този момент нататък ще

затвориш уши за хорските врясъци наоколо.

Уинг Бидълбаум замлъкна и се вгледа продължително и настойчиво в Джордж Уилард. Очите му горяха. Повдигна отново ръце да погали момчето и мигом сянка на ужас пробяга по лицето му.

Тялото му конвулсивно се сгърчи, Уинг Бидълбаум скокна на крака и напъха ръце дълбоко в джобовете. Сълзи овлажниха очите му.

— Трябва да се прибирам. Не мога повече да си приказвам с тебе — разстроено рече той.

Без да извърне назад глава, старецът заслиза бързешком по склона и прекоси ливадата, оставяйки на зеления рид Джордж Уилард в недоумение и уплаха. Тръпки полазиха по тялото му, после се надигна и пое сам пътя към града.

— Няма да го питам за ръцете му — мислеше си той, потресен от спомена за ужаса в очите на стария човечец. — Нещо не е в ред, но не ми трябва да знам какво е. Все пак има някаква връзка между ръцете му и тоя страх от мен и от другите.

И Джордж Уилард беше прав. Нека хвърлим бегъл поглед към историята на тия ръце. Ще ми се да вярвам, че разказът за тях ще събуди у някого поета и ще го накара да възпее неведомото чудо на въздействието им, защото тия ръце бяха не друго, а развени знамена на надеждата.

На младини Уинг Бидълбаум бил учител в някакъв град из Пенсилвания. Тогава го познавали не като Уинг Бидълбаум, а с помалко звучното име Адолф Майърс. Всички момчета в училището обичали Адолф Майърс.

Адолф Майърс бил предопределен от природата за учител на младите. Бил от ония толкова рядко срещани, недоразбрани люде, дето умеят да владеят с кротка властност, която в очите на другите минава за симпатична слабост. Отношението на тия хора към поверените им ученици не се отличава от любовта, на която са способни най-изтънчените жени.

Ала това е грубо казано. Поетическа дарба е нужна тук. Адолф Майърс се разхождал със своите ученици или пък седели на училищните стъпала и разговаряли до здрач, потънали в някакъв сън. От време на време ръцете му се протягали, докосвали ласкаво раменете на момчетата или прокарвали пръсти през разрешените им коси. Когато говорел, гласът му ставал мелодичен и мек. И в него се

долавяла ласка. С глас и с ръце, с потупване по рамото или погалване на нечия коса учителят се мъчел да вдъхне в младите души на своите ученици любовта към мечтанието. А чрез гальовността на своите пръсти той давал израз на своята душа. Бил от хората, чиято съзидателна сила е някак разлята, несъсредоточена. А при нежния допир на ръцете му несигурността и недоверието се изпарявали от главите на момчетата и те също се отдавали на приказно мечтание.

Ала дошла и трагедията. Едно малоумно момче от училището се увлякло по младия учител. Нощем в леглото му се привиждали невъобразими неща, а на заранта то предавало съновиденията си за истина. Грозни, злонамерени хули се сипели от хлевоустия хлапак. Пенсилванското градче потръпнало в погнуса. Сега мъглявите, скрити опасения относно личността на учителя Адолф Майърс в съзнанието на гражданите прераснали в убеденост.

Трагичната развързка не закъсняла. Измъквали треперящите хлапаци от леглото и ги подлагали на разпит. „Той слагаше ръка на рамото ми“ — казвал един. „Той често си играеше с косите ми“ — прибавял друг. Един следобед Хенри Брадфорд, съдържателят на градската пивница, се изправил пред вратата на училището. Повикал учителя на двора и взел да го налага с юмруци. Колкото по-необуздало грубите му ръце се стоварвали върху недоумяващото лице на изплашения учител, толкова по-невъздържана ставала яростта му. Ужасени и стъписани, децата се разпищели и разбягали като подплашени буболечки.

— Ще те науча аз тебе, да пускаш ръце на сина ми, звяр мръсен! — боботел кръчмарят и уморен да удря, взел да рита учителя по двора.

Същата нощ Адолф Майърс бил прогонен от пенсилванското градче. Десетина души с фенери в ръка застанали пред вратата на къщата, дете живеел самотният учител, и му наредили да се облече и излезе навън. Валяло дъжд, един от мъжете държал въже. Били тръгнали да го бесят, ала нещо във фигурата му, толкова дребна, крехка и жалостива, трогнало сърцата им и го пуснали да избяга. Когато се втурнал напред в мрака, те съжалили за проявената слабост и хукнали да го догонят, като ругаели и запращали тояги и буци хал по дребния човечец, който виел и бягал все по-бързо в нощта.

Двадесет години вече Адолф Майърс живееше самотно в Уайнсбърг. Бе едва на четиридесет, а имаше вид на шестдесет и пет

годишен старец. Името Бидълбаум си присвоил — прочел го върху някакви сандъци на товарна гара, когато прекосявал бързешком едно охайско градче. Имаше леля в Уайнсбърг, старица с почернели зъби, която отглеждаше пилци, и живя с нея, додето тя се помина. Боледува цяла година след случката в Пенсилвания и когато се възстанови, стана надничар по нивите, вървеше плахо и все се мъчеше да скрие някъде ръцете си. И макар да не съзнаваше точно какво се бе случило, някакво чувство му подсказваше, че причината за всичко е в ръцете. Бащите на учениците му все ръцете му споменаваха.

— С тия ръце пипай себе си! — бе изревал кръчмарят, побеснял от гняв из училищния двор.

Уинг Бидълбаум продължаваше да крачи по чардака на къщичката край клисурата, докато слънцето се скри и пътят отвъд полето се изгуби в сивкавия сумрак на сенките. После влезе вътре, отрязва си филийки хляб и ги намаза с мед. А когато заглъхна грохотът на вечерния влак, който откарваше вагоните с набраните през деня ягоди, и отново над лятната нощ се възцари тишина, той излезе и пак закричи по чардака. Не виждаше в тъмното ръцете си и постепенно те се успокоиха. И макар още да му бе мъчно за изчезналата близост с младежа, посредника, чрез когото той даваше израз на своята любов към хората, тази мъка стана част от неговата самота и вечно очакване. Запали лампата, изми няколкото чинии, останали след оскъдната вечеря, и като разпъна походното легло пред стъклената врата, която водеше към чардака, взе да се съблича за сън. Две-три трохички хляб бяха попадали по чисто измития под около масата. Уинг Бидълбаум сложи лампата върху ниско столче, наведе се да събере трохичките и ги пъхна в устата си с невероятна пъргавина. В яркото светлинно петно под масата коленичилата фигура приличаше на духовник, сведен в молитва. Нервно потръпващите изразителни пръсти, които ту се мярваха, ту се скриваха от примигващия пламък, можеха лесно да се сбъркат с пръстите на фанатичен набожник, който десетилетия наред прехвърля сръчно своята броеница.

[1] Уинг — крило (англ.) — Б.пр. ↑

[2] Кварта — английска мярка за тежина, равна на четвърт галон или 1,14 литра. — Б.пр. ↑

ХАРТИЕНИ ТОПЧЕТА

Той бе стар човек с побеляла брада, месест нос и големи ръце. Далеч преди да се познаваме с него, бил доктор, впрягал крантав бял кон и обикалял от къща на къща улиците на Уайнсбърг. След време се оженил за девойка с много пари. От покойния си баща тя наследила богата и просторна ферма. Девойката била кротка, стройна, мургава и мнозина я намирали за красива. Всички в Уайнсбърг недоумявали защо се омъжила за доктора. Година след сватбата тя се поминала.

Кокалчетата по ръцете на доктора бяха страхотно едри и изпъкнали. Свиеше ли шепи, те заприличваха на купчина небоядисани дървени топчета, големи колкото орехи, нанизани на тел. Пушеше лула от царевичен кочан и след смъртта на жена си по цял ден висеше в кабинета край потъналия в паяжини прозорец. Никога не отваряше този прозорец. Опита само веднъж, в зноен августовски ден, ала прозорецът беше клеясал и сетне съвсем забрави за него.

Градчето бе вече забравило за съществуването на стареца, ала в душата си доктор Рийфи съхраняваше кълновете на нещо прекрасно. Потънал в спарения въздух на своя кабинет, разположен над текстилния магазин „Париж“ в Хефнървата сграда, той неспирно се трудеше — създаваше нещо, което после сам разрушаваше. Градеше малки пирамиди от истини, после с един замах ги срутваше, за да използва пак тия истини и построи нови пирамиди.

Доктор Рийфи бе висок мъж и носеше един и същ костюм вече от десетина години. Ръкавите се бяха оръфали и по лактите и по коленете прозираха дупчици. В кабинета си навличаше ленен халат с великански джобове, където непрекъснато тъпчете разни хартийки. След седмици тия хартийки се превръщаха в твърди топчета и когато джобовете се препълнеха, той ги изтърсваше на пода. За десет години се бе сприятелил с един-единствен човек, пак старец, на име Джон Спаниард, който имаше разсадник за овошки. Понякога, когато бе в игриво настроение, доктор Рийфи загребваше от джобовете си шепи хартиени топчета и ги захвърляше по овощаря.

— Абе я върви по дяволите, глупав и сантиментален дядка! — викваше той, като се тресеше от смях.

Съдбата на доктор Рийфи и любовта му с високата мургава девойка, която после му бе станала невяста и му бе оставила всичките си пари, представляват доста любопитна история. Тя носи прелестния аромат на дребничките, сгърчени ябълки, които растат из градините на Уайнсбърг. Есенес човек крачи из тия ябълкови градини, а земята под нозете му е вкоравена от студ. Берачите вече са обрали всичкия плод. Подредени в качета, плодовете са заминали по големите градове, където ще ги ядат в апартаменти, пълни с книги, списания, мебели и хора. Тук-таме по дърветата берачите са изоставили някоя и друга уродлива ябълка. Тъкмо тия ябълки напомнят кокалчетата по ръцете на доктор Рийфи. Захапеш ли от тия ябълки, ще усетиш всичката им прелест. В малката месеста част отстриани се е сбрала дивна сладост. И тогава припваш от дърво на дърво по скованата от мраз земя и обираш тия уродливи, сгърчени плодове и тъпчеш с тях джобовете си. Малко са хората, дето знаят сладостта на сгърчените ябълки.

Момичето и доктор Рийфи започнали своята любов в един летен следобед. Тогава той бил на четиридесет и пет и вече имал обичая да пълни джобовете си с хартийки, които превръщал на малки твърди топчета и сетне изхвърлял. Тоя навик добил, додето седял в двуколката, теглена от крантавото бяло конче, и бавно се тътрел по извънградските пътища. На хартийките били записани мисли, краят на някои мисли, началото на други.

Една по една мислите се раждали в съзнанието на доктора. От многото мисли той си съграждал истина, която нараствала в главата му до гигантски размери. Тази истина забулвала света като в облак. Превръщала се в заплаха, а после бавно избледнявала и малките мисли започвали да щъкат отново.

Високата мургава девойка потърсила съвета на доктор Рийфи, защото била заченала и тръпнела в страх. Изпаднала в това положение поради низ от обстоятелства, сами по себе си любопитни.

След смъртта на родителите си наследила акри плодородна земя и по петите ѝ се занизала върволица от обожатели. Цели две години почти нямало ден да не посрещне някой кандидат. С изключение на двамина, всички си приличали. Все ѝ говорели за пламъка в сърцата си, но и в гласа, и в очите им се долавяло някакво пресилено

настървение. Двамата кандидати, дето се различавали от другите, се различавали и помежду си. Единият, синът на златаря в Уайнсбърг, строен младеж с бели ръце, ѝ говорел за моминската непорочност. Щом отивал при нея, само за това приказвал. Другият, тъмнокос момък с големи уши, и дума не обелвал, но все гледал да я замъкне на тъмно и да я нацелува.

Известно време високата мургава девойка мислела, че ще се омъжи за сина на златаря. Часове наред седяла мълчаливо край него и слушала думите му, но изведнъж нещо взело да я плаши. Сторило ѝ се, че зад словата за девиче целомъдрие се крие сласт, по-страхотна, отколкото у всички останали. Понякога дори ѝ се струвало, че докато говори, ръцете му пълзят по снагата ѝ. Взела да си го представя как я опипва и мачка в белите си ръце и как похотливо я оглежда. Нощем го сънувала, че хапе снагата ѝ и лиги се стичат от устата му. Тоя сън ѝ се явил три пъти и после заченала от другия, оня, дето все мълчал, ала в миг на страст наистина я захапал по рамото, та дни наред следите от зъбите му не можели да се изличат.

След като високата мургава девойка се запознала е доктор Рийфи, изпитала желание никога да не си отиде от него. Една сутрин влязла в кабинета му и преди да продума, той сякаш знаел какво се било случило.

В кабинета на доктора имало пациентка, съпругата на книжаря в Уайнсбърг. Като всички едновременни провинциални доктори, доктор Рийфи вадел и зъби и жената в кабинета, притиснала кърпичка към уста, чакала и стенела. Мъжът и също бил там и когато докторът изтръгнал зъба, двамата извикали и кръв шурнала по бялата рокля на жената. Високата мургава девойка въобще не погледнала към тях. Когато жената и мъжът си отишли, докторът се засмял:

— Ще ви поразходя с двуколката из околността — казал той.

Седмици наред високата мургава девойка и докторът били заедно почти всеки ден. Състоянието, което я довело при него, прераснало в заболяване, ала тя вече заприличала на човек, открил сладостта на уродливите, сгърчени ябълки и не можела да си представи, че ще хареса съвършените закръглени плодове, каквито ядат в градските апартаменти. Есента след запознанството ѝ с доктора тя се омъжила за него, а пролетта се поминала. През цялата зима той ѝ четял откъслечните мисли, които бил надраскал върху хартийките.

Прочитал ги, размивал се и отново ги напъхвал в джобовете, за да се превърнат в кръгли и твърди топчета.

МАЙКА

Елизабет Уилард, майката на Джордж Уилард, бе висока и суха, с лице, осеяно от белезите на едра шарка. Макар само четиридесет и пет годишна, неведома болест бе изпила жартата от нейното тяло. Бяло и бездушно, тя сновеше из запуснатия стар хотел, гледаше избелелите тапети и оръфани килими, а когато имаше сили, вършеше работата на прислужница и подреждаше леглата, изцапани от преспалите в тях затлъстели пътуващи търговци. Мъжът ѝ, Том Уилард, спретнат, строен, с изопнати рамене и енергична войнишка стъпка, с черни мустаци, приучени да се вият право нагоре, се мъчеше въобще да не мисли за нея. Високата ѝ призрачна сянка, която бавно се плъзгаше из коридорите, той приемаше като укор срещу себе си. Спомнеше ли си за нея, кръвта нахлуваше в главата му и той почваше да ругае. Хотелът не носеше доходи, бе вечно на ръба на разорението и на Том Уилард му се щеше да се махне. Старата сграда и жената, която живееше там с него, той смяташе за нещо пропаднало и загубено. Хотелът, където бе започнал живота си с толкова надежди, сега бе призрачна сянка на онова, което един истински хотел трябва да бъде. И когато се движеше делово и напето из улиците на Уайнсбърг, често-често се извърщаше рязко назад от страх, че призракът на хотела и на жената вътре го преследват дори навън.

— Проклет да е тоя живот, проклет да е! — изломотваше безпомощно той.

Том Уилард имаше слабост към местната политика и от години бе лидер на демократите в това изцяло републиканско градче. Ще дойде ден, казваше си той, когато политиката ще се обърне в моя полза и тогава за всичките тия години на безкористна служба ще получа богата отплата. Мечтаеше да го изберат в Конгреса, дори да стане губернатор. Веднъж на събрание, когато един от по-новите членове на партията взе да се бие в гърдите за преданата си служба, Том Уилард кипна и побеля като платно:

— Я си затварям устата! — ревно той и изгледа всички наоколо. — Какво разбираш ти от вярна служба? Кой си ти, сополанко такъв? Я се замисли за моето дело! Аз открай време съм демократ, тук, в Уайнсбърг, където това се смяташе за престъпление! В ония години нас с пушки ни гонеха!

Между Елизабет Уилард и единствения ѝ син Джордж съществуваше дълбока и неизказана привързаност и тя почиваше на една моминска мечта, вече отдавна погребана. Пред сина си тя бе съдържана и плаха, ала нявга, додето той шареше из града, отдаден на своите репортерски задачи, тя влизаше в стаята му, затваряше вратата след себе си и се отпускате на колене край прозореца пред писалището му, приспособено от кухненска маса. В стаята му тя се отдаваше на нещо като обред — полумолитва, полуповеля, — отпращан към небесата. В момчешката фигура копнееше да съзре нещо почти забравено, някаква възродена частичка от нейната някогашна същност. И затова молеше бога:

— Даже да си отида от този свят, ще съумея да те предваря от несполуки — простенваше тя тъй дълбоко убедена, че цялото ѝ тяло се тресеше. Очите ѝ горяха, ръцете се стягаха в юмруци. — Дори да съм покойница, но да видя, че той се превръща в същото жалко и непотребно същество, каквото съм аз, ще се върна — решително заявяваше тя. — Моля те, боже, дай ми това право. Искам го. Ще заплатя за него. Нека господ стовари юмруците си върху мен. Всеки негов удар ще понеса, стига само момчето ми да има възможност да се изяви и заради двама ни. — И като млъкваше в нерешителност, жената оглеждаше стаята. — И не му позволявай да стане преуспяващ и дързък! — добавяше тя боязливо.

Привързаността между Джордж Уилард и неговата майка външно не личеше, бе нещо обикновено, без значение. Ако бе болна и седеше край прозореца в стаята си, привечер той се отбиваше при нея. Седяха заедно до прозореца, който гледаше към покрива на малка дървена постройка по Мейн Стрийт. Като извърнеха глави, през другия прозорец виждаха тясната уличка, дето минаваше зад магазините по главната улица и стигаше задния вход на фурната на Абнър Гроф. Някой път, както си седяха, пред очите им изникваше картинка от живота на градчето. Абнър Гроф се появяваше на задния вход на фурната, с бастун в ръка или с празна бутилка от мляко. Години наред

непримирима вражда съществуваше между пекаря и сивия котак на аптекаря Силвестър Уест. Момчето и майката виждаха как котаракът се вмъква крадешком през вратата на фурната и миг след това изскача, подгонен от пекаря, който ругае и широко размахва ръце. Фурнаджията имаше ситни зачервени очи, а брадата и тъмните му коси бяха вечно посипани с брашно. Понякога не смогваше да укроти яростта си и макар котаракът да бе отдавна избягал, той продължаваше да мята прътове, отломки стъкло и дори някои от инструментите, с които работеше във фурната. Един път взе, че строши задния прозорец на железарския магазин на Сининг. А сивият котак се спотулваше в тясната уличка зад варели, пълни с хартии и счупени шишета, над които кръжеше черен рояк мухи. Веднъж Елизабет Уилард бе сама и стана свидетел на лютото озлобление на пекаря — нескончаемо и безрезултатно, — след което склони глава връз дългите си бели ръце и заплака. Оттогава не поглеждаше към тясната уличка и се опита да забрави препирнята между котарака и брадатия фурнаджия. Тяхната битка със своята чудовищна живост ѝ се струваше като повторение на собствения ѝ живот.

Вечер, когато синът седеше в стаята с майка си, тишината караше и двамата да се чувстват неловко. Нощта се спускаше, на гарата пристигаше вечерният влак. Долу на улицата стъпките на минавачите кънтяха по дървения тротоар. Вечерният влак си заминаваше и над гарата падаше тягостна тишина. Понякога Скинър Лийсън, гаровият чиновник, тътрузеше багажна количка по целия перон. Откъм Мейн Стрийт долиташе говор и смях. Вратата на железопътната агенция се хлопваше. Джордж Уилард се надигаше, прекосяваше стаята и опипом намираще дръжката на вратата. Понякога се спъваше в някой стол и той се хързулваше по пода. Болната жена седеше до прозореца, неподвижна и безучастна. Дългите ѝ ръце, бели и безкръвни, висяха отпуснато от облегалките на стола.

— Май е по-добре да излезеш навън, с момчетата. Прекалено много стоиш затворен — казваше тя, за да облекчи неудобството му, че я оставя сама.

— И аз мислех да се поразходя — отвърщаше Джордж Уилард някак гузно и неловко.

Една юлска вечер, когато бяха понамалели случайните гости, за които „Ню Уилард Хаус“ се превръщаше в мимолетен дом, и

коридорите, осветявани само от снижения пламък на газовите лампи, тънеха в дрезгав мрак, на Елизабет Уилард ѝ се случи нещо необичайно. От няколко дни бе прикована на легло, а синът ѝ не бе идвал да я види. Това я обезпокои. Мъждукащата искрица живот, дете едва тлееше в тялото ѝ, от тревогата лумна в огън и тя се измъкна от постелята, набързо се облече и разтресена от неимоверно раздути опасения, се понесе по коридора към стаята на сина си. Тътреше се край облепените с тапети стени, подпираше се с ръка и дишаше с мъчително усилие. Въздухът свистеше, през зъбите ѝ. Бързаше напред и си мислеше колко е глупава.

„Та той си има своите момчешки занимания — казваше си тя. — Дори може вече да излиза привечер с момичета.“

Елизабет Уилард се ужасяваше да не я видят гостите на хотела, който нявга принадлежеше на баща ѝ и все още се водеше на нейно име в регистрите на областната община. Хотелът бе запуснат и губеше все повече клиентите си, запуснат като самата нея, мислеше си тя. Стаята ѝ бе свряна в едно мрачно ъгълче и когато чувстваше, че има сили, тя драговолно шеташе, оправяше леглата, ала предпочиташе това да става, когато гостите са навън и уреждат сделки с градските търговци.

Майката коленичи на пода пред вратата на своя син и се послуша за някакъв звук. Щом чу, че момчето вътре пристъпва и тихо приказва, усмивка грейна на устните ѝ. Джордж Уилард имаше навика да си говори на глас, от което майка му винаги изпитваше странно удоволствие. Имаше чувството, че този негов навик укрепва тайната връзка помежду им. Хиляди пъти разсъждаваше тихомълком за това:

— Той налучква пътя си, мъчи се да намери себе си — шепнеше си тя. — Не е някой тъпак, само да бръщолеви и да се гизди. Има някакво скрито зрънце в него и то се мъчи да покълне. Същото зрънце, което позволих да задушат у мене.

В тъмния коридор болната жена се надигна, откъсна се от вратата и се затътри обратно към своята стая. Опасяваше се, че ще се отвори вратата и синът ѝ ще я свари там. Когато се отдалечи на безопасно разстояние — тъкмо преди да свърне в другия коридор, — тя спря, хвана се с ръце и зачака, мъчейки се да преодолее пристъпа на слабост, който я връхлетя и я накара цяла да потрепери. Момчето бе в стаята си и това я правеше щастлива. През дългите самотни часове в

постелята малките опасения, които ѝ минаваха през ума, нарастваха в гиганти. Сега до едно се разсеяха.

— Като се прибера в стаята си, ще поспя! — с признателност отрони тя.

Ала на Елизабет Уилард не ѝ бе съдено да се върне в леглото и да поспи. Докато стоеше в мрака и трепереше, вратата на сина ѝ се отвори и оттам излезе баща му, Том Уилард. Сложил ръка на дръжката, той стоеше на светлината, която се сипеше отвътре, и говореше. Думите му накараха жената да побеснее.

Том Уилард имаше големи амбиции за сина си. Себе си той смяташе за преуспял в живота, макар че каквото бе захванал, нищо не бе завършил с успех. Дори още нещо — беше ли по-далеч от „Ню Уилард Хаус“ и не се ли боеше, че жена му ще го свари, той започваше да се перчи и да фантазира, че е един от най-изтъкнатите люде на градчето. Искаше синът му да успее. Той осигури на момчето работа във вестник „Уайнсбърг Ийгъл“. В момента с нотка на загриженост в гласа си той напътстваше момчето как да се държи:

— Слушай, Джордж, трябва да се посъживиш! — остро заговори той. — Уил Хендерсън вече три пъти ми обърна внимание по този въпрос. Казва, че се шляеш с часове, че не чуваш, когато тя се говори, държиш се като непохватно момиче. Какво те мъчи? — И Том Уилард добродушно се разсмя: — Е, знам, че ще се справиш! — добави той. — Така рекох и на Уил. Нито си глупак, нито си някоя баба. Ти си синът на Том Уилард и ще се справиш. Не се страхувам. Това, което ми казваш, изяснява нещата. Ако от вестникарството ти е влязла муха в главата да ставаш писател, добре. Само че и за тая работа се иска да се посъживиш, нали?

Том Уилард енергично премина по коридора и се спусна по стъпалата към своята канцелария. Жената в мрака го чу как се смее и бърби с един от гостите, който се мъчеше да убие скучната вечер, дремейки в креслото пред канцеларията. Тя се върна отново до вратата на сина си. Като по чудо слабостта я бе напуснала и тя стъпваше решително. Хиляди мисли препускаха бясно в главата ѝ. Долови изскърцването на стол, скрибуцването на перодръжка върху хартия, отново се извърна и пое по коридора към своята стая.

Съпругата на уайнсбъргския хотелиер, чийто личен живот бе пълен провал, стигна до непоколебимо решение. То бе резултат от

дългите години на смирени и безплодни размишления.

— Сега вече — шепнесе си тя — ще действам. Нещо застрашава моя син и аз трябва да го предвардя.

Разговорът между Том Уилард и сина му, който бе протекъл доста спокойно и естествено, сякаш помежду им съществуваше разбиране, направо я влуди от гняв. Макар от години да ненавиждаше мъжа си, ненавистта ѝ досега бе доста безлична. Просто той бе част от нещо друго, което тя мразеше. Но сега, заради няколкото думи пред вратата на сина ѝ, той събра всичката ѝ омраза. Тя стисна юмруци в мрачината на стаята и се огледа яростно наоколо. Приблужи се до платнената торба, която висеше на пирон на стената, измъкна отвътре големи шивашки ножици и ги хвана като кама:

— Ще го промуша! — високо рече тя. — Щом е решил да бъде гласът на злото, ще го убия. Убия ли го, нещо в мен ще се прекърши и аз ще умра. Това ще бъде избавление за всички.

В моминството си, преди да се омъжи за Том Уилард, в Уайнсбърг Елизабет се ползваше с доста незавидна слава. Години наред тя бе — както се казва — „лапнала по театъра“, обличаше се във фрапантни тоалети, разхождаше се предизвикателно из улиците с пътуващите търговци, отседнали в бащиния ѝ хотел, и настояваше да ѝ разказват за градовете, от които идеха. А веднъж накара градчето да ахне — обу панталони и премина на велосипед по цялата главна улица.

Тогаво съзнанието на високото мургаво момиче бе доста объркано. Терзаеше я силен смут и той се проявяваше по два начина. Първо — отвътре ѝ напираше тревожен копнеж за промяна, за някакъв дълбок, коренен прелом в живота ѝ. Тъкмо този копнеж я тласна към театъра. Мечтаеше да влезе в театрална трупа, да обикаля света, да среща все нови лица, да раздава по нещичко от себе си на хората. Понякога нощем тая мисъл я докарваше до полуда, но опиташе ли да отвори дума за това пред пътуващите актьори, чиито трупи гостуваха в Уайнсбърг и отсядаха в хотела на баща ѝ, нищо не излизаше. Те сякаш не разбираха какво им казва, а дори да успееше да им покаже пламенното си влечение към театъра, те просто се смееха.

— Не стават така тия работи — казваха те. — Безинтересно е и скучно като живота тук. Нищо няма да излезе.

А когато излизаше с пътуващите търговци, по-късно и с Том Уилард, нещата бяха съвсем различни. Сякаш те винаги я разбираха,

съчувстваха ѝ. В тъмното, под дърветата, из страничните градски улички, те я улавяха за ръка и Елизабет имаше чувството, че нещо неизразимо напират да излезе от нея и стане част от нещо неизразимо вътре в тях.

А ето и второто проявление на нейния душевен смут. Когато това настъпи, известно време тя се чувстваше свободна и щастлива. Не винеше мъжете, с които излизаше на разходка, не винеше и Том Уилард. Всеки път бе едно и също — започваше с целувки, след дивната, влудяваща възбуда настъпваше покой, а после — покаяние, задавено от сълзи. Хлипаше неистово, закрила с длан лицето на мъжа до себе си, винаги с една и съща мисъл. Дори да бе снажен и с брада, струваше ѝ се, че мъжът се е смалил до мъничко момче. И недоумяваше защо и той не хлипа.

В своята стая, свряна чак в един далечен ъгъл на стария Уилардов хотел, Елизабет Уилард запали лампа и я постави на тоалетката до вратата. Беше ѝ хрумнала някаква мисъл, пристъпи към шкафа, извади неголяма четвъртита кутия и я сложи на масата. В кутията имаше гримове и други дреболии — забравени от една актьорска трупа, дете навремето се бе задържала за кратко в Уайнсбърг. Елизабет Уилард реши да се разкраси. Косите ѝ, все още черни и гъсти, бяха сплетени и вдигнати над главата. Въображението ѝ вече рисуваше сцената, която щеше да се разиграе в канцеларията на долния етаж. Не призрачна, изнемоощяла сянка ще се изправи пред Том Уилард, а нещо друго — неочаквано и поразяващо. Стройна жена с мургави страни и гъсти коси, буйно разпилени по раменете, ще полети към канцеларията на хотела пред удивените погледи на гостите. Ще бъде безмълвна — светкавична и смразяваща. Ще изникне ненадейно от дрезгавия мрак като тигрица, чието малко е в опасност, ще пропълзи безшумно, стиснала дългите, зловещи ножици в ръка.

С къс сподавен вопъл Елизабет Уилард духна лампата върху тоалетката и безсилна и треперееща, се притаи в тъмнината. Силата, която по чудо се бе вселила в нейното тяло, я напусна, Елизабет се олюля и се хвана за облегалката на стола, където бе прекарала дълги дни, вторачила взор над тенекиените покриви към главната улица на Уайнсбърг. Откъм коридора се чува стъпки и Джордж Уилард застава на вратата. Седна на стола до майка си и заговори.

— Ще се махна оттук. Не знам къде ще отида, нито какво ще правя, но ще се махна оттук.

Жената в стола чакаше и трепереше. Изведнъж я облада някакъв импулс:

— Струва ми се, че е време да се посъживиш — рече тя. — Ти как мислиш? Ще отидеш в големия град и ще почнеш да трупаш пари, така ли? Смяташ, че е по-добре да си търговец, енергичен, делови и хитър, а? — Тя чакаше и трепереше.

Синът поклати глава.

— Аз май няма да те накарам да ме разбереш, но, о, боже, как бих искал! — разпалено рече той. — Дори на татко не мога да говоря за това. Не се и опитвам. Просто няма смисъл. Не ми е ясно какво ще правя. Просто искам да се махна, да гледам хората и да размишлявам.

Мълчание легна в стаята, където седяха жената и момчето. И сега, както толкова вечери преди, те бяха смутени. След малко момчето опита да продума отново.

— Май няма да стане до година или две, но вече го обмислям — добави той, надигна се от стола и се запъти към вратата. — Татко каза нещо, което решително говори, че трябва да се махна.

Взе да си играе с дръжката на вратата. Тишината в стаята стана непоносима, жената не издържаше. Искаше ѝ се да се разкрещи от радост, така я трогнаха думите на сина ѝ, но тя вече не умееше да се радва.

— Мисля, че е по-добре да излезеш навън, с момчетата. Прекалено много стоиш затворен — издума тя.

— Ще взема да се поразходя — отвърна момчето, изниза се неловко от стаята и затвори вратата след себе си.

ФИЛОСОФЪТ

Доктор Парсивал бе грамаден мъж с увиснала уста, затисната от жълтеникави мустаци. Не сваляше от гърба си мърлява бяла жилетка, от чиито джобове стърчаха няколко дълги и тънки пури. Зъбите му бяха черни и неправилни, но необичайното беше в очите му. Левият клепач неспирно потрепваше: спускаше се и веднага отскачаше нагоре — досущ като транспарант на прозорец — сякаш вътре в главата на доктора някой дърпаше шнура.

Доктор Парсивал имаше симпатии към момчето, към Джордж Уилард. Когато се запознаха, Джордж бе вече изкарал година във вестник „Уайнсбърг Ийгъл“, а запознанството им бе изцяло работа на доктора.

Един ден късно следобед Уил Хендерсън, собственик и редактор на вестника, се отби в кръчмата на Том Уили. Мина по една тясна уличка, шмугна се през задния двор на кръчмата и се запи — пиеше трънков джин с газирана вода. Уил Хендерсън бе голям сластолюбец, ала вече на четиридесет и пет. Въобразяваше си, че джинът му възвръща младостта. Като всеки сладострастник обичаше да говори за жени и пропиля цял час в кръчмата, за да клюкарят с Том Уили. Кръчмарят бе дребен и широкоплещест, с чудати белези по ръцете. Дамга по рождение — като ония яркочервени петна, дето се срещат по лицата на хората — бе обагрила в алено пръстите и опакото на ръцете му. Докато бърбеше с Уил Хендерсън, Том стърчеше прав край бара и потриваше ръце. Колкото повече се разгорещяваше в приказките, толкова по-пурпурни ставаха пръстите му. Като да бяха топнати в кръв, която вече засъхва и бледнее.

И докато Уил Хендерсън стоеше на бара, зяпаше в червените ръце на Том и одумваше жените, в канцеларията на „Уайнсбърг Ийгъл“ неговият помощник Джордж Уилард слушаше историите на доктор Парсивал.

Доктор Парсивал пристигна тутакси, щом Уил Хендерсън се измъкна. Човек ще рече, че докторът е дебнал иззад прозореца на

кабинета си и само е чакал редакторът да свърне по тясната уличка. Влезе през предната врата, намери стол, запали пура и като кръстоса крак връз крак, започна да говори. Явно си бе наумил да убеди момчето, че е възприел нарочно една линия на житейско поведение, която сам не знаеше как да обясни.

— Ако си наблюдателен, не може да не ти направи впечатление, че макар да минавам за доктор, имам адски малко пациенти — подхвана той. — Има си причина за това. Не е случайност и не защото разбирам от медицина по-малко от кой да е друг. Аз не искам пациенти — продължи той. — Има си причини за това. Не е поза. Ако се замислиш, причината е всъщност в характера ми, който проявява доста чудати склонности. Защо ти говоря тия неща — не знам. Бих могъл да си трая и сигурно повече щеше да ме уважаваш. Ама страшно ми се иска да те накарам да ми се възхищаваш, това е. Не знам защо. Но затова ти говоря. Занимателно, нали?

Често пъти докторът се впускаше в разни дълги истории из своя живот. На момчето тия истории изглеждаха неподправени и мъдри. Взе да гледа с възторг на нечистоплътния дебеланко и в оня подиробед, когато Уил Хендерсън се измъкна, той с тръпнещ интерес очакваше пристигането на доктора.

Доктор Парсивал живееше в Уайнсбърг от близо пет години. Бе от Чикаго и като пристигна, бе така жестоко пиян, че се сби с Албърт Лонгуърт, носача от гарата. Сбиването започна заради някакъв куфар и завърши с прибирането на доктора в местния дранголник. Щом го пуснаха, той си нае стая над обуцарницата в долния край на Мейн Стрийт и окачи табелката, която го провъзгласяваше за доктор. Макар да имаше съвсем малко пациенти, и то все сред бедняците, дето нямаха с какво да плащат, изглежда, разполагаше с бол пари да покрива нуждите си. Спеше в кабинета, който бе неவிжданo мръсен, а обядваше в закусвалнята на Биф Картър, малка дървена постройка точно срещу гарата. Лете закусвалнята гъмжеше от мухи, а бялата престилка на Биф Картър бе по-мърлява от пода. За доктор Парсивал това нямаше значение. Той влизаше наперено в закусвалнята и поставяше двайсет цента върху тезгяха:

— Нахрани ме с каквото искаш за тия пари — казваше той със смях. — Може и с ядене, което друг няма да вкуси. Все ми е тая. Както

виждаш, аз съм забележителен човек, не като другите. Защо да троя мислите си с това какво ям?

Историята, които доктор Парсивал разказваше на Джордж Уилард, нямаха ни начало, ни край. Някой път момчето имаше чувството, че са измишльотини, куп лъжи. Ала сетне се убеждаваше, че в същината си са чиста истина.

— И аз бях репортер като тебе — подхващаше разказа си доктор Парсивал. — В едно градче в щата Айова — а дали не беше в Илиной? Все едно, не си спомням, пък и не е толкова важно. А може би нарочно се мъча да забуля самоличността си, да не бъда съвсем точен. Не ти ли е направило впечатление, че харча, без да мисля, а нищо не върша? Нищо чудно да съм откраднал много пари, преди да дойда в градчето, или да съм замесен в убийство. Ето ти храна за размисъл, нали? Ако си наистина изпечен вестникар, би се заел да ме проучиш. В Чикаго имаше един доктор Кронин, ама го убиха. Чувал ли си за това убийство? Неколцина му видели сметката и го напъхали в един куфар. Рано призори прекарвали куфара през града. Метнали го отзад в един фургон, а те седнали на седалката, без да им пука от нищо. Преминали така по смълчаните улици на спящия град. Слънцето тъкмо надниквало иззад водите на езерото. Смешно, а? Като си помислиш, че пушели и бърбурели, без да се смуцават от нещо, както мене сега! А може аз да съм бил един от тях. Това се казва интересен обрат на нещата, нали?

После доктор Парсивал отново се връщаше към започнатия разказ:

— Но... както и да е, бях репортер в един вестник, както си ти сега, тичах насам-натам, подготвях разни вести и бележки за печат. Майка ми беше бедна. Работеше като перачка. Мечтата ѝ бе да ме направи презвитериански свещеник и аз учех, та дано да стана.

Баща ми от дълги години страдаше от душевно разстройство. Държаха го в една лудница в Дейтън, Охайо. Ама че се изтървах! Наистина всичко това ставаше в Охайо, тъкмо тук, в Охайо. Давам ти нишката, ако ти хрумне един ден да ме проучваш и да размотаеш кълбото.

Готвех се да ти разкажа за брат ми. Това е целта на разказа. Заради него започнах тая история. Брат ми беше бояджия по железниците, работеше към „Великата четворка“. Ясно ти е, че тая

линия минава оттук, през Охайо. Живееше с другите бояджии в товарен вагон, пътуваха от град на град и боядисваха имуществата на железопътната компания — стрелки, бариери, мостове, гари.

„Великата четворка“ боядисва гарите си в противно оранжево. Как ненавиждах този цвят! Брат ми вечно бе оплескан в оранжево. Когато вземеше заплата, редовно се натряскваше, прибираще се у дома с омърляните от боя дрехи и с парите. Не даваше заплата на майка ми, а я оставяше на купчинка върху масата в кухнята.

Мъкнеше се из цялата къща в тия дрехи, оваляни в гадна оранжева боя. И сега го виждам пред очите си. Майка ми, дребничка женица с жални, зачервени очи, пристигаше от малката барачка в задния двор. Дните си прекарваше там, превита над коритото, търкаше мръсните хорски дрехи. Влизаше в кухнята, заставаше край масата и отриваше очи с престилката, плувнала в сапунена пяна.

„Не пипай парите! Само да посмееш!“ — избоботваше брат ми, после сам измъкваше от купчинката пет или десет долара и се запиляваше по кръчмите на лов за жени. Като прахосаше тия пари, връщаше се за още. На майка ми не даваше нищичко, оставаше при нас, докато малко по малко профука цялата заплата. После пак се връщаше по железниците с бояджийската бригада. Заминаваше и тогава почвах да пристигат разни неща вкъщи — продукти и други такива работи. Понякога рокли за майка ми или чифт обувки за мен.

Чудновато, нали? Майка ми го обичаше много повече от мен, макар че блага дума за нас той ни един път не намери, вечно вилнееше из къщи и ни заплашваше как ли не, ако дръзнем да пипнем парите, които понякога стояха на масата по цели три дни.

Иначе добре си живеехме. Аз учех за свещеник и се молах. Бях голям загубеняк в молитвите. Само да можеше да ме чуеш! Когато баща ми почина, молих се цяла нощ, понякога така се молах, когато брат ми беше в града, гуляеше или ходеше да пазарува за нас разни неща. Свличах се на колене пред масата, върху която стояха парите, и се молах с часове. Когато никой не ме гледаше, измъквах долар или два и ги мушвах в джоба си. Сега ме избива на смях, но тогава това бе дързост чудовищна. Все за това мислех, не ми излизаше от ума. От вестника изкарвах по шест долара на седмица и ги отнасях право вкъщи, на майка. А няколкото доларчета, които издърпвах от

купчината на брат ми, си бяха само за мен, нали разбираш, за дреболии, за сладкиши и цигари и такива неща.

Когато баща ми се помина в приюта за душевно болни, заминах веднага за Дейтън. Заех пари от шефа си във вестника и тръгнах през нощта с влак. Навън валеше. В лудницата ме посрещнаха като цар.

Тия, дето работеха в лудницата, бяха научили, че съм репортер във вестник. Това ги стресна. Проявявали нехайство, небрежност някаква към баща ми, докато страдал и се мъчел. Ясно ти е, нали? Изплашиха се, че ще изнеса всичко във вестника и ще вдигна страшен шум. А аз въобще не съм имал такива намерения!

Както и да е, прекрачих прага на стаята, в която лежеше моят покоен баща, и благослових мъртвото му тяло. Чудя се как ми текна тая приумица в главата! Брат ми, бояджията, би се пукнал от смях, само да беше научил! Изправих се над тялото на покойника и разперих ръце. Пристигнаха главният надзирател на лудницата и неколцина от помощниците му, наредиха се наоколо и гледаха глупаво. Беше страшно забавно. Аз протегнах ръце и изрекох: „Нека вечен покой обгърне този труп.“ Това рекох.

Доктор Парсивал рипна на крака, спря да разказва й закрачи напред-назад из канцеларията на вестник „Уайнсбърг Ийгъл“, където Джордж Уилард седеше и слушаше. Стаята бе тясна, докторът стъпваше тромаво и непрекъснато събаряше по нещо.

— Ама че съм глупав дърдорко! — рече той. — Та затова ли идвам тук, затова ли ти натрапвам познанството си? Друга цел имам в главата си. Ти си репортер, както и аз бях едно време, и привлече вниманието ми. Може и ти да свършиш като мене, да станеш същия глупак. Искам да те предвардя, да те накарам да бъдеш нащрек, винаги! Ето за какво те търся.

Доктор Парсивал заговори за държането на Джордж Уилард към хората. На момчето му се стори, че докторът гони една-едничка цел — да изкара всички хора отвратителни.

— Искам да те заредя с омраза и презрение, само тогава ще почувстваш, че превъзхождаш останалите — заяви той. — Ето на, погледни брат ми. Какъв човек само, а? Той бе изпълнен с ненавист към всички. Нямах представа с какво презрение ни гледаше, мен и мама. Можеш ли да отречеш, че стоеше по-високо от нас? Не можеш. Без да си го виждал, те накарах да го почувстваш. Дадох ти

възможност да го усетиш. Той умря. Напил се веднъж, легнал върху релсите и вагонът, в който спеше с другите бояджии, го прегазил.

В един августовски ден доктор Парсивал изживя необикновено събитие. От месец насам всяка сутрин Джордж Уилард прекарваше по един час в кабинета на доктора. Докторът настояваше за тия посещения, канеше младежа, за да му чете страници от книгата, която пишеше в момента. Да напише тази книга — ето причината да се пресели в Уайнсбърг, твърдеше доктор Парсивал.

В утрото на тоя августовски ден — още преди да пристигне момчето — в кабинета на доктора се разигра необичайна случка. На Мейн Стрийт бе станало произшествие. Подплашени от влака, впряг коне се спуснали в лудешки бяг. От двуколката изхвъркнало малко момиченце, дъщеричката на един фермер, и загинало на място.

Суматоха настъпи по главната улица, всички се разкрещяха за доктор. И тримата уайнсбъргски лечители се отзоваха незабавно, но намериха детенцето мъртво. Някой от тълпата се втурнал и към доктор Парсивал, но той грубо отказал да напусне кабинета и да слезе при убитото дете. Безпричинната жестокост на отказа му остана незабелязана. В интерес на истината мъжът, качил се горе да го повика, бе хукнал обратно, без да чуе грубия му отговор.

Ала всичко това доктор Парсивал не знаеше и когато Джордж Уилард пристигна, той се тресеше в панически страх.

— Постъпката ми ще възбуди хората от градчето — трескаво бръщолевеше докторът. — Знам си аз човешката природа! Знам какво ще последва. Вестта за отказа ми ще обходи целия град. Хората ще почнат да се събират на групички, все за това ще си шушукат. Ще пристигнат тук. Ще избухне кавга, а после ще почнат да мълвят, че заслужавам бесило. И отново ще се върнат, вече с въже в ръце.

Доктор Парсивал трепереше от ужас.

— Имам предчувствие — разпалено заяви. — Може би това, което казвам, няма да стане точно тая сутрин. Могат да го отложат за довечера, но ще ме обесят. Вълнението ще обхване всички. Ще ме обесят на някой уличен фенер по Мейн Стрийт.

Застана на прага на мръсния си кабинет и се надвеси над стълбището, което водеше към улицата. После се върна и страхът,

който гореше в очите му, се смени с колебание. Прекоси стаята на пръсти и потупа Джордж Уилард по рамото:

— Ако не стане сега, все някога ще стане — шепнешком изрече той и поклати глава. — Накрая ще ме разпънат на кръст, ненужно ще ме разпънат.

Доктор Парсивал умолително увещаваще Джордж Уилард:

— Трябва да обърнеш внимание на думите ми — настояваше той. — Ако нещо се случи с мен, може би ти ще напишеш книгата, дето аз така и няма да завърша. Идеята е простичка, толкова простичка, че ако си разсеян, ще я забравиш. Тя е: всеки на тоя свят е един Христос и ще намери своето разпятие. Ето какво искам да кажа. Не го забравяй! Само това не допускай, каквото и да се случи! Само това не забравяй!

НИКОЙ НЕ ЗНАЕ

Като се огледа боязливо наоколо, Джордж Уилард се надигна от писалището си в канцеларията на вестника и бързешком се измъкна през задния вход. Вечерта бе облачна и топла, все още нямаше осем часът, а из тясната уличка на гърба на „Уайнсбърг Ийгъл“ бе тъмно като в рог. Впряг коне, вързани в мрака за някой дирек, удряха копита в твърдата, спечена земя. Току изпод нозете на Джордж Уилард изскокна котка и се стрелна в нощта. Младежът бе изнервен. Цял ден бе вършил работата си, но главата му се въртеше, бе като замаян от удар. В тъмната уличка го полазиха тръпки — тръпки на уплаха.

Джордж Уилард продължи в тъмата, като стъпваше зорко и предпазливо. Задните входове на уайнсбъргските магазини зееха отворени и Джордж виждаше вътре хората, насядали под лампите. В галантерията на Майърбаум съпругата на кръчмаря, мисис Уили, стоеше до тезгяха с кошница през ръка. Сид Грийн, продавачът, я обслужваше. Бе се облегал на щанда и съсредоточено ѝ говореше.

Джордж Уилард приклезна и с един скок прескочи пътеката светлина, която идеше от вратата. Хукна напред в тъмата. Стариият Джери Бърд, пияницата на градчето, се бе проснал на земята зад кръчмата на Ед Грифин и спеше. Както тичаше, Джордж се препъна в разперените му нозе. Пияният се изсмя дрезгаво.

Джордж Уилард отиваше на приключение. Цял ден се колебаеше дали да се реши на приключението и ето че сега пристъпи към действие. От шест часа седеше в канцеларията на вестника и все за това мислеше.

Но до решение така и не стигна. Просто скокна на крака, профуча край Уил Хендерсън, който проверяваше за печатни грешки в печатарското отделение, и се завтече по тясната уличка.

Тичаше от улица в улица Джордж Уилард и навсякъде избягваше хората. Ту пресичаше шосето, ту пак се връщаше. Минаваше ли под уличен фенер, нахлупваше шапката над очите си. Не смееше да се замисли. Съзнанието му бе сковано от страх, ала това бе нов, непознат

страх. Боеше се, че приключението, в което се впуска, може да се провали, че мъжеството му ще го напусне и ще трябва да се върне.

Джордж Уилард завари Луиз Тръниън в кухнята на бащиния ѝ дом. Миеше съдове под светлината на газена лампа. Стоеше зад стъклената врата на малката, схлупена като барака кухня в дъното на къщата. Джордж Уилард спря пред оградата от колове и се помъчи да обладае вълнението, което разтърсваше цялото му тяло. Само една тясна лехичка, засадена с картофи, го отделяше от приключението. Пет минути минаха и чак тогава събра сили да извика:

— Луиз, ей, Луиз! — Ала викът полепна по гърлото му. Изтръгна само дрезгав хрип.

Луиз Тръниън приближи към лехичката с картофи, с кърпа за чинии в ръце.

— Откъде знаеш, че искам да изляза с теб? — рече тя нацупено. — Много пък си сигурен!

Джордж Уилард онемя. Без да продумат, и двамата стояха в тъмното, разделени само от коловете на оградата.

— Ти тръгни — прошушна тя. — Татко си е вкъщи. Аз ще те настигна. Чакай при плевнята на Уилямс.

Младият репортер бе получил от Луиз Тръниън писмо. То пристигна тая заран в канцеларията на вестник „Уайнсбърг Ийгъл“. Письмцето бе кратко. „Ако ме искаш, твоя съм“, казваше то. Джордж се подразни, дето сега, в мрака край оградата, тя се правеше, че помежду им няма нищо.

— Ама че безочие! Ей богу, това се казва безочие! — мърмореше си възмутено и крачеше напред, край цяла редица незастроени места, засадени с царевица. Царевичните стъбла стигаха до рамото му и почваха от самия плочник.

Луиз Тръниън се показва на вратата на къщата, облечена пак в карираната оксфордска рокличка, с която миеше чиниите. Беше и без шапка. Момчето я видя как стои на вратата с ръка върху дръжката и говори с някого вътре, несъмнено — с баща си, стария Джейк Тръниън. Старият Джейк бе почти глух и тя се провикваше. После вратата се хлопна и малката странична уличка потъна в мрак и тишина. Джордж Уилард се разтрепера по-жестоко от всякога.

Скрити в сянката на Уилямсовата плевня. Джордж и Луиз стърчаха прави, нямаха смелост да заговорят. Тя не бе никаква

хубавица, а отстрани на носа ѝ имаше черна сажда. Сигурно се е почесала по носа, след като е пипала тенджерите в кухнята, помисли си Джордж.

Младежът нервно се разсмя.

— Колко е топло! — рече той. Искаше му се да я докосне с ръка. „Ама че съм бъзльо!“, мислеше си той. Чувстваше, че само ако докосне гънките на мърлявата ѝ оксфордена рокля, би изпитал неземна наслада. Тя взе да се задява:

— Ха, мислиш си, че те бива повече от мен. Де, де, като че не знам! — и пристъпи по-близичко до него.

Изведнъж от устата на Джордж Уилард плисна словесен порой. Спомни си погледа, дето се таеше в очите на девойката, когато се разминаваха из улиците, спомни си писъмцето, дето бе получил заранта. Нерешителността го напусна. Шушуканията по неин адрес, които обикаляха града, му вдъхнаха увереност. Превърна се в истински мъж, смел и настъпателен. А в сърцето му ни капчица състрадание към нея.

— Аа, хайде, ела! Няма страшно! Никой няма да узнае! Никой нищо няма да разбере! — подканваше той.

Тръгнаха по тесен тротоар, застлан с тухли, а от процепите стърчаха високи бурени. Тук-таме тухлите липсваха, тротоарът ставаше грапав и изровен. Той я хвана за ръката, която се оказа също грапава и някак си приятно малка.

— Не бива да ходя надалеч — гласът ѝ бе тих, невъзмутим.

Прекошиха мостче над тясна вада, отминаха друго празно място, засадено с царевица. Уличката свърши. По пътеката отстрани на шосето се наложи да вървят един зад друг. Отвъд шосето почваше ягодовата градина на Уил Оувъртън, където бе струпана цяла камара от дъски.

— Уил ще си строи барака да прибира щайгите с ягоди — поясни Джордж, като седнаха връз дъските.

Когато Джордж Уилард се върна на Мейн Стрийт, часът минаваше десет и бе почнало да ръми. Преброди улицата три пъти от край до край. Дрогерията на Силвестър Уест стоеше още отворена, той влезе и си купи пура. Стана му драго, че Шорти Крандъл, продавачът,

го изпрати до вратата. Скрити под навеса на магазина, постояха пет минути навън и побъбриха. Джордж Уилард изпита облекчение. Искаше му се повече от всичко сега да побъбри с някой мъж. Когато наближи ъгъла към „Ню Уилард Хаус“, взе тихичко да си подсвирква.

По тротоара от страната на магазинчето за платове, което държеше Уини, имаше висока дъсчена ограда, облепена с циркови афиши. Той поспря, престана да свирука, изопна се неподвижно в мрака и се заослушва напрегнато, сякаш някой го зовеше по име. И отново нервно се изсмя.

— Тя няма да ме издаде. Пък и никой не знае — твърдоглаво изломоти той и продължи пътя си.

**БЛАГОЧЕСТИЕ
(ИСТОРИЯ В ЧЕТИРИ ЧАСТИ)**

ЧАСТ ПЪРВА

По всяко време из фермата на Бентли можеха да се видят трима-четирима стари хора — те или седяха на чардака пред къщата, или чоплеха нещо лениво из градината. Трите възрастни жени бяха сестрите на Джеси — безцветни същества с глухи гласове. А мълчаливият старец с оредели бели коси бе чичото на Джеси.

Къщата във фермата бе от дърво, с дъсчена обшивка върху скелет от греди. В интерес на истината къщата не бе една, а купчина от постройки, свързани помежду си по доста чудноват начин. Вътрешността криеше ред изненади. Стълбички водеха от дневната в трапезарията, стълбички имаше навсякъде — едни нагоре, други надолу — и по тях се минаваше от една стая в друга. Дойдеше ли време за храна, къщата се оживяваше като кошер. Всичко тънеше в покой до един момент, после изведнъж се разхлопваха врати, нозе затрополваха по стъпалата, долиташе шепот на глухи гласове и от десетки потулени кътчета изникваха хора.

Освен старците, за които вече споменахме, още много народ живееше в дома на Бентли. Четиримата ратаи, прислужницата, наречена леля Кали Бийб, която се занимаваше с домакинството, тъпоумното девойче Илайза Стаутън, което оправяше леглата и помагаше в доенето на кравите, момчето, което работеше в конюшнията, и самият Джеси Бентли, собственик и повелител на всичко.

Около двайсетина години след Американската гражданска война северните области на Охайо, където се намираха фермите на фамилията Бентли, почнаха да изоставят пионерския начин на живот. Джеси вече притежаваше машини за вършеене на зърното. Бе издигнал модерни хамбари, земите му се отводняваха чрез грижливо изграден кирпичен канал, ала за да вникнем в душата на човека, трябва да се върнем назад, в по-ранни времена.

Няколко поколения от рода Бентли живеели преди Джеси в Северно Охайо. Дошли като преселници от щата Ню Йорк, закупили земи, когато тия земи били все още неусвоени и земята струвала

евтино. Дълги години, както всички заселници по Средния Запад, живеели страшно бедно. Гъсти гори, непроходими от нападали трупи и шубраци, покривали земите, по които се настанили. Изсичането на горите и нарязването на оголените трупи изисквало тежък, продължителен труд и все още оставали дънери, които да им бъркат сметките. Плуговете порели почвата и удряли на скрити коренища, навсякъде имало камънаци, по ниските места се събирала вода, младата царица пожълтявала, побелявала се и загивала.

Когато бащата и братята на Джеси Бентли станали собственици на тия земи, част от непосилната работа по изсичането на горите била свършена, ала верни на отколешната традиция, те работели като впрегатен добитък. Живеели досущ като всички фермери от онова време. Напролет и почти през цялата зима пътищата за градчето Уайнсбърг представлявали море от кал. Четиримата млади мъже в семейството по цял ден се бъртели на полето, хранели се здравата, все с проста и мазна храна, а вечер, претрепани от умора, се тръшвали върху сламениците и заспивали. В живота им малко неща не били груби и сурови и външният им вид бил груб и суров. Събота подиробед впрягали конете в триместните каруци и потегляли за града. Там се скупчвали около печките в дюкяните и разменяли по някоя дума с други фермери или е дюкянджията. Носели работни комбинезони, а зиме надявали тежки палта, целите опръскани в кал. Ръцете, които протягали да погряят над печката, били напукани и зачервени. Трудно им било да водят разговор и повечето време мълчали. След като закупили месо, брашно, захар и сол, отбивали се в някоя от уайнсбъргските кръчми и се наливали с бира. Под въздействието на алкохола се отприщвали вродените им буйни страсти, дълго смазвани от героичните им усилия да покорят новите земи. Обладавал ги някакъв суров, почти неистов поетичен жар. На път за къщи се изправяли върху седалките на каруцата и крещели към звездите. Понякога се сбивали — люто и упорито, а друг път се отваряли на песни. Веднъж Инок Бентли, най-големият син, ударил баща си, Том Бентли, с дръжката на камшика и старецът май взел да бере душа. Дни наред Инок се криел в сламата над конюшната, готов завинаги да забегне от тия места, ако се окаже, че избликът на мимолетната му страст го е довел до убийство. Майка му тайно го навестявала, носела му храна, осведомявала го за състоянието на

болника. Щом най-лошото се разминало, той се измъкнал от скривалището, върнал се на работа и продължил да изсича горите, все едно нищо не било се случило.

Гражданската война внесе дълбок прелом в съдбата на семейството и спомогна за издигането на най-малкия син, Джеси. Инок, Едуард, Хари и Уил Бентли ги взеха във войската и всички загинаха далеч преди края на дългата бран. Те заминаха към Юг, старият Том се помъчи сам да движи работата във фермата, но не успя. Когато узна, че и четвъртият му син е убит, той прати на Джеси вест, че трябва да се върне къщи.

После майката, болнава вече от година, изведнъж се помина и старият съвсем се отчая. Отвори дума, че ще продаде фермата и ще се пресели в града. По цял ден ходеше напред-назад, клатеше глава и мърмореше. Запусна кърската работа. Сред царевицата избуяха плевели. Старият Том наемаше ратаи, ала не ги използваше разумно. Изпращаше ги заран в полето, а той се запиляваше из гората и присядаше на някой пън. Понякога забравяше да се върне вечер и някоя от дъщерите тръгваше да го дири.

Когато Джеси Бентли се върна у дома и пое грижата за фермата в свои ръце, той бе слабичък и чувствителен на вид момък на двайсет и две години. На осемнайсет бе заминал от къщи да се изучи — ако го бива — за презвитериански свещеник. Като момче беше особен, на такива по нашия край им викат „шута коза“, и не се погаждаше с братята си. Единствена майката го разбираше, а сега тя си бе отишла. Когато се върна да поеме фермата — а тя вече бе стигнала до шестстотин акра, че и повече, — хората от околните ферми и от близкото градче Уайнсбърг погледнаха с насмешка на намерението му да се справи с работа, която преди се вършеше от четиримата му яки братя.

Пък имаше и за какво да се подсмивват. Според едновременните разбирания Джеси въобще не приличаше на мъж. Дребничък, крехък и малко женствен във фигурата, той носеше — както подобава за млади свещеници — дълго черно палто и тясно черно ширитче за връзка. Съседите се разсмиваха, като го виждаха след толкова години, но ги

досмешаваше дважд повече, като видеха жената, за която се бе венчал в града.

Всъщност жената на Джеси скоро се помина. Може би Джеси имаше за това вина. Една ферма в северните провинции на Охайо, и то в трудните години след Гражданската война, не бе място за такава нежна жена. А Катрин Бентли бе наистина нежна. Джеси се държеше с нея грубо, както с всички наоколо. Тя се трепеше да върши всичката работа, която вършеха съседските жени, и той ни веднъж не я възпря. Помагаше в доенето на кравите, поемаше част от домакинството — оправяше леглата за ратаите, приготвяше храната им. Цяла година упорито работи от изгрев-слънце до късна нощ и след като даде живот на детенцето им, се помина.

А що се отнася до Джеси Бентли — макар и крехко сложен, у него имаше нещо, дето не можеше лесно да се смаже. Имаше кестенява къдрава коса и сиви очи, които понякога бяха сурови и прями, друг път — колебливи и несигурни. Не само бе слабичък, но и дребен на ръст. Устата му бе като устата на чувствително и страшно упорито дете. Джеси Бентли бе фанатик. Човек, роден не за това време и това място, затова страдаше, но караше и другите да страдат. Така и не успя да получи от живота това, което искаше, пък и не знаеше какво иска. Твърде скоро след завръщането му във фермата всички взеха да се плашат от него, а жена му, дето трябваше да му е най-близка, както бе майка му, също се боеше от него. За две седмици старият Том Бентли му прехвърли цялата собственост и се оттегли на заден план. Всички се оттеглиха на заден план. Въпреки своята младост и неопитност, Джеси познаваше изкуството да владее душите на хората. Задълбаваше се така всеотдайно във всичко, което казваше или правеше, че никой не го разбираше. Накара всички във фермата да работят, както никога преди, и все пак нямаше радост в труда им. Нещата потръгнаха, но те потръгнаха за Джеси, а не за хората, които зависеха от него. Ала и Джеси, като хилядите юначни мъже, дошли на тоя свят тука, в Америка, в тези по-късни времена, и той не бе изцяло силен. Можеше да владее другите, но не можеше да владее себе си. За него ръководенето на фермата бе лесна работа, хем я ръководеше така, както никой преди. Щом се завърна от Клийвланд, където бе отишъл да се учи, той се затвори, изолира се от хората и взе да крои планове. Ден и нощ мислеше за фермата и затова преуспя. Мъжете от околните

ферми се бяхтеха жестоко и се преуморяваха жестоко, та не можеха да мислят, докато мисълта за фермата и непрестанните кроежи за нейното бъдеще бяха за Джеси утеха. Това сякаш донякъде засищаше неговата страстна натура. Веднага пристрои едно крило към старата къща и просторната стая, обърната на запад, имаше едни прозорци с лице към оборите и други — с изглед към нивите. Джеси седеше до прозорците и потъваше в размисъл. Седеше така — час след час, ден след ден, гледаше земята и мислеше за новото си място в живота. Страстното пламъче, което носеше в гърдите си, лумна, а очите му станаха непроницаеми. Искаше добивите от неговата ферма да нямат равни в целия щат, а после се появи друго желание. Оня ненаситен глад отвътре караше очите му да трепкат колебливо и го правеше все помълчалив и затворен пред другите. Би дал всичко, за да постигне мир, ала скрит страх му казваше, че за него мир никога няма да има.

Физически Джеси Бентли бе страшно жизнен. Дребната му фигура бе събрала силата на поколения от юначни мъже. Още като момче, когато живееше във фермата, бе извънмерно пъргав и жив, такъв бе по-късно в училище. Там учеше и размишляваше върху бога и Библията и им се посвети с цялата си душа и сърце. Времето минаваше, почна по-пълно да опознава хората и тогава взе да си мисли, че е изключително същество, че се отличава от ближните си. Копнееше жарко да направи от своя живот нещо велико, заглеждаше се в съеляните си, виждаше ги как скотски живеят и му се струваше, че не би понесъл да се превърне в такъв скот. Погълнат изцяло в размишления за себе си и собствената си съдба, той бе сляп да проумее, че младата му жена се пресилва с тежката работа — още повече сега, наедрияла от майчинството и затрива себе си, за да му служи, макар че всъщност, той не искаше нарочно да бъде лош с нея. Когато баща му — престарял и прегърбен доземи от труд и мъка — му прехвърли имота и се свря в едно кътче да чака смъртта, Джеси сви рамене и прогони завинаги стареца от мислите си.

В стаята край прозореца, който гледаше към просторните земи, сега негова собственост, Джеси седеше и размишляваше за собствените си дела. Откъм оборите долавяше трополенето на конски копита и неспокойното шаване на добитъка. Далеч, отвъд нивите, виждаше още стада, разпилени по тучните склонове. Гласовете на ратаите — на неговите ратаи, които се трудеха за него — долитаха през

прозореца. Откъм мандрата се носеше равномерно и глухо думкане на буталото, с което тъпоумната Илайза Стаутън биеше маслото. И мисълта на Джеси се зарея още по-назад, към хората от времето на Стария завет, които също притежавали земи и стада. Спомни си как господ слязъл от небесата и разговарял с тях, прииска му се господ и него да забележи, и с него да поговори. Обзе го трескав момчешки копнеж да постигне в своя земен живот сладостната тръпка на величието, позната на хората от Стария завет. Бе човек набожен, на глас отпрати молитва към бога и звучността на собствените му слова разпали и подхрани копнежа му.

— Аз съм нов вид човек, владетел на тия земи — заговори той. — Погледни към мене, господи, погледни към моите съседи и към всички, работили тук преди мен! О, господи, сътвори от мен нов един Джеси, като онзи от древността, за да водя хората и да стана баща на синове, които ще бъдат водачи!

Въодушевен от думите си, Джеси скочи и възбудено закрачи из стаята. Въображението му го рисуваше като човек от древни времена сред древни народи. Нивите, които се ширеха пред погледа му, се превърнаха в значими земни предели и фантазията му ги насели с нови племена, все негови издънки и потомци. Представи си, че както в ония древни и различни времена, и днес могат да се създават царства и животът на хората да получава нов подтик от силата на бога, който говори чрез своя избран служител. Мечтата на Джеси бе чрез него да се осъществява божественото провидение.

— По божия воля дойдох по тия земи — заяви Джеси на висок глас, дребничката му фигура се изопна и му се стори, че ореолът на божието признание обрамчва главата му.

Май трудно ще бъде днешните люде да разберат Джеси Бентли. В последните петдесет години настъпиха грамадни промени в живота на нашите хора. Всъщност извърши се революция. С гръм и трясък започна настъплението на индустриализма, крясъкът на милиони нови гласове от отвъд океана се вля в нас, влакове почнаха да щъкат напред-назад, градовете се разраснаха, изградиха се междуселищни железопътни мрежи, влакове влизат и излизат от градовете и минават покрай фермите, а в още по-нови времена

нахлуването на автомобила извърши чудовищен прелом в живота и в мисловните навици на нашите хора от Средна Америка. Във всеки дом днес има книги с жалко въображение и набързо написани, сякаш в крак с надпреварата във времето, списания се разпространяват в милиони тиражи, вестниците са навсякъде. Днес съзнанието на фермера, застанал край печката в селския магазин, прелива от слова, както на градския човек. Вестници и списания са го напопали с информация до краен предел. Ала част от едновременното тъпо невежество, което обаче носеше и прелестна детинска невинност, изчезна завинаги. Фермерът край печката се родее с хората от града и заслушаш ли се в речта му, ще видиш, че тя е така гладка и така безсмислена като приказката на всеки от нас, който се пише потомствен гражданин.

Ала по времето на Джеси Бенгли — времето след Гражданската война — в провинциите на целия Среден Запад не било така. Хората се пребивали от работа, от съсипия не им било до четене. Нямали желание за думи, напечатани връз хартия. Докато се трепели по нивите, обземали ги смътни, неоформени мисли. Те вярвали в бога и в божията власт над техния живот. Неделен ден се сбирали в малките протестантски църквици да послушат за бога и неговите дела. Тия църкви били център на обществения и духовен живот на времето. Образът на бога властвал в сърцата на хората.

И така, роден с въображение и натрупал огромна интелектуална енергия, Джеси Бенгли с цялото си сърце се обърна към бога. Когато войната отне живота на братята му, в това той съзря божия пръст. Когато баща му се поболя и нямаше сили да управлява фермата — и това прие за знамение от бога. В големия град, когато му пратиха вест, цяла нощ той се скита из улиците, потънал в размисли, а когато се прибра у дома, пое фермата и работата потръгна, пак бродеше по цели нощи по горите и заоблените бърда и мислеше за бога.

По време на тия нощни скиталчества взе да вярва, че според божията промисъл му е отредено да стане велик. Почна да става ненаситен и нетърпелив, измъчваше се, че имотът му стига само шестстотин акра. Коленичил в ъгълчето до оградата на някоя ливада, той издигаше глас към смълчаните небеса и като вдигнеше взор, виждаше как звездите му отвръщат със своето сияние.

Една вечер, няколко месеца след бащината му смърт, когато всеки миг жена му Катрин очакваше дете, Джеси излезе от къщи и пое надалеч в мрака. Фермата на Бентли се гушеше в неголяма долинка, напоявана от водите на Уайн Крийк. Джеси Бентли тръгна край поточето, стигна края на своята ферма и прекрачи в земите на съседите. Тук долината постепенно се разширяваше, после отново се стесни, а той не спираше да върви. Пред очите му се откриваха ширни простори от ниви и гори. Луната надникна иззад облаците, Джеси изкачи невисок хребет и приседна за размисъл.

Мислеше си, че като предан божи служител цялата ивица земя, дето преброди тая вечер, нему трябва да принадлежи. Сети се за загиналите си братя и мислено ги укори, че не са работили още поусърдно, та да завладеят повече земи. Край него в лунната нощ малкото поточе препускаше върху облите камъни и Джеси отново зарея мисли към древните хора, които също като него притежавали стада и земи.

Някакъв нереален импулс — отчасти страх, отчасти алчност — облада Джеси Бентли. Той си спомни как в библейското сказание Господ бог се явяваше на оня, другия Джеси^[1], и му казваше да изпрати сина си Давид там, дето Саул и хората на Израел се бият срещу филистимляните в Дъбовата долина. В съзнанието на Джеси се загнезди убеждението, че охайските фермери, които владееха земите по долината на Уайн Крийк, са филистимляни и врагове на бога.

— Ами не щеш ли — шепнеше си той — измежду тях да изникне някой, който като Голиат, филистимлянина от Гет, ме срази и отнеме всичкия ми имот? — И въображението му го караше да изстрада агонизиращия ужас, който сигурно е свивал сърцето на Саул преди идването на Давид. Джеси скокна на крака и се втурна в нощта. Тичаше и зовеше бога. Гласът му отекваше далеч отвъд ниските ридове.

— Помогни ми, Господи — викаше той, — дари ме тази нощ със син от утробата на Катрин. Нека ме докосне Твоята милост. Прати ми син, когото ще нарека Давид, и той ще ми помогне да изтръгнем завинаги тия земи от ръцете на филистимляните, за да ги посветя на Тебе и изградя върху тях Твоето царство на земята.

[1] Според библейското сказание *Йесей (Джеси)* е баща на Давид, който побеждава Голиат — Б.пр. ↑

ЧАСТ ВТОРА

Дейвид Харви от Уайнсбърг, Охайо, бе внук на собственика на фермата Джеси Бентли. Когато стана дванадесетгодишен, отиде да живее при стария Бентли. Майка му, Луиз Бентли, детето, което се роди в оная нощ, когато Джеси търчеше из полята и молеше бога да го дари с мъжка рожба, израсна във фермата, стана жена и се омъжи за младия Джон Харди от Уайнсбърг, който по-сетне стана банкиер. Луиз и мъжът ѝ нямаха щастлив брак и всички смятаха, че вината е в нея. Тя бе дребна, с пронизателни сиви очи и тъмни коси. Още от дете бе предразположена към нервни пристъпи и ако не бе разлютена, биваше мълчалива и навъсена. Из Уайнсбърг се мълвеше, че пиела. Мъжът ѝ, банкиерът, внимателен и кадърен човек, какво ли не направи, за да я ощастливи. Щом взе да трупва добри пари, купи ѝ просторна тухлена къща на Елм Стрийт в Уайнсбърг и бе едничкият мъж в градчето, който поддържаше кочияш за кабриолета на жена си.

Ала Луиз не можеше да се зарадва на нищо. Тя изпадаше в полуистерични гневни припадъци и тогава или не обелваше нито дума, или ставаше буйна и свадлива, сипеше ругатни, разярено крещеше. Веднъж грабна кухненския нож и заплаши да намушка съпруга си. Друг път нарочно подпали къщата и доста често се залостваше в стаята си дни наред и не искаше никого да види. Животът ѝ, почти отшелнически, даваше храна за какви ли не приказки. Говореше се, че взема опиати, че бяга от хорските очи, защото често е толкова пияна, та състоянието ѝ не може да се скрие. А понякога в летните следобеди се измъкваше от къщата и сядаше в кабриолета. Освобождаваше кочияша и като грабваше поводите в свои ръце, препускаше в лудешки бяг из градските улици. Даже да се изпречеше пешеходец на пътя ѝ, тя караше право напред, а стъписаният човечец побягваше накъдето му видят очите. Хората от Уайнсбърг взеха да мислят, че тя нарочно иска да ги премаже. След като обиколеше няколко улици, сечейки остро завоите и шибайки неспирно конете, тя се понасяше извън града. По междуселските пътища, когато уайнсбъргските къщи се скриеха от погледа ѝ, тя отпускате поводите, конете забавяха ход и нейното диво,

безразсъдно настроение минаваше. Унасяше се в мисли и си говореше сама. Някой път сълзи напиреха в очите ѝ. Но когато стигнеше града, отново започваше лудешкото препускане по смълчаните улици. Ако не беше авторитетът на съпруга ѝ и уважението, което вдъхваше у хората, градският съдия-изпълнител отдавна да я бе арестувал, и то не един път.

Малкият Дейвид Харви растеше под един покрив с тази жена и както може да се предположи, в детството му нямаше много радост. Тогава бе прекалено невръстен за да има собствено мнение за хората, ала не бе никак трудно да си състави определено мнение за жената, която бе негова майка. Дейвид бе скромно и послушно дете и дори уайнсбъргчани доста време го имаха за малко глуповат. От малък имаше странен навик — вторачваше продължително тъмните си очи в предмети и хора, но сякаш не ги виждаше. Чуеше ли, че се говори за майка му или че тя ругае по баща му, спотулваше се нейде подплашено. Ала нявга не намираше скривалище и се сащисваше. Тогава прилепяше лице до някое дърво или до стената — ако си бе къщи, — затваряше очи и се мъчеше да не мисли. Имаше навика сам да си говори и настроения на тиха печал започнаха да го обсебват още в ранно детство.

Когато отиваше във фермата да види дядо си, Дейвид се чувстваше напълно доволен и щастлив. Често му се искаше да не се връща въобще в града и веднъж, прибирайки се след дълго гостуване на дядо си, преживя нещо, което остави трайни следи в съзнанието му.

До града го докара един от ратаите. Човекът бързаше да си свърши някаква работа и остави момчето в началото на улицата, където живееха семейство Харди. Бе есен, започна да се здрачава, а небето бе забулено в облаци. На Дейвид нещо му стана. Беше му противно да се върне в дома, в който живееха майка му и баща му, и тласнат от внезапен импулс, реши да избяга от къщи. Намисли да се върне във фермата при дядо си, ала загуби пътя и часове наред броди по междуселските пътища, разплакан и изплашен. Ливна дъжд, светкавици раздираха небето. Разпаленото въображение на момчето виждаше и чуваше в мрака страхотни неща. Лека-полека Дейвид взе да вярва, че е попаднал в чудовищна незнайна пустош, където преди не е стъпвал човешки крак. От вси страни го обгръщаше безпределна тъма. Вятърът свиреше в дърветата и го караше да потръпва от ужас. В един

миг конски впряг затрополи по пътя, дето тичаше момчето, ала то се стресна и се прехвърли през една ограда. Хукна напреко през полето, стигна до някакъв друг път и като се свлече на колене, опипа меката почва под себе си. На тоя свят не му бе останал друг близък, освен дядо му, ала то се боеше, че няма и него да открие в тоя непрогледен мрак. Прибирайки се от града, някакъв фермер дочу плача му и го отведе в бащината му къща. Ала момчето бе капнало от умора и толкова разстроено, че не си даваше сметка какво бе станало с него.

Бащата на Дейвид случайно разбра, че синът му е изчезнал. Срещна на улицата ратая от фермата на Бентли и узна, че синът му е вече в града. Но след като момчето не се появи вкъщи, Джон Харви вдигна тревога и с още неколцина мъже тръгнаха да го търсят извън града. Слухът, че Дейвид е отвлечен, бързо обиколи улиците на Уайнсбърг. Когато момчето се прибра, цялата къща тънеше в мрак, но майка му се появи и крепко го притисна в прегръдките си. Дейвид сметна, че тя мигом се е преобразила. Просто не можеше да повярва, че такова приказно нещо става с него. Със собствените си ръце Луиз Харди окъпа изнемощялото дете и му приготви вечеря. Не го пусна сам да си легне, а когато сложи нощничката си, тя духна лампата, седна на един стол и го взе в обятията си. Цял час остана на стола, притиснала до гърди детето си. И непрекъснато тихо му говореше. Дейвид не можеше да проумее кое бе предизвикало промяната в нея. Вечно свъсеното ѝ недоволено лице сега бе станало най-смиреното и най-благого в света, мислеше си момчето. То се разплака и майка му го притисна още по-силно до себе си. И все така продължаваше да му говори с тих глас. Това не бе оня суров и режещ глас, с който разговаряше с баща му, той приличаше на ромоленето на дъжд върху листата на дърветата. Скоро заприиждаха разни мъже да съобщят, че още не са намерили момчето, ала тя го накара да се скрие и да се смълчи, докато ги отпрати. Момчето реши, че това ще да е някаква игра, която майка му играе с мъжете от града, и започна радостно да се смее. Дори повярва, че загубването му и ужасът в нощната тъма бяха незначителна работа. Помисли, че с готовност би преминал през същото страхотно изпитание още хиляди пъти, стига да е сигурен, че в края на дългия и черен път ще завари нещо толкова мило като майка му — такава, каквата бе сега.

В последните години на своето детство Дейвид виждаше майка си твърде рядко и за него тя стана просто жената, с която бяха живели някога заедно. Ала не можеше да заличи образа ѝ в съзнанието си — колкото по-голям ставаше, толкова по-релефно го виждаше. Щом навърши дванайсет години, Дейвид отиде да живее на фермата при дядо си. Старият Джеси пристигна в града и открито настоя да поеме грижата за момчето. Старецът бе развълнуван, но решен да постигне своето. Разговаря първо с Джон Харди в канцеларията на Уайнсбъргската спестовна банка, а сетне заедно се отправиха към къщата на Елм Стрийт да обсъдят въпроса с Луиз Харди. И двамата очакваха от нея скандал, ала се излъгаха. Тя остана съвсем спокойна и когато Джеси разкри целта на посещенията си и подробно изложи какви са предимствата момчето да дойде при него, да живее на чист въздух в безбурната атмосфера на старата ферма, Луиз кимна в съгласие.

— Там атмосферата не е опорочена от моето присъствие — злобно подхвърли тя. Раменете ѝ се разтресоха, сякаш всеки миг ще избухне в ярост. — Фермата е за момче, тя никога не е била място за мен — продължаваше Луиз. — Ти никога не си ме искал и естествено въздухът в твоята къща никога не ми се е отразявал добре. Той бе като отрова за кръвта ми, но за Дейвид няма да е така.

Луиз се обърна и излезе, като остави двамата мъже в тягостно мълчание. После се затвори в стаята си за няколко дни, както често се случваше. Дори когато багажът на момчето бе стегнат и дойдоха да го вземат, тя не се показа. Откъсването на детето внезапно я промени и тя като че стана по-малко свадлива с мъжа си. Джон Харди сметна, че всичко се развива благополучно.

И така малкият Дейвид отиде да живее във фермата с Джеси Бентли. Две от сестрите на стария бяха още живи и живееха в къщата. Те се бояха от брат си и рядко проронваха дума, ако той бе наблизо. Едната от тях, която на младини се славеше с огненочервените са коси, бе родена за майка и пое грижата за момчето. Всяка вечер, когато Дейвид си легнеше, тя влизаше в стаята му, присядаше на пода и оставаше там, докато момчето заспи. Почнеше ли дрямката да тегне над клепачите му, тя добиваше смелост и шепнешком разказваше разни истории, които момчето сетне мислеше, че е сънувало.

Топлият ѝ глас го зовеше с най-нежни имена, на момчето му се присънваше, че майка му се е променила, дошла е при него и вечно ще бъде мила, каквато бе в нощта след бягството. То също добиваше смелост, протягаше ръка и милваше в тъмата лицето на старицата, приседнала на пода, което я караше да прелива от щастие. Всички във фермата станаха по-радостни, откакто Дейвид се пресели сред тях. Суровите и неумолими черти в характера на Джеси Бентли, които караха всички в къщата да се дърпат настрана, да се свиват и мълчат, черти, които навремето присъствието на малката Луиз не можеше да смекчи, след идването на момчето почнаха видимо да се заглаждат. Сякаш бог се бе смилил и изпратил мъжка рожба на стария фермер.

Човекът, който се бе обявил за едничкия верен божи служител от долината на Уайн Крийк и бе молил бога в знак на благосклонност да го дари със син от утробата на Катрин, взе да мисли, че бог чак сега е чул молбите му. Той бе само на петдесет и пет, а изглеждаше като на седемдесет, толкова бе съсипан от мисли и кроежи. Сполучиха усилията му да разшири владенията си, малко бяха чифлиците по долината, които да не са негови, ала въпреки всичко до идването на Дейвид той бе горчиво отчаян човек.

Две страсти клокочеха у Джеси Бентли и помежду им в съзнанието му цял живот се водеше битка. Едната бе старата му страст. Той искаше да бъде божи човек и водач измежду избраниците на бога. Нощните му скитания из горите и полята го сблизиха с природата, а у ревностно набожния човек има сили, които се предават пред силите на природата. След като Катрин му роди дъщеря, а не син, скова го дълбоко отчаяние, сякаш невидима ръка го повали със съкрушителен удар, но този удар като че смекчи себелюбието му. Продължаваше да вярва, че бог може всеки момент да му се яви иззад облаците или с ветровете, ала вече не изискваше тази благосклонност. Сега почна да се моли истински за нея. Често пъти го разкъсваха съмнения, взе да мисли, че бог е изоставил света. Оплакваше орисията си, задето не се е пръкнал в по-прости и по-благи времена, когато само по знак от някой облак в небесната вис хората напусkali домове и земи и тръгвали из пустинята да създават нов човешки род. Трепейки се денонощно да направи фермата по-плодоносна и да разшири именията си, той жалееше, че не може да вложи неизтощимата си енергия в издигането

на храмове или в изстребването на неверници — с една дума — на действия, които прославят божието име на земята.

Ето за какво копнееше Джеси, ала копнееше също и за друго. Той бе израснал и съзрял в Америка, в годините след Гражданската война, и като всички от онова време, бе засегнат от силните въздействия, съпътстващи зараждането на съвременната индустриализация. Джеси взе да купува машини, те му помагаша да върши кърската работа с по-малко работници; често си мислеше, че ако бе по-млад, би зарязал земеделието и би отворил в Уайнсбърг фабрика за селскостопански машини. Джеси свикна да чете вестници и списания. Дори изобрети машина за направа на телени огради. Смътно почна да проумява, че култът към древните времена и земи, който сам подхранваше у себе си, е далечен и чужд на промените, дето ставаха в съзнанието на хората. Започваше най-материалистичната ера в историята на човечеството, когато войните щяха да се водят без патриотизъм, когато хората щяха да забравят бога и да се интересуват само от нравствените еталони, когато жаждата за власт щеше да изтласка желанието да служиш и когато в жестоката, главоломна надпревара на човечеството за печалби, красотата щеше да бъде почти напълно забравена. И всичко това се разкриваше пред очите на Джеси, божия служител, както и пред хората около него. Ненаситната му алчност разпалваше желанието да натрупа пари по-бързо, отколкото позволяваше земеделският труд. Неведнъж отскачаше до Уайнсбърг и говореше по въпроса на зет си, Джон Харди.

— Ти си banker, имаш възможности, каквито аз никога не съм имал — говореше Джеси и очите му искряха. — Все за това мисля. В тая страна предстои да се извършат велики неща, могат да се спечелят страшно много пари! Пари, колкото не съм сънувал в живота си! С тази работа ти трябва да се захванеш! Де да бях по-млад и да имах твоите възможности!

Джеси Бентли крачеше напред-назад в канцеларията на банката, говореше и се разпалваше още повече. Преди години го удари нещо като парализа и оттогава лявата му страна остана малко увредена. Като приказваше, левият му клепач нервно потрепваше.

Късно една вечер подкара каруцата към къщи, падна нощта, звездите огряха небето и тогава Джеси разбра, че му става все по-трудно да си възвърне старото чувство към оня личен и близък бог,

който обитава небето над него и всеки момент може да протегне ръка, да го докосне по рамото и да му възложи някаква героична задача. Мисълта на Джеси не можеше да се откъсне от новостите, за които четеше по вестници и списания, от богатствата, които можеха да се натрупат без усилие от проницателни хора, които умеят да купуват и продават. Идването на Дейвид спомогна много да се възвърне старата му вяра с възродена сила и той реши, че най-накрая бог е погледнал благосклонно към него.

А за самото момче животът във фермата почна да се разкрива в хиляди непознати и примамливи страни. Благото отношение на всички наоколо разтвори кроткото му сърце и той престана да се държи с хората така подплашено и срамежливо, както преди. Вечер, преди да си легне след дългия ден на приключения из оборите и полята, след изтощително препускане от нива на нива с дядо си, искаше му се да прегърне с благодарност всички в къщата. Ако Шърли Бентли, старицата, която присядаше накрай леглото му всяка вечер, не излезеше тукатси да го посрещне, той се провикваше от подножието на стълбите и бодрото му гласче звънваше из тесните коридори, където години наред бе властвала само тишината. Събудеше ли се сутрин, звуците, които долитаха до леглото му през отворените прозорци, го изпълваха с радостен трепет. С потрес си спомняше за живота в Уайнсбърг, за яростния глас на майка му, който вечно го разтреперваше. А тук, на село, всички звуци бяха приятни. Събуждаше се призори и дворът около обора също се разбуждаше. Хората в къщата се размърдваха. Ратай мушваше в ребрата Илайза Стаутън, тъпоумната девойка, и тя шумно се изкикотваше, далеч откъм пасбищата измучаваше крава и говедата в обора дружно ѝ отвръщаха, коняр сгълчаваше коня, който чешеше пред вратата на конюшната. Дейвид скокваше от постелята и се спускаше през прозореца. Хората, които щъкаха наоколо, възбуждаха мисълта му и той понякога се питаше какво ли прави майка му в града.

От прозорците на стаята си момчето не виждаше какво става около обора, дето се сбираха ратаите, за да започнат утринните си задължения, но чуваше гласовете им и цвиленето на жребците. Разсмееше ли се някой от работниците, засмиваше се и той. Надвесваше се през отворения прозорец и надничаше в овощната

градина, където се тътреше тлъста свиня, следвана от цялото си прасило.

Всяка сутрин момчето броеше прасенцата: „Четири, пет, шест, седем“ — бавно изричаше той и плюнчейки пръст, отбелязваше чертички върху перваза на прозореца. Дейвид се спускаше да нахлузи панталона и ризата си. Пламваше от желание да излезе навън. Като слизаше сутрин, вдигаше такава тупурдия по стълбите, сякаш някой се мъчи да събори къщата, както обичаше да казва леля Кали, икономката. Пробягваше по коридорите на дългата стара къща, като затръшваше вратите след себе си, отиваше пред обора и се оглеждаше в очакване и почуда. Мислеше, че кой знае какви изумителни неща могат да се случат на такова място през нощта. Ратаите го изглеждаха и прихваха от смях. Хенри Стрейдър — вече възрастен човек, който работеше във фермата, откакто Джеси стана неин собственик — преди идването на Дейвид никой не го бе чувал да се закача, сега всяка сутрин подхвърляше една и съща шега. Тя странно се харесваше на Дейвид и той се кискаше и пляскаше с ръце.

— Я ела насам да видиш! — подвикваше старият човек. — Бялата кобила на дядо ти си е скъсала черния чорап!

Ден след ден през дългото лято Джеси Бентли препускаше от чифлик на чифлик по цялата долина Уайн Крийк и внукът му не се отделяше от него. Пътуваха с удобен стар файтон, теглен от бялата кобила. Старецът се почесваше по рядката си побеляла брада и на глас почваше да крои планове за добиви от нивите, които наглеждаха, и за дела на бога в кроежите на хората. Понякога поглеждаше Дейвид и се усмихваше щастливо, а после задълго сякаш забравяше за съществуването му. От ден на ден съзнанието му се връщаше все повече към ония мечти, дето изпълваха живота му, когато заряза града и се върна на село. Веднъж — беше следобед — здравата стресна Дейвид, като остави тия мечти напълно да го покорят. Неволно момчето стана свидетел на обред, който завърши нелепо и насмалко не разруши близостта, на която се радваха помежду си.

Джеси и внукът му пътуваха из отдалечена част на долината, на доста мили от дома. Гората стигаше досами пътя и наред нея водите на Уайн Крийк, подскачайки игриво по камъчетата на дъното, бързаха към далечната река. Джеси бе странно умислен цял следобед, а сега изведнъж се разприказва. Спомените му се зареяха назад, към оная

нощ, когато се изплаши от мисълта, че може да се появи някой гигант, да плякоса и ограби именията му, и отново като в същата нощ, когато хукна през нивите, молейки бога да го дари със син, така се развълнува, та сякаш обезумя. Спря коня, слезе от двуколката и накара Дейвид да го последва. Прекатериха се през някаква ограда и поеха по брега на поточето. Момчето не обръщаше внимание на бръщолевенията на дядо си, подтичваше край него и недоумяваше какво ще стане. Ненадейно изскочи заек и бързо се стрелна в гората, момчето запляска с ръце и затанцува от радост. Вдигна очи към високите дървета и му домъчня, че не е мъничко зверче да се катери без страх по висините. Спря, взе в ръка камъче, запрати го край главата на дядо си право в храсталаците.

— Хей, животинче, събуди се. Хайде, покатери се по дървото — крещеше той с пискливото си гласче.

Джеси Бентли крачеше под дърветата с наведена глава, а мозъкът му вреше от напрежение. Тая трескавост се отрази на момчето, скоро то млъкна и някак посърна. Старецът си бе втълпил, че сега е моментът да изтръгне думичка от бога или знак от небесата, че старец и момче коленичили в самотен път наскрел гората ще могат да предизвикат чудото, което той бе чакал толкова години.

— Тъкмо на такова място онзи, другият Давид пасял овцете си, когато се явил баща му и му рекъл да отиде при Саул — мърмореше си старецът.

И като сграбчи грубичко момчето за рамото, той се прекрачи през едно повалено дърво, излезе на малка равна полянка, свлече се на колене и започна да се моли на висок глас.

Страхотен, непознат досега ужас скова Дейвид. Той приклепна под едно дърво и впери очи в сведения доземи старец. Коленете му се разтрепераха. Струваше му се, че при него не е само дядо му, а има още някой, който може да му причини зло, който не е благ към него, а жесток и опасен. Момчето се заплака, протегна ръка към малка пръчка и здраво я стисна. Когато Джеси Бентли, завладян от своята страст, се надигна и пристъпи към Дейвид, детето загуби ума и дума и телцето му се разлюля от уплаха. Над гората тегнеше напрегната тишина и ненадейно от тая тишина гръмна дрезгавият и настоятелен глас на стареца. Хванал момчето за раменете, той изви глава към

небесата и закрепця. Лявата половина на лицето му потръпваше в гърч, ръката, сграбчила рамото на детето, потръпваше също.

— Прати ми своето знамение, о, боже — ревна той. — Ето ме в нозете ти с момчето, на име Давид. Слез при мен от небесната вис, дай ми знак за присъствието си.

С писък на ужас Дейвид се обърна, отскубна се от ръцете, които го притискаха, и побягна през гората. За нищо на света не можеше да повярва, че човекът, който бе вдигнал нагоре лице и дереше гърло срещу небето, бе неговият дядо. Момчето си внуши, че се бе случило нещо необяснимо и страховито, че по някакво чудо опасен злодей се бе вселил в тялото на благодушния му дядо. То тичаше с всички сили надолу по ската, хлипаше и пак тичаше. Препъгна се в коренаците на едно дърво, строполи се, удари главата си, ала пак се надигна и се помъчи да хукне отново. Главата му се пръскаше от болка, след няколко крачки то се свлече неподвижно на земята, Джеси го пренесе в двуколката и там, когато дойде на себе си, стоплено от нежната ласка на дядовата му ръка, ужасът го напусна.

— Да се махаме оттука! В гората има някакъв страшен човек — настоятелно замоли момчето, а Джеси отмести очи към короните на дърветата и от устните му пак се отрониха слова към бога:

— С какво съгреших пред тебе, господи? — шепнеше той безгласно и повтаряше многократно въпроса си, докато караше лудешки по пътя, притиснал нежно към гърдите си кървящата главица на детето.

ЧАСТ ТРЕТА

ПОРАЖЕНИЕ

Участта на Луиз Бентли, която стана мисис Джон Харди и живееше в тухлена къща на Ели Стрийт в Уайнсбърг, е плод на недоразумение.

За да бъдат разбрани жени като Луиз, за да може да стане животът им поносим, трябва много, много да се направи. Да се напишат мъдри книги и да живеят мъдро хората наоколо им.

Рожба на изтънчена и похабена от труд майка и на сприхав, суров и мечтателен баща, който никак не се зарадва от появата ѝ на белия свят, още от дете Луиз растеше нервна и капризна, една от ония свръхчувствителни жени, каквито по-късно ерата на индустриализма взе да бълва безчет.

Детските си години изкара във фермата на Бентли, мълчаливо, потиснато дете, което имаше потребност от обич повече от всичко на света, а не получаваше никак. Навърши петнайсет години и замина да живее в Уайнсбърг при семейството на Албърт Харди, собственик на магазина за продажба на двуколки и файтони и член на градския съвет по образованието.

Луиз отиде в Уайнсбърг, за да учи в тамошната гимназия, а живееше у Харди, защото Албърт Харди и баща ѝ бяха приятели.

Харди, търговецът на каруци от Уайнсбърг, както хиляди свои съотечественици от онова време, бе голям ентузиаст по въпроса за образованието. Самият той се бе издигнал в живота без знания, добити от книги, ала бе убеден, че ако познаваше книгите, работите му щяха да тръгнат далеч по-добре. На всеки, който стъпеше в магазина му, той говореше за науките, а вкъщи направо бе подлудил домашните си с неспирното натякване за ползата от ученето.

Имаше две дъщери и един син — Джон Харди, и неведнъж дъщерите му заплашваха, че ще напуснат училище. В интерес на истината, с уроците те кретаха едва-едва, колкото да не ги изхвърлят.

— Ненавиждам книгите и ненавиждам всеки, който обича книгите — разпалено заявяваше Хариет, по-малката сестра.

В Уайнсбърг, както и във фермата, Луиз не бе щастлива. Години наред бе мечтала за мига, когато ще се откъсне от село, преместването в дома на Харди очакваше с нетърпение, смяташе го за гигантска крачка по пътя на своето избавление. Мислейки си за тия неща, вечно си представяше, че градът е само веселие и живот, че там мъжете и жените живеят волно и щастливо, че обичта и приятелството са така естествени, както ласката на вятъра по лицето. След безмълвието и тягостната нерадост във фермата на баща ѝ, тя копнееше да стъпи в топла атмосфера, която да пулсира с ритъма на живота и на действителността. Може би в семейството на Харди Луиз би получила нещо от топлотата, за която така жадуваше, ако не бе грешката, дето допусна още с пристигането си в града.

Луиз си навлече ненавистта на сестрите Харди, Мери и Хариет заради своята прилежност към учението, и нямаше представа за техните настроения към науките. Луиз бе срамлива и през първия месец не завърза никакви познанства. Пък и всеки петък следобед един от ратаите пристигаше с двуколката в Уайнсбърг и я отвеждаше във фермата за края на седмицата, така че ни веднъж тя не прекара свободния съботен ден с хора от града. Чувстваше се самотна и объркана и през цялото време залягаше над книгите. Мери и Хариет обаче смятаха, че със своята ученолюбивост тя се мъчи да ги zlepостави. В желанието си да се представи добре Луиз се стараяше да отговаря на всеки въпрос на учителя. Тя подскочаше възбудено и очите ѝ блестяха. А когато отвърщаше на въпроси, на които другите в класа не можеха да отговорят, тя щастливо се усмихваше. „Ето, направих го заради вас — сякаш казваха очите ѝ. — Не си давайте зор. Ще отговарям вместо вас. Докато съм тук, на целия клас ще бъде полесно.“

У дома след вечеря Албърт Харди почваше да хвали Луиз. Някой от учителите му бил говорил възторжено за нея и Харди сияеше.

— Ето, пак чувам същото — започваше той, впервайки недоволен взор в дъщерите си, а после се извърщаше с усмивка към Луиз. — И друг учител я похвали за усърдието ѝ. Всички в Уайнсбърг ми говорят колко е умно момичето. Срам ме хваща, че не казват

същото за собствените ми дъщери. — И като се надигаше от масата, търговецът закрачваше из стаята, запалил вечерната си пура.

Двете сестри се споглеждаха и отегчено поклащаха глави. Безразличието им вбесяваше бащата.

— На вас говоря, вземете си бележка! — крясваше той, като ги гледаше вторачено. — Големи промени предстоят в Америка и само в науката е надеждата на бъдните поколения. Луиз е дъщеря на богат човек, но не я е срам да учи. Вие трябва да се засрамите, като я гледате как тя напредва.

Търговецът грабваше шапката си от окачалката край вратата и се приготвяше за вечерната си разходка. Пред прага се спираше и поглеждала назад. Такава ярост имаше в очите му, че Луиз се стресваше и побягваше по стълбите към своята стая. Сестрите се разбъбряха за свои неща.

— Чуйте какво ви говоря — ревяше търговецът. — Мързеливи сте и мисълта ви тече лениво. Равнодушието ви към просветата се отразява върху характерите ви. И пет пари няма да струвате. Запомнете думите ми — Луиз така ще ви изпревари, че никога няма да я догоните!

Влуден, той излизаше навън и на улицата продължаваше да се тресе от гняв. Вървеше, като мърмореше и ругаеше, но щом стъпеше на Мейн Стрийт, настървението му позаглъхваше. Спираше се да побъбри за времето или за реколтата с някой търговец или с фермер, пристигнал в града, и забравяше за дъщерите си. Ако се сетеше за тях, вдигаше рамене:

— Е, момичетата са си момичета — измънкваше той философски.

Луиз слизаше в стаята, където седяха двете сестри, но те не й обръщаха никакво внимание. Една вечер — бе живяла в къщата вече повече от шест седмици, — сломена от неизменната хладина, с която я посрещаха, Луиз не издържа и избухна в сълзи.

— Я престани да цивриш и върви горе при учебниците си — скастри я Мери Харди.

Стаята, която заемаше Луиз, бе на втория етаж на Хардивата къща и прозорецът ѝ гледаше точно над овощната градина. В стаята

имаше печка и всяка вечер Джон Харди качваше наръч дърва и ги хвърляше в сандъка край стената. На втория месец от пребиваването си в града Луиз се прости с надеждата да се сприятели със сестрите Харди и след вечеря веднага се качваше в стаята си.

Въображението ѝ почна да си играе с мисълта да се сдружи с Джон Харди. Когато влизаше в стаята ѝ, прегърнал наръч дърва, тя си даваше вид, че е потънала в уроците, ала жадно го следеше с очи. След като момчето изсипеше дървата в сандъка и се обърнеше да си върви, тя свеждаше глава и цялата пламваше в руменина. Решаваше да го заговори, но не можеше дума да продума и се вбесяваше на собствената си глупост, когато той вече не бе в стаята.

Съзнанието на селското девойче бе завладяно от мисълта да се сближи с младежа. Вярваше, че у него ще открие онова качество, дето цял живот бе търсила у хората. Имаше усещането, че висока стена я отделя от другите хора на този свят и че живее на ръба на някакъв сгушен вътрешен кръг от живота, който за останалите е съвсем разбираем и леснодостъпен. Взе да я преследва като фиксидея убеждението, че само някаква безстрашна постъпка от нейна страна ще направи по-различни отношенията ѝ с хората и както човек отваря врата и прекрачва от една стая в друга, така тази постъпка ще ѝ помогне да премине към нов живот. Ден и нощ все за тия неща мислеше и макар онова, което желаше пламенно, да бе някаква топлинка и близост, то все още нямаше осъзната връзка с любовта. Още нищо в главата ѝ не се бе избистрило и изборът ѝ бе паднал на Джон Харди, защото ѝ бе под ръка и защото — за разлика от сестрите си — не се държеше недружелюбно с нея.

Сестрите Харди, Мери и Хариет бяха малко по-големи от Луиз. Но в познанията си по някои въпроси бяха доста напреднали. Те живееха както всички млади девойки от градчетата на Средния запад. В ония години младите момичета не изоставяха градчетата ни, за да се учат по колежи из източните щати, и понятия за класови различия все още не съществуваха. Дъщерята на безимотния труженик имаше същото обществено положение, както и дъщерята на фермера или търговеца, а богатата тогава още нямаше. На девойката се гледаше така — или е хубава, или не струва. Ако бе хубава, тя си имаше някой момък, който идваше у дома ѝ в неделя или в сряда вечер да я види. Понякога тя излизаше с младежа на танци или на църковни сбирки.

През останалото време го посрещаше у дома си и за тази цел ѝ се отстъпваше гостната. Там никой не ѝ пречеше. Цели часове двамата оставаха напълно сами. Понякога снижаваха пламъка на лампите и двамата млади се прегръщаха. Бузите им пламваха, косите се разрошваха. А след година-две, ако стремлението един към друг нараснеше и станеше неудържимо, те се оженваха.

Една вечер — беше през първата ѝ зима в Уайнсбърг — Луиз преживя нещо необичайно и то още по-силно разпали жаждата ѝ да срути стената, която според нея я делеше от Джон Харди. Беше сряда и веднага след вечеря Албърт Харди си взе шапката и излезе. Младият Джон качи дървата и ги остави в сандъка на Луизината стая.

— Май сериозно учиш, а? — непохватно изломоти той и се измъкна, преди тя да му отговори.

Луиз го чу, че излиза от къщата и я обзе лудешки порив да хукне подире му. Отвори прозореца, надвеси се навън и тихичко извика:

— Ей, Джон, мили, Джон, върни се, не излизай!

Нощта бе облачна и тя не виждаше далеч в тъмата, ала както чакаше, стори ѝ се, че чува лек, приглушен шум, сякаш някой пристъпва на пръсти сред овошките в градината. Сепна се уплашено и бързо затвори прозореца. Треперяща от вълнение, цял час се разхожда из стаята и когато силите ѝ да чака се свършиха, промъкна се в коридора и се спусна надолу в малката, прилична на килерче стаичка до стълбите, която имаше врата и откъм гостната.

Луиз бе решена да осъществи дръзкото деяние, което седмици наред не ѝ даваше покой. Бе сигурна, че Джон Харди се е притаил под прозореца ѝ в градината и се готвеше да го свари там и да му каже, че иска да я прегърне, да я подържи в ръце, да ѝ разкаже своите мисли и мечти, тя да сподели своите мисли и копнежи.

— В тъмното ще е по-лесно да се признаят някои неща — шепнеше си тя, докато стоеше в тъмното килерче и пипнешком търсеше другата врата.

Изведнъж Луиз осъзна, че не е сама в къщата. В гостната, от другата страна на вратата, мъжки глас тихо заговори и вратата се откряна. Луиз едва успя да се шмугне в тясната ниша под стълбата, когато Мери Харди и нейният момък влязоха в тъмното малко килерче.

Луиз седя на пода в непрогледния мрак цял час и попиваше всичко. Без думи Мери Харди и приятелят ѝ, дошъл да прекара вечерта

с нея, разкриха пред селското девойче тайнството между мъжа и жената. Свела ниско глава, Луиз се сви на малка топка и не помръдна. Струваше ѝ се, че по чудатата воля на боговете Мери Харди бе дарена с дар богат ѝ недоумяваше срещу какво толкова протестира, макар да бе по-голяма от нея.

Младият мъж взе Мери в прегръдките си и започна да я целува. Тя се кикотеше и съпротивляваше, а той я притискаше още по-силно. Цял час продължи боричкането помежду им и после се върнаха в гостната, а Луиз припна нагоре по стълбите. Бе стигнала вратата на стаята си, когато чу Хариет да казва на сестра си:

— Надявам се, не сте вдигали много шум. Не бива да смущавате оная мишка, заровена в уроците си!

Луиз написа до Джон Харди бележчица и късно през нощта, когато в къщата всички спяха, се спусна надолу и я пъкна под вратата му. Боеше се, че не го ли направи веднага, смелостта ще я напусне. В бележката бе опитала да изрази съвсем точно какво иска:

Искам някой да ме обича и някого аз да обичам. Ако си отреден за мен, ела нощем в градината и дай знак под прозореца ми. Аз лесно ще пропълзя над бараката и ще сляза при теб. Все за това мисля и ако наистина ще идваш, не се бави.

Доста дълго Луиз не знаеше как ще завърши дръзкият ѝ опит да си осигури любим. Донякъде не бе наясно със себе си — иска ли го или не. На моменти ѝ се струваше, че да те притиснат и целунат — това е цялото тайнство на живота, но после я завладяваше друг импулс и тя се дръпваше уплашена. Облада я отколешната женска страст да бъде обладана, ала представите ѝ за живота бяха така смътни, та ѝ се струваше, че само ако Джон Харди докосне ръката ѝ, ще ѝ бъде достатъчно. Чудеше се дали той тъкмо това ще разбере. На следващия ден по време на вечерята, докато Албърт Харди говореше, а двете сестри си шушукаха и се кискаха, Луиз не вдигна очи към Джон, гледаше само в масата и скоро-скоро се измъкна. Вечерта излезе вън от къщи и се прибра чак когато бе сигурна, че Джон вече е качил дървата в стаята ѝ. След като няколко нощи поред се ослушваше напрегнато и

не чу никакъв зов откъм мрака на овощната градина, Луиз едва не се поболя от мъка и реши, че няма начин да разруши стената, която я отделя от радостите на живота.

Накрая, един понеделник вечерта — две-три седмици след като бе написала бележката — Джон Харди се появя на уреченото място. Луиз окончателно се бе простила с мисълта, че той ще откликне и доста дълго въобще не чуваше зова му откъм овощната градина. Предишния петък, когато един от ратаите дойде да я откара във фермата, необясним порив я тласна да извърши нещо, което после я стъписа, и сега, когато Джон Харди стоеше под прозореца и настоятелно и тихо зовеше името ѝ в мрака, тя се разхождаше из стаята и се чудеше какъв бе оня порив, подбудил я да извърши такава щуротия.

Ратайчето, младо момче с черни къдриви коси, бе дошло да я вземе по-късно и пътуваха за фермата по тъмно. Луиз, чието съзнание бе изпълнено с мисли по Джон Харди, се опита да поведе разговор, но момчето се смути и не продума нищо. Спомени от самотното ѝ детство нахлуха в главата ѝ и с пронизваща болка тя си даде сметка за новата, мъчителна самота, която я обгръщаше напоследък.

— Мразя всички — крясна ненадейно Луиз и се впусна в такава тирада, че подплаши спътника си. — Мразя баща си, мразя и стария Харди — яростно заяви тя. — Уча се в градското училище, но и това ми е противно!

Ала Луиз още повече подплаши ратайчето, като се извърна и облегна лице на рамото му. Смътно се надяваше, че както онзи младеж прегръщаше Мери в тъмното килерче, и момчето ще я притисне в ръце и ще я целуне, но нищо подобно — момчето изпадна в паника. Зашиба кончето с камшика си и заподсвирква с уста:

— Май пътят е неравен, а? — гласно изломоти той. Ала Луиз така се разлюти, че като се пресегна, грабна шапката му и я запокити на пътя. Когато момчето скокна от каручката, за да си я вдигне, Луиз не го дочака, продължи напред и го остави пеша да бие пътя до фермата.

Луиз Бентли прие Джон Харди за свой любовник. Не към това се стремеше тя, но младежът така бе изтълкувал постъпката ѝ, а Луиз бе толкова жадна да постигне онова, другото, че не оказа никакъв отпор. А когато след няколко месеца и двамата се изплашиха, че тя е на път да стане майка, отидоха една вечер в околийската община и се ожениха.

Живяха известно време у Хардиви, а после си взеха своя къща. Цяла година Луиз се мъчеше да накара съпруга си да проумее онзи смътен и неуловим глад, който я бе тласнал да напише бележката и който все още оставаше неуталожен. Стотици пъти тя пропълзваше в прегръдките му и се опитваше да му обясни, ала напусто. Той признаваше само собствените си представи за любовта между мъжа и жената, затова не я слушаше, а почваше да целува устните ѝ. Това още повече я притесняваше и накрая тя пожела повече да не я целува. Не знаеше какво иска.

Ала когато тревогата, подмамила ги да се оженят, излезе фалшива, Луиз изпадна в бяс и му наговори горчиви и обидни неща. След време се роди синът им Дейвид, ала тя не можеше да го кърми, пък и не знаеше иска ли това дете или не. Понякога стоеше при него в стаята по цял ден, обикаляше го, от време на време се примъкваше близо и го докосваше нежно с пръсти, но имаше и дни, когато не искаше нито да зърне, нито да доближи до оня дребен къс човешка плът, който бе влязъл в дома ѝ. Случеше ли се Джон Харди да я упрекне, че е жестока към детето, тя се изсмиваше.

— Ха, мъжка рожба е, каквото и да стане, ще си постигне своето — озъбваше се тя. — Виж, ако бе женска рожба, няма на света нещо, което не бих направила за нея.

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА

УЖАС

Когато Дейвид Харди израсна високо петнайсетгодишно момче, той — също като майка си — преживя нещо необичайно, което цялостно промени насоката на живота му, изтръгна го от спокойното кътче и го запрати право в широкия свят. Черупката от обстоятелства около него се разпука и той бе принуден сам да се втурне в живота. Махна се от Уайнсбърг и повече никой не го видя. След като се затри, майка му и дядо му се поминаха, а баща му много забогатя. Хвърли страшно много пари, за да открие сина си, но това не влиза в сегашния ни разказ.

Всичко стана в късна есен на една необикновена година за имененията на Бентли. Реколтата навсякъде бе щедра. Пролетта Джеси бе закупил част от дългата ивица мочурлива черна земя по поречието на Уайн Крийк. Купи я евтино, но хвърли маса пари да я облагороди. Трябваше да се прокопаят грамадни канавки, да се укрепят с хиляди плочи. При тия разходи фермерите от съседните имения поклащаха неодобрително глава. Някои се подсмиваха, надяваха се Джеси здравата да се провали в това начинание, но старецът си гледаше работата и не обелваше дума.

След като отводни земята, насади я със зеле и лук и съседите отново се разсмяха. Ала реколтата излезе пребогата и донесе грамадна печалба. Така за една година Джеси изкара достатъчно, за да покрие разходите по култивирането на почвата и му остана да закупи нови земи. Той ликуваше и не можеше да скрие радостта си. За първи път, откакто бе станал господар на именията, той вървеше сред работниците си със сияйно лице.

Джеси закупи доста нови машини, за да плаща по-малко за ръчен труд, както и всички останали ниви от ивицата черна плодородна мочурлива земя. Един ден отиде в Уайнсбърг и купи велосипед и нови дрехи за Дейвид, а на двете си сестри даде пари да заминат на църковен събор в Клийвланд, Охайо.

Есента, когато настъпиха студовете и дърветата в гората покрай Уайн Крийк станаха златистокафяви, всеки миг, незапет с училище, Дейвид прекарваше навън. Сам или с други момчета отиваше подиробед в гората да събира лешници и орехи. Връстниците му, повечето синове на труженици от фермите на Бентли, носеха пушки и ходеха да стрелят зайци и катерички, но Дейвид не отиваше с тях. Беше си направил прашка от ластик и дървен чатал и ходеше сам за орехи. Докато бродеше из гората, в главата му минаваха какви ли не мисли. Усещаше, че вече е почти мъж, питаше се какво ще излезе от него, ала преди да намери отговор, мислите му отлитаха в друга посока и той пак си оставаше хлапе. Един ден уби катеричка — беше стъпила на ниските клони на едно дърво и писукаше срещу него. Стисна я и побягна към къщи с нея. Една от сестрите на Джеси сготви малкото животинче и Дейвид го изяде с наслада. Опъна кожата на катеричката върху дъска, а дъската провеси на връв от прозореца на стаята си.

Това събитие тласна мислите му в нова насока. Сега вече не тръгваше в гората без прашка и с часове се мереше по въображаеми зверчета, спотаили се сред кафявата шума на дърветата. Мислите за напирещата зрелост го изоставиха и той бе доволен да се чувства момче с момчешки стремежи.

Беше събота, тъкмо се готвеше да поеме из горите с прашка в джоба и торбичка за орехи през рамо, когато дядо му го спря. В очите на стареца гореше оня напрегнат, сериозен взор, който винаги плашеше Дейвид. В такива случаи Джеси Бентли не гледеше направо, погледът му колебливо бягаше встрани, сякаш не се спираше на нищо. Като че невидима завеса се спускаше пред стария човек и го откъсваше от света.

— Искам да дойдеш с мен — кратко рече той, очите му се плъзнаха над главата на момчето и извисиха нагоре. — Днес ни предстои нещо важно. Ако искаш, вземи си торбичката за орехи. Няма значение, и без това ще отидем в гората.

Джеси и Дейвид тръгнаха със стария файтон, теглен от бялото конче. Дълго пътуваха в мълчание, после спряха край едно поле, където стадо овце кротко пасеше. Сред овцете подтичваше малко агънце, родено сравнително късно, Дейвид и дядо му го хванаха, вързаха здраво краката му и то заприлича на малка бяла топка. Потеглиха отново и Джеси остави Дейвид да прегърне агнето.

— Вчера го забелязах и веднага ме подсети за нещо, което отдавна исках да направя — рече старецът и отново очите му зашариха над главата на момчето с оня блуждаещ и несигурен поглед.

Въодушевлението, обхванало стария фермер след богатата и плодоносна беритба, се смени с друго настроение. От дълго време Джеси ходеше смирено и се молеше. Нощем почна пак да се разхожда сам с мисли за бога, пак взе да търси връзка между себе си и героите от древни времена. Коленичеше на мократа трева под звездното небе и извисяваше глас в молитва. Както хората, чиито съдби изпълваха страниците на Библията, и той бе решил да направи жертвоприношение пред бога.

— Господ ми даде тая богата реколта, той ми прати момчето на име Дейвид — говореше си той шепнешком. — Сигурно трябваше да сторя това отдавна.

Съжаляваше, че тази мисъл не му бе хрумнала още преди да се роди дъщеря му Луиз и вярваше, че сега, след като издигне на закътано място сред гората жертвена клада и поднесе в жертва малко агне, господ ще му се яви и ще му изпрати своето знамение.

Колкото повече мислеше за жертвоотдаването, толкова повече мислеше за Дейвид и като че страстно му себелюбие взе отчасти да замира.

— Време е момчето да се замисли за своето бъдеще и божията поличба ще бъде за него — реши старецът. — Бог ще му начертае пътя. Той ще ми подсказе какво място е отредил за Дейвид в живота и кога момчето ще поеме своя друм по широкия свят. Редно е момчето да присъства. Ако имам късмет и ми се яви ангел небесен, Дейвид ще види славата и величието на господа, когато се показва пред човека. И това ще го направи верен божи служител.

Джеси и Дейвид препускаха мълчаливо по пътя, докато стигнаха същото място, дето преди време старецът бе призовал бога и бе изплашил внука си. Утрото бе ведро и ясно, но изневиделица задуха студен вятър и облаци притулиха слънцето. Щом зърна мястото, на което бяха идвали преди, Дейвид се разтрепера от ужас, а когато спряха до мостчето над потока, който тичаше забързано между дърветата, дощя му се да рипне от файтона и да побегне.

Какви ли не планове за бягство преминаха през главата му, но въпреки всичко последва Джеси, който се прехвърли през оградата и

пое през гората.

— Глупаво е да се боя. Нищо не може да се случи — мислеше си момчето, притиснало агънцето до себе си. Сякаш безпомощността на малкото животинче, което прегръщаше в ръце, му вдъхваше смелост. Чувстваше учестените удари на сърчицето му и налагаше на своето сърце да не лупа така диво. Крачейки бързо след дядо си, той развърза въженцето, дето пристягаше четирите крака на агнето.

— Ако нещо се случи, ще бягаме заедно! — реши той.

Навътре в гората — бяха се отдалечили доста от пътя — Джеси спря сред една просека, откъдето нагоре по рекичката почваше неголямо сечище, обрасло с ниски храсталаци. Без да продума, той събра набързо купчина сухи съчки и ги запали. Момчето приседна на земята с агнето в ръце. Фантазията му съзираше скрит смисъл във всеки жест на стареца и с всеки миг уплахата му нарастваше.

— С кръвта от агнето трябва да помажа главата на момчето — промърмори дядо му, когато съчките лумнаха в алчен огън, и като измъкна дълъг нож от джоба си, той се извърна бързо, закрачи през полянката към Дейвид.

Ужас скова душата на внука му. Прилоша му. За миг постоя неподвижно като вдървен, после целият настръхна и скокна на крака. Лицето му стана бяло като руното на агънцето, което, усетило се на свобода, побягна надолу по хребета. Припна и Дейвид. От страх краката му летяха. Лудешки прескачаше дънерите и ниските шубраци. Тичайки, измъкна от джоба си чаталчето с прашката за трепане на катерички. Стигна място, където рекичката бе плитка и се плискаше върху камънаците по дъното. Дейвид се спусна към водата, извърна се назад и щом видя, че дядо му все още тича след него, здраво стиснал ножа в ръка, без да се колебае, приклепна, избра камъче и го намести в прашката. Опъна стегнатите ластици с все сила и камъкът просвири във въздуха. Улучи право главата на дядо му, който, съвсем забравил за внука си, тичаше да хване агнето. Със силен вопъл старецът полетя напред и се просна в краката на момчето. Като го видя така безжизнен и без съмнение — мъртъв, Дейвид онемя от страх. Страхът прерасна в панически ужас.

Нададе вик, обърна се и хукна през гората, задавен от сълзи.

— Нищо, убих го, вярно, ама все ми е едно — хлипаше той и както тичаше, внезапно реши: никога вече няма да стъпи във фермата

или в Уайнсбърг. — Убих един божи човек, а сега вече ще стана мъж и ще тръгна по широкия свят — каза си храбро, престана да бяга и енергично закрачи по пътя, който следваше криволиците на рекичката Уайн Крийк през поля и гори все на запад.

Проснат на земята край рекичката, Джеси Бентли се размърда неспокойно. Изпъшка и отвори очи. Дълго лежа така, неподвижно, вперил очи в небето. Когато накрая се изправи, главата му се мотаеше и не се учуди, като не видя момчето. Приседна на един дънер край пътя и заговори за бога. Само такива слова можеха да изтръгнат от него. А споменеше ли се името на Дейвид, той поглеждаше с неразгадаем поглед към небето и казваше, че божи пратеник го е отвел със себе си.

— Така стана, защото бях ненаситен за слава — отсичаше той и повече нищичко не казваше.

ЧОВЕК С ИДЕИ

Живееше с майка си — посивяла мълчалива женица с особен пепеляв цвят на лицето. Къщата им се намираще в малка дъбрава отвъд мястото, дето главната улица на Уайнсбърг пресичаше рекичката Уайн Крийк. Името му бе Джо Уелинг и навремето баща му бе един от издигнатите хора в градчето, адвокат и член на щатската законодателна комисия в Колъмбъс. Самият Джо бе дребен на ръст, а нрав като неговия нямаше никой в града. Беше като малък вулкан, който дреме кротко дни наред и изведнъж почва да бълва огън. Не, не бе точно такъв — по-скоро приличаше на човек, склонен към припадъци, такъв, дето постоянно всява страх у другите, защото припадъкът всеки миг може да го връхлети и отвее в тайнствено и обезпокоително физическо състояние, когато очите се обръщат, а краката и ръцете бурно се тресат. Ето какъв беше Джо Уелинг, само че онуй нещо, дето се вселяваше у него, го променяше не физически, а духовно. Обсебваха го разни идеи и впримчеше ли го някоя от тях, той ставаше неудържим. Думи се търкаляха и сипеха от устата му. На лицето му кацваше чудата усмивка. Ръбчетата на зъбите му, обточени в злато, блещукаха на слънцето. Спускаше се ненадейно връз случаен минавач и го заливаше с порой от слова. За човечеца вече нямаше спасение. Възбуден, Джо дишаше право в лицето му, надничаше в очите му, почукваше го по гърдите със заканващ се показалец, изискваше, принуждаваше да му се обърне внимание.

В ония дни „Стандард Ойл Къмпани“ не доставяше направо на клиентите си петролни продукти в цистерни или камиони както днес, а отнасяше горивото по бакалници, железарски магазини и тем подобни. Джо бе агент на фирмата „Стандард Ойл“ за Уайнсбърг и още няколко градчета по протежение на железопътната линия, която минаваше през Уайнсбърг. Събираше пари, приемаше заявки и какво ли още не. Баща му, законодателят, бе му намерил тази работа.

Шареше из уайнсбъргските магазини Джо Уелинг — мълчалив, прекомерно вежлив, отдаден на работата си. Хората го наблюдаваха с

очи, в които се таеше любопитство, примесено с тревога. Очакваха го всеки момент да превърти и бяха готови да побягнат. Вярно е, че пристъпите, дето го връхлитаха, бяха съвсем безобидни, но не можеха да се отминат със смях. Те го завладяваха напълно, без остатък. Вкопчеше ли се за някоя идея, Джо ставаше всемогъщ и непобедим. Превръщаше се в титанична личност. Прегазваше човека, с когото говореше, помиташе го, помиташе всички наоколо, всички, които бяха на разстояние да чуват гласа му.

Четирима мъже стояха в магазина на Силвестър Уест и разговаряха за конни надбягвания. Тони Тип, жребецът на Уесли Мойър, през юни трябваше да участва на състезания в Тифин, Охайо, и слуховете твърдяха, че го очаквала най-оспорваната битка в състезателния му път. Мълвеше се, че самият Попи Джиърс, славният ездач, щял да бъде там. Из града витаеха тягостни опасения около победата на Тони Тип.

Джо Уелинг влезе в магазина, като раздражено бутна покритата с решетки врата. С чудноват приглушен плам в очите той скокна право върху Ед Томас, този, който лично познаваше Попи Джиърс и чието мнение за шансовете на Тони Тип заслужаваше внимание.

— Покачила се е водата в Уайн Крийк — викна Джо Уелинг с вида на Фидипид, донесъл вестта за победата на гърците в битката при Маратон. Пръстът му забарабани по едрите гърди на Ед Томас. — При моста на Тръниън стига до единайсет и половина инча — продължа той, като изстрелваше скоростно думите, а въздухът между зъбите му тихо просвирваше. Безсилие и досада се изписа на лицата на четиримата. — Данните ми са точни. Бъдете сигурни! Притичах до железарския магазин на Сининг и взех линия. Върнах се и измерих. Едва повярвах на собствените си очи. Не е валяло, знаете, от десетина дни. Отначало се чудех какво значи това. Какви ли не мисли се заблъскаха в главата ми. Сетих се за подпочвени води и за извори. Умът ми взе да рови под речното корито и задълба наоколо. Седнах на моста и затърках глава. На небето никакъв облак, никакъв! Излезте навън и ще видите! Без облаче! И сега няма! Не, тогава имаше едно. Няма да скривам никакви факти. Имаше едно облаче, далеч на запад върху хоризонта, облаче колкото човешка ръка, не повече. Не мисля, че то има нещо общо със случая. Но ето на. Разбирате колко бях озадачен. И тогава се сетих. Досмеша ме. И на вас ще ви стане смешно. Разбира

се, че валеше в областта Медина. Интересно, а? Дори да нямахме влакове, поща, телеграф, пак щяхме да знаем, че вали над Медина. Нали оттам извира Уайн Крийк! Това всеки го знае. Старата рекичка Уайн Крийк ни донесе вестта. Интересно! Досмеша ме. И реших — ще ви го разкажа. Интересно, нали?

Джо Уелинг се обърна и излезе. Извади от джоба си тефтер, спря и прокара пръст по една от страниците. Отново потъна в задълженията си на агент на „Стандард Ойл“.

— Газта в бакалницата на Хърн е на привършване. Трябва да намина към него — измърмори Джо и забърза по улицата, като поздравяваше с учтив поклон минувачите и отляво, и отдясно.

Когато Джордж Уилард постъпи във вестник „Уайнсбърг Ийгъл“, Джо Уелинг взе да го обсажда. Джо му завиждаше. Смяташе, че той самият е предопределен от Природата да стане репортер.

— Тая работа аз трябваше да я върша, и съмнение няма — заяви той, като спря Джордж пред магазина за продукти на Дохърти. Очите му засвяткаха, а показалецът затрепери.

— Естествено в „Стандард Ойл Къмпани“ вадя повече пари, но само ти казвам — добави той. — Не че имам нещо срещу тебе, но аз трябваше да съм на твоето място. Щях да си върша работата в свободното време. Ще се разтичам тук-таме и ще открия неща, които ти никога няма да забележиш.

Джо Уелинг се разпали още повече и притисна младия репортер пред входа на магазина. После мислите му го отвяха нанякъде, взе да върти очи на всички страни и да прокара нервно пръсти през редките си коси. Усмивка се разля по лицето му, а златните ръбчета на зъбите му бляскаха.

— Извади си тефтера — изкомандва той. — Носиш тефтерче в джоба си, нали? Знаем си аз! Сега записвай! Хрумна ми оня ден. Да вземем гниенето например. Какво представлява гниенето? Огън! Прогаря дървото и какво ли още не. Това не ти е хрумвало, нали? Разбира се, че не. Ето на — тоя тротоар и тоя магазин, и дърветата по улицата — всички са в пожар. Горят! Гниенето все си върви. Няма спиране. Водата и боята не могат да го спрат. Даже нещо да е от желязо, какво от това? И то ръждясва. Разбираш ли? И ръждата е пожар също. Светът е пламнал. Започни дописката си във вестника по тоя начин. Просто започни с главни букви: СВЕТАТ ГОРИ В ПОЖАР.

Това ще ги накара да я прочетат. Ще кажат, че си кадърно момче. На мене ми е все тая. Не ти завиждам. Просто изтръгнах тая идея от въздуха. Бих направил вестникарска сензация. Това поне си длъжен да признаеш.

И като обърна рязко гръб, Джо Уелинг бързо се отдалечи. След няколко крачки спря и погледна назад:

— Ще се навъртам около тебе. Ще те направя сензационен вестникар. Аз сам ще почна да издавам вестник, така мисля. Ще бъде бомба. Това всеки го знае.

Година вече Джордж Уилард работеше в „Уайнсбърг Ийгъл“ и в тая година на Джо Уелинг се случиха четири неща. Помина се майка му, той се прехвърли да живее в хотел „Ню Уилард Хаус“, забърка се в любовна история и основа уайнсбъргския бейзболен клуб.

Джо създаде бейзболния клуб, защото искаше да стане треньор и в качеството си на треньор взе да печели уважението на своите съграждани.

— Той е истинско чудо — заговориха те, след като отборът на Джо помете отбора на областта Медина. — Успял е да сплоти всички. Само да го види човек!

Джо Уелинг заставаще пред първата врата на бейзболното игрище и целият се тресеше от вълнение. Пряко волята си всички играчи внимателно го наблюдаваха. Забиващият от противниковия тим не издържаше и се смущаваше.

— Хайде сега! Веднага! Веднага! — крещеше превъзбуденият треньор. — Гледайте ме! Гледайте ме! Гледайте пръстите ми! Гледайте ръцете ми. Гледайте краката ми! Очите ми! Хайде всички заедно! Наблюдавайте ме! В мен виждате всички движения в играта. Хайде заедно с мен! Заедно с мен! Гледай ме! Гледай ме! Гледай ме!

За подавачите от уайнсбъргския бейзболен отбор Джо бе като вдъхновение от бога. Преди да усетят какво става с тях, подавачите впиваха очи в дребния човечец, който заобикаляше вратите, напредваше, отстъпваше, сякаш теглен от невидимо въже. Противниковите играчи също го наблюдаваха. Зяпаха като прехласнати. После, сякаш за да пропъдят магията, която ги е обладала, започваха яростно да запращат топката и след серия свирепи полудивашки викове от страна на треньора подавачите на Уайнсбърг се разбягваха по местата си.

Любовната история на Джо Уелинг накара целия град да настръхне. Още от самото начало всички взеха да шушукат и поклащат глави. Понечеха ли да се разсмеят, смехът им излизаше неестествен и насилен. Джо се влюби в Сара Кинг, кльощава девойка с печално изражение, която живееше с баща си и брат си в тухлена къща точно срещу входа на уайнсбъргското гробище. Двамата Кинг — бащата Едуард и синът Том — не се ползваха с добро име в градчето. Смятаха ги за високомерни и опасни. Бяха пришълци в Уайнсбърг, идеха откъм Юга и държаха работилница за сайдер на Тръниън Пайк. Мълвеше се, че Том Кинг убил човек, преди да пристигне в Уайнсбърг. Бе двайсет и седем годишен и обикаляше града на сиво пони. Имаше дълги жълтеникави мустаци, увиснали над зъбите му, и вечно носеше тежък, зловещ бастун. Веднъж преби едно куче с бастуна. Кучето бе на обущаря Уин Поси, стоеше си на тротоара и махаше с опашка. Том Кинг го очисти с един удар. Арестуваха го и плати глоба от десет долара.

Старият Ед Кинг бе дребен на бой и като се разминаваше с хората на улицата, се подхилваше с неприятен, безрадостен смях. А засмееше ли се, веднага почваше да чеше левия си лакът с дясната ръка. От тоя навик левият ръкав на палтото му бе направо протрит. Шляеше се из улиците, като се подхилкваше и оглеждаше неспокойно. На вид бе дори по-опасен от свирепия си син.

Щом Сара Кинг взе да излиза вечер с Джо Уелинг, хората заклатиха тревожно глави. Тя бе дълга и бледа, с мрачни кръгове под очите си. Представляваха комична двойка. Разхождаха се под дърветата и Джо не спираше да бръцолови. Неговите огнени и бурни любовни обяснения, които кънтяха в тъмното откъм стената на гробищата или откъм плътните сенки на дърветата по целия хребет от панаирната площадка до водоема на помнената станция, се преповтаряха вечер из дюкянчетата. Скупчени около бара в „Ню Уилард Хаус“, мъжете се смееха и коментираха любовното увлечение на Джо. Ала след смеха настъпваше мълчание. Уайнсбъргският бейзбол отбор под негово ръководство печелеше победа след победа и градчето го гледаше с преклонение. Предусещайки трагична развръзка, хората чакаха и нервно се смееха.

От дълго време цялото градче стоеше настръхнало в очакване на сблъсък между Джо и двамата Кинг и късно в един съботен подиробед

те се срещнаха в стаята на Джо в „Ню Уилард Хаус“. Свидетел на срещата бе Джордж Уилард. Нещата се развиха горе-долу така:

Когато младият репортер се прибра в стаята си след вечеря, в здрачината той забеляза Том Кинг и баща му в стаята на Джо. Синът държеше тежкия бастун и седеше досами вратата. Старият Едуард Кинг неспокойно крачеше напред-назад и чешеше левия лакът с дясната си ръка. Коридорите бяха тихи и безлюдни.

Джордж Уилард влезе в стаята си и седна зад писалището. Опита да пише, ала ръката му така страхотно трепереше, че не можеше да стиска перодръжката. И той закрачи неспокойно насам-натам. Както всички хора в градчето, той бе също смутен и сбъркан и не знаеше какво да предприеме.

Минаваше седем и половина и навън бързо се стъмваше, когато Джо Уелинг се появи откъм перона на гарата и се запъти към хотела. Държеше в ръце снопче треви и бурени. Въпреки безпокойството, от което целият трепереше, Джордж Уилард неволно се усмихна при вида на дребното пъргаво човече, което стиснало разни треви, подтичваше по перона.

Разтрисан от страх и тревога, младият репортер се притаи в коридора край стаята, където Джо Уелинг разговаряше с двамата Кинг. Чу се ругатня, нервният кикот на стария Едуард Кинг и после настъпи мълчание. Тогава гласът на Джо Уелинг, ясен и звучен, проряза тишината. Джордж Уилард се разсмя. Стана му ясно. Както досега бе помитал всички, така и в момента Джо Уелинг се готвеше да повали в стаята си двамата Кинг със зашеметяващ порой от думи. Подслушвачът в коридора пак закрачи напред-назад, този път прехласнат от изумление.

Влизайки в стаята, Джо Уелинг не обърна никакво внимание на заплахите, които избоботи Том Кинг. Погълнат от някаква идея, той затвори вратата, запали лампата и разстла снопчето плевели и треви по пода.

— Хрумна ми нещо — тържествено оповести той. — Тъкмо се готвех да го споделя с Джордж Уилард, та да го опише в някоя статия за вестника си. Радвам се, че сте дошли. Щеше ми се и Сара да е тук. Канех се да ви посетя у вас и да ви разкажа за някои от идеите си. Те са толкова интересни. Но Сара ме възпря. Страх я е, че ще се скараме. Ама че глупаво!

И като подтичваше нагоре-надолу пред двамата сбъркани от удивление мъже, Джо Уелинг заобяснява:

— Никак не се заблуждавайте! — провикна се Джо. — Става дума за нещо велико. — Гласът му бе станал писклив от възбуда. — Само следете мисълта ми, ще ви стане интересно. Сигурен съм. Сега представете си — представете си, че всичкото жито, царевица, овес, грах, картофи бъдат унищожени от някакво чудо. А ние сме тук, в нашата околия. Наоколо ни са издигнати високи огради. Това си представяме. Никой не може да се прехвърли през оградата и всички плодове на земята са унищожени, нищо не ни е останало освен тия дивораслеци, тия треволяци. Свършено ли е с нас? Вас питам. Свършено ли е с нас? — Том Кинг проръмжа. За миг в стаята настъпи мълчание. После Джо отново се спусна да обяснява своята идея. — За известно време всичко ще върви трудно. Признавам. Длъжен съм да го призная. Няма какво да заобикаляме истината. Да се изправим пред трудностите на реалността. Не един издут тумбак ще се вдлъбне като пещера. Ала няма да успеят да ни сломят. Няма, казвам ви.

Том Кинг се засмя добродушно, а треперливият нервен смях на Едуард Кинг екна в стаята. Джо Уелинг нетърпеливо продължи:

— И така, ние ще почнем да отглеждаме нови плодове и зеленчуци. Скоро ще си възвърнем всичко загубено. Обърнете внимание, не казвам, че новите неща ще са същите като старите. Няма да бъдат. Може да са по-свестни, може да не са. Интересно, а? Помислете върху това. Вече почва да човърка мозъка ви, нали?

Отново тишина в стаята и после пак трескавият кикот на стария Кинг.

— Как ми се щеше Сара да е тук! — извика Джо Уелинг. — Хайде да вървим у вас. Искам да разкажа и на нея.

Столовете заскърцаха по пода. В този миг Джордж Уилард реши да се оттегли в стаята си. После се надвеси от прозореца и видя как Джо Уелинг крачи по улицата заедно с двамата Кинг. Том Кинг бе принуден да прави несъразмерно големи крачки, та да върви редом с дребосъчето. Дори леко се бе наклонил към него — прехласнат, омагьосан. Джо Уелинг пак говореше разпалено:

— Ето на — да вземем млечката. Колко нещо може да се направи с този плевел — млечката, а? Просто невероятно. Искам да помислите върху това. И двамата. Така ще се създаде цяло ново растително

царство, нали? Интересно, а? Само каква идея! Чакайте да видите само как Сара ще я възприеме! Ще ѝ стане интересно. Сара винаги проявява интерес към идеите. Нея не можете да я надминете, да ви е ясно! Не можете я! Знам си го.

ПРИКЛЮЧЕНИЕ

Алис Хайндман, вече жена на двацет и седем години, когато Джордж Уилард бе още хлапе, целия си живот прекара в Уайнсбърг. Беше продавачка в текстилния магазин на Уини и живееше с майка си, която се бе омъжила повторно.

Вторият баща на Алис боядисваше кабриолети и обичаше да попейва. Неговата история е доста любопитна. Струва си някой ден да се разкаже.

На двацет и седем Алис бе висока и доста слаба. Главата ѝ бе грамадна и изпъкваше над тялото. Раменете ѝ бяха леко увиснали, а косите и очите ѝ — кафяви. На вид бе спокойна, ала под кротката външност нещо неспирно кипеше.

Още като шестнайсетгодишно момиче — преди да почне работа в магазина — Алис имаше любов с един младеж. Младият човек, казваше се Нед Къри, бе по-голям от Алис. И той като Джордж Уилард работеше въз вестник „Уайнсбърг Ийгъл“ и от дълго време се виждаше с Алис почти всяка вечер. Разхождаха се заедно под дърветата из градските улици и разговаряха как ще подредят живота си. Тогава Алис бе хубаво девойче и Нед я притискаше в обятията си, целуваше я. Силно развълнуван, казваше неща, дето нямаше намерение да каже, а Алис, подведена от желанието си да получи нещо възвишено в своя сив и ограничен живот, откликваше на възненението му. Говореше и тя. Външната черупка на живота ѝ, вродената ѝ колебливост и сдържаност не устояха на напора и тя се предаде на трепета на любовта. А в късната есен на годината, когато Алис навършваше шестнайсет години и Нед Къри замина за Клийвланд с надеждата да си намери място в някой от градските вестници и да се издигне в обществото, тя пожела да тръгне с него. С треперещ глас му разказа какво е намислила:

— Аз ще работя, ще можеш да работиш и ти — каза тя. — Не искам да ти тежа с излишни разходи, да преча на издигането ти. Сега не се оженвай за мен. Ще минем и без това, но пак ще сме заедно.

Даже да живеем двамата в един дом, никой нищо няма да каже. В големия град никой не ни знае, никой няма да ни обърне внимание.

Нед Къри бе смаян от решителността и всеотдайността на любимото момиче и дълбоко се трогна. Щеше му се да я направи своя любовница, но промени намерението си. Испита желание да се грижи за нея, да я закриля.

— Не си даваш сметка какво говориш — сръза я той. — Такова нещо няма да ти позволя в никакъв случай. Щом като си намеря добра работа, веднага ще се върна. Засега ще останеш тук. Това е единственото, което можем да направим.

Вечерта, преди да напусне Уайнсбърг и поеме към новия си живот в големия град, Нед Къри намина да се види с Алис. Разкарваха се по улиците цял час, после наеха впряг коне с каручка от конюшната на Уесли Мойър и тръгнаха на разходка сред полето. Луната се показа и изведнъж двамата се оказаха безсилни да продумат. В тъгата си младият момък забрави решението си, забрави как смяташе да се държи с момичето.

Слязоха от двуколката, където широката морава се спускаше към брега на Уайн Крийк, и там на бледата луна станаха любовници. Към полунощ, когато се върнаха в градчето, и двамата бяха щастливи. Струваше им се, че каквото и да се случи в бъдеще, няма да заличи приказното чудо на онова, което стана помежду им.

— Сега, каквото и да стане, трябва да се държим един за друг, длъжни сме! — рече Нед Къри, разделяйки се с момичето пред бащиния ѝ дом.

Младият журналист не успя да си намери работа в никой клийвландски вестник и замина още по на запад, в Чикаго. Доста време се чувстваше самотен и пишеше на Алис всеки ден. Ала после го грабна животът на големия град; завърза нови приятелства, погълнаха го нови интереси. В Чикаго живееше на пансион в дом, където имаше няколко жени. Една от тях привлече вниманието му и той забрави Алис от Уайнсбърг. Към края на същата година престана да ѝ пише и се сецаше за нея само от време на време — когато биваше самотен или се разхождаше из градските паркове и видеше, че лунната светлина блести по тревата, както в оная нощ по моравата край рекичката Уайн Крийк.

В Уайнсбърг момичето, което позна любовта, порасна и стана жена. Беше на двацет и две години, когато баща ѝ — той държеше сарачница — внезапно се помина. Едно време сарачът бе служил войник и няколко месеца след смъртта му жена му получи вдовишка пенсия. С първите пари, които получи, си купи стан и захвана да тъче килими, а Алис стана продавачка в магазина на Уини. Дълги години нищо не можеше да я застави да повярва, че Нед Къри няма да се върне за нея.

Зарадва се, като почна работа, защото всекидневната улисия в магазина сякаш правеше очакването по-търпимо и по-кратко. Взе да заделя пари, като вярваше, че спести ли двеста-триста долара, ще последва любимия си в големия град и ще опита — след като ще е по-близо до него — някак да си възвърне чувствата му.

Алис не винеше Нед Къри за онова, дето се случи на моравата в лунната светлина, но усещаше, че никога не би могла да се омъжи за друг. Мисълта да отдаде на друг това, което все още чувстваше, че принадлежи на Нед, ѝ се струваше чудовищна. Разни младежи се опитваха да привлекат вниманието ѝ, но тя отказваше каквото и да било с тях.

— Аз съм негова жена и ще остана негова жена, все едно дали той ще се върне, или не — шепнеше си Алис и въпреки всичката си готовност да се издържа сама, не проумяваше ширецото се съвременно схващане, че жената принадлежи на себе си и има право само заради себе си да отдаде или да вземе нещо от тоя живот.

Алис работеше в магазинчето за платове от осем сутринта до шест вечерта и три вечери седмично се връщаше в седем и оставаше до девет часа. Ала времето течеше, тя ставаше все по-самотна и взе да придобива навици, присъщи на самотните хора. Вечер, когато се прибираще в стаята си, коленичеше на пода и почваше да се моли, а в молбите си шепнеше неща, които би искала да каже на своя любим. Взе да се привързва към вещи и понеже бяха нейни, не търпеше някой да докосне мебелите в нейната стая. Продължи да се залъгва с пестенето, което отначало започна с определена цел, макар отдавна да бе зарязала плановете си да тръгне за града и да дири Нед Къри. Пестенето ѝ се превърна в навик, дори някой път да се нуждаеше от нова дрешка, не си купуваше. Понякога в дъждовни следобеди тя измъкваше спестовната си книжка, разтваряше я пред себе си в дюкяна

и потъваше в неосъществими мечти — как ще спести толкова, че от лихвите да се издържат и тя, и бъдещият ѝ съпруг.

— Нед винаги е обичал да пътува — мислеше си тя. — Ще му осигуря тази възможност. Един ден — когато се оженим — ще пестя и от моите, и от неговите пари и ще забогатеем. И тогава ще можем да обиколим заедно целия свят.

В дюкянчето за платове седмиците прерастваха в месеци, месеците в години, а Алис все мечтаеше и чакаше завръщането на своя любим. Собственикът, посивял старец с изкуствени зъби и редки сиви мустаци, клюмнали над устата, не беше от приказливите и понякога — в дъждовни дни или зиме, когато снежна виелица бушуваше по Мейн Стрийт — се нижеха дълги часове, без да влезе ни един купувач. Алис подреждаше и преподреждаше стоката. Заставаше край витрината, отдето можеше да наблюдава безлюдните улици и мислеше за вечерите, когато се разхождаха с Нед Къри, и за думите, които ѝ бе казал: „Сега трябва да се държим един за друг.“ Тия думи кънтяха и бучаха в главата на съзряващата жена. Сълзи напиреха в очите ѝ. Често, когато господарят излизаше и тя останеше сама в магазинчето, скланяше глава върху тезгяха и заплакваше.

— О, Нед, аз все още те чакам! — повтаряше тя шепнешком и пъплещият страх, че Нед нивга няма да се върне, още по-силно я обгръщаше.

През пролетта, когато дъждовете са престанали, но още не са настъпили дългите и знойни летни дни, околностите на Уайнсбърг са истинска прелест. Градчето лежи сред просторни поля, отвъд които са пръснати чудни малки горички. А сред дъбравите — безброй уединени кътчета, тихи и затулени, където в неделните следобеди влюбените намират покой. Гледат в пролуките между дърветата ширналите се поля — виждат фермери да се въртят около плевниците, хора в каруца да сноват по пътищата. А в градчето бият камбаните, от време на време профучава влак — същинска играчка в далечината.

Години след като Нед Къри замина Алис не стъпи в дъбравата с никой младеж, но веднъж — две или три години след отпътуването му, — когато самотата ѝ стана непоносима, тя се премени в най-хубавата си рокля и излезе. Намери уютно, закътано местенце — от него се виждаше и градът, и ширните поля — и приседна. Обзе я страх — от годините, от безполезността ѝ. Надигна се, не я свърташе на едно

място. Изправи се, зареяла поглед над земята, и нещо — може би мисълта за неспирния ход на живота, който прелива от сезон в сезон — прикова съзнанието ѝ към изминалите години. С ледена тръпка на ужас осъзна, че за нея красотата и свежестта на младините са безвъзвратно отминали. За първи път се почувства излъгана. Не винеше Нед Къри, не знаеше кого за какво да вини. Горест я попари. Свлече се на колене, искаше да се помоли, но вместо молитви, вопли на негодувание напиреха на устните ѝ.

— Щастие мен няма да ме сполети. Радост никога няма да намеря. Защо се залисвам с лъжи? — простена Алис и едно незнайно чувство на облекчение дойде заедно с този пръв смел опит да застане лице в лице със страха, превърнал се в частица от нейното всекидневие.

В годината, когато Алис Хайндман навърши двайсет и пет, случиха се две неща, които нарушиха скучното еднообразие на дните ѝ. Майка ѝ се омъжи за Буш Милтън, бояджията на кабриолети в Уайнсбърг, а самата Алис премина към уайнсбъргската методистка църква. Потърси църквата, защото взе да се бои от самотата. След повторната женитба на майка ѝ уединението ѝ стана по-осезателно.

— Започвам да остарявам, ставам особнячка. Ако Нед се върне, няма да ме иска такава. Там, в големия град, където живее, мъжете остават вечно млади. Толкова неща се случват наоколо им, че нямат време да остаряят — каза си тя с печална, незабележима усмивка и решително се зае да завърже познанства с хора. Всеки четвъртък вечерта, след като затвореше магазина, отиваше на среща с енориашите в приземието на църквата, а в неделни дни посещаваше сбирките на една организация, наречена „Епуъртски сговор“.

Когато Уил Хърли, мъж на средна възраст, който бе продавач в една от дрогериите на градчето и принадлежеше към същата църква, ѝ предложи да я изпрати, тя не отказа.

— Разбира се, няма да позволя да го превърне в навик, но ако сегиз-тогиз се виждаме, в това няма нищо лошо — каза си тя, все още непоколебима в своята преданост към Нед Къри.

Без да съзнава — отначало съвършено плахо, а после с растяща решителност, — Алис се опитваше да намери нови устои в живота. Пристъпваше мълчаливо до продавача от дрогерията, ала понякога в тъмното, както безучастно се разхождаха, тя лекичко опъваше ръка и

докосваше с пръсти гънките на дрехата му. Той я изпращаше до вратите на къщата на майка ѝ, но тя не влизаше веднага, а за миг се задържаше край вратата. Искаше ѝ се да го повика обратно, да го помоли заедно да поседят пред прага в мрака, но се боеше, че няма да я разбере.

— Не го искам — казваше си тя, — просто искам да избегна самотата. Ако не внимавам, ще отвикна да общувам с хората.

В началото на есента Алис навърши двайсет и седем години и я обзе някакво парещо безпокойство. Не понасяше повече компанията на продавача от дрогерията и когато идваше вечер да я кани за разходка, тя го отпращаше. Съзнанието ѝ трескаво работеше и когато, пребита от умора след дългите часове край щанда в магазина, тя се прибираше у дома, пропълзваше в леглото, но не можеше да заспи. Блещеше очи в тъмнината. Въображението ѝ — като дете, разбудено от дълъг сън — се рееше из стаята. Ала дълбоко в нея се таеше нещо, дете не можеше да се залъже с фантазии и изискваше от живота определен отговор.

Алис грабваше възглавницата и силно я притискаше към гърдите си. Надигаше се от постелята и нагласяше одеялото така, че в тъмното заприличваше на човек, легнал между чаршафите, после, коленичила край леглото, го милваше и като припев неспирно мълвеше:

— Защо не стане нещо? Защо съм изоставена сам-сама? — шептеше Алис. Макар понякога да се сецаше за Нед Къри, вече не зависеше от неговата власт. Желанието ѝ ставаше неопределено. Не искаше Нед Къри, нито искаше друг мъж. Искаше да бъде обичана, да получи ответ на оня зов, който все по-гръмко ехтеше в нея.

И тогава — беше нощ и навън силно валеше — Алис преживя необичайно приключение. То я изпълни със смут и ужас. Прибра се от магазина в девет и свари къщата празна. Буш Милтън се бе запилял из града, а майка ѝ се бе отбила при съседка. Алис се качи в стаята си и се съблече на тъмно. Постоя за миг край прозореца, заслушана в чукането на дъждовните капки по стъклата, и изведнъж я връхлетя някакво необузвано желание. Без да спре, без да помисли какво върши, тя се спусна по стълбите на тъмната къща и излезе навън в дъжда. Изправи се сред затревената градинка отпред, усещаше студения дъжд по тялото си и някакъв налудничав порив — да се завтече ей така, гола по

улицата — мигом я разтърси. Помисли си, че дъждът ще подейства лековито, чудотворно на тялото ѝ. От години не бе се чувствала така — преливаща от младост и сили. Щеше ѝ се да заподскача, да се завтече, да закрепши, да намери някого — самотник като нея — и да го прегърне. По тухления тротоар пред къщата се запрепъва някакъв мъж на път за дома си. Алис се спусна към него. Заслепи я дивашки, отчаян порив.

— Какво ме засяга кой е? И той е сам, ще ида при него — помисли си тя и без да спре и съобрази възможния завършек на своето безумие, тихичко го повика: — Хей, поспри! Не си отивай! Почакай, който и да си!

Мъжът на тротоара спря, послуша се. Беше възстар и не дочуваше. Сложи ръка на устата си и изкрещя:

— Какво? Какво рече?

Цялата разтреперана, Алис се свлече на земята. Така се ужаси, като осъзна какво бе сторила, че дори когато старецът си отмина, нямаше кураж да се изправи, а се повлече по тревата на четири крака. Щом се намери в стаята си, пусна резето, издърпа нощното шкафче и подпря с него вратата. Тялото ѝ се тресеше като в мраз, ръцете ѝ така трепереха, че не можеше да надене нощницата си. А когато се мушна в постелята, зарови глава във възглавницата и сърцераздирателно заридя.

— Какво става с мене? Ако не дойда на себе си, кой знае каква страхотна глупост ще извърша! — мислеше си тя и като обърна лице към стената, насила се застави да погледне истината храбро в очите: на много хора им е писано да живеят и да умират в самота дори в Уайнсбърг.

ПОЧТЕНОСТ

Ако сте живели в големи градове и сте се разхождали някой летен следобед из парка, сигурно сте забелязали огромна, гротескна на вид маймуна, зажумяла в ъгълчето на желязната си клетка, създание с противни, увиснали и неокосмени торбички под очите и ослепителноморав задник. Тази маймуна е истинско чудовище. Ала в съвършенството на грозотата си сякаш е достигнала до някаква перверзна красота. Дечурлигата се спират пред клетката и я гледат прехласнати, мъжете извърщат глави с погнуса, а жените се задържат за миг, мъчейки се вероятно да се сетят с кого от познатите им това същество има прилика, макар и бегла.

Ако в ранната си младост сте живели в градчето Уайнсбърг, Охайо, за вас няма да съществува никаква загадка по отношение на онова създание в клетката.

— Същински Уош Уилямс — бихте казали веднага. — Както се е свила в ъгълчето на клетката, маймуната е досущ като стария Уош, седнал лете по здрач на моравата в двора на гарата, след като е затворил канцеларийката си.

Уош Уилямс, телеграфистът на Уайнсбърг, бе най-грозното нещо в градчето. Имаше огромно туловище, тънко вратле и слабовати крачка. Беше мръсен. Всичко в него бе нечисто. Дори бялото на очите му изглеждаше мърляво.

Ала аз избързвам. Не всичко в Уош бе нечисто. За ръцете си той се грижеше. Пръстите му бяха валчести, но в ръката, легнала на масата пред апарата в телеграфната канцелария, имаше нещо изящно и чувствително. На млади години Уош Уилямс бил най-добрият телеграфист в щата и въпреки падението му до затътената канцеларийка в Уайнсбърг, той все още се гордееше със способностите си. Уош Уилямс не общуваше с хората от града, в който живееше.

— Нямам нищо общо с тях — казваше той и следеше с гуреливи очи мъжете, които сновяха по перона пред прозорците на телеграфната канцелария. Вечер поемаше нагоре по Мейн Стрийт, отбиваше се в

кръчмата на Ед Грифит, изпиваше невъобразимо количество бира и залитайки, прибираше се в стаичката си в „Ню Уилард Хаус“ и се бухваше в леглото.

Мъжествен дух имаше този Уош Уилямс. Бе преживял нещо, което го караше да мрази живота и той го мразеше с цялото си сърце, с пламенността на поет. Ала най-вече мразеше жените.

— Кучки! — наричаше ги той. Отношението му към мъжете бе някак по-различно. Тях той съжаляваше. — Та нима всеки мъж не се оставя една или друга кучка да ръководи живота му? — питаше той.

В Уайнсбърг никой не обръщаше внимание на Уош Уилямс и на омразата му към хората. Веднъж обаче жената на банкера, мисис Уайт, се оплака в телеграфната компания, че канцеларията на телеграфиста в Уайнсбърг била мръсна и воняла отвратително, ала оплакването ѝ остана без последствие. Тук-таме се намираха хора, които уважаваха телеграфиста. Те някак инстинктивно усещаха в себе си набъбваща ненавист към нещо, което сами нямат смелост да намразят. Когато Уош крачеше по улиците, такива хора искаха да му изкажат своята почит, да му свалят шапка или ниско да му се поклонят. Началникът, дете наблюдаваше работата на телеграфистите по железопътната линия, преминаваща през Уайнсбърг, бе тъкмо от тия хора. Той бе настанил Уош в забутаната телеграфна канцелария на градчето, за да го спаси от уволнение, и имаше намерение да го държи още на тоя пост. Когато получи писмото с оплакването на bankerшата, той го раздра на парченца и грозно се изсмя. Късайки писмото, кой знае защо, се сети за собствената си жена.

Уош Уилямс някога имал съпруга. Още като млад се оженил за някаква жена от Дейтън, Охайо. Тя била висока и стройна, със сини очи и светли коси. И Уош бил угледен момък. Обичал жена си със същата всеотдайна жар, с каквато след време ненавиждаше всички жени.

Само един човек в целия Уайнсбърг знаеше кое бе направило отвратителни и външността, и нрава на Уош Уилямс. Сам Уош бе споделил веднъж своята история с Джордж Уилард, като нещата се развиха горе-долу така:

Джордж Уилард се разхождаше една вечер с Бел Карпентър — тя префасонирваше дамски шапки и работеше в шапкарския магазин, собственост на мисис Кейт Макхю. Джордж не бе влюбен в нея, а тя

самата си имаше кандидат — младежа, дето работеше на бара в кръчмата на Ед Грифит, — но докато се разхождаха в сянката на дърветата, понякога се прегръщаха. Вечерният здрач и собствените им мисли разбуждаха нещо у тях. Връщайки се към Мейн Стрийт, прекосиха малката морава до гарата и зърнаха Уош Уилямс, задрямал на тревата под едно дърво. На следната вечер телеграфистът и Джордж Уилард излязоха заедно да се поразходят. Тръгнаха по железопътната линия и приседнаха на купчина загнили траверси, струпана досами релсите. Тогава старият телеграфист разказа на младия репортер историята на своята омраза.

Може би десетки пъти досега Джордж Уилард и чудатият безформен човек, който живееше в хотела на баща му, стигаха до подобен разговор. Младежът се взираше в противното му, озлобено лице, което се озърташе втренчено из столовата на хотела, и изгаряше от любопитство. Съзираше във вторачените му очи нещо спотаено, което му подсказваше, че тоя човек, дето никому нищо не продумва, е готов да се разприказва пред него. Седнал на купчината траверси в оная лятна вечер, той чакаше нетърпеливо. Но телеграфистът мълчеше, сякаш бе променил намерението, и Джордж сам опита да подхване разговор.

— Били ли сте някога женен, мистър Уилямс? — поде той. — Предполагам, че сте били и после жена ви е починала, така ли?

Уош Уилямс изплю рой мръсни псувни.

— Мъртва е, да, мъртва е — потвърди той. — Мъртва е, както са мъртви всички жени. Тя е живо мъртво същество, което се мъкне пред очите на мъжете и мърси тая земя с присъствието си. — Втренчил поглед в младежа, Уош бе морав от ярост. — Не си навирай в главата глупави мисли — властно нареди той. — Жена ми — тя е мъртва. Ами да, разбира се! Казвам ти, всички жени са мъртви, майка ми, майка ти, оная висока смугла мома, дето работи в шапкарския магазин — с нея те видях да се разхождаш снощи, — всички те са мъртви! Послушай ме, у жените има нещо гнило. Женен бях, вярно е. Жена ми бе мъртва, преди да се омъжи за мен, тя бе подла издънка на още по-подла жена. Тя бе проклетие, изпратено да направи живота ми непоносим. Но аз бях глупак, разбираш ли, глупак, какъвто си ти сега, затова се ожених за нея. Ще ми се да видя, че най-после мъжете ще почнат да проумяват малко по малко жените. Те са плъпнали по тоя свят, та нищо сносно да

не остане в живота на мъжете. Лъжливата примамка на природата това са те, жените! Пфу! Пълзящи, увиващи се, гърчещи се твари — това са — с нежни ръце и сини очи! Като видя жена — повдига ми се! Защо не утрепвам всяка срещната жена — и аз не знам!

Хем стреснат, хем заплепенен от оня жар, който искреше в очите на отвратителния старец, Джордж Уилард слушаше, изгарящ от любопитство. Припадна мрак, той се наклони напред, та да гледа човека, който говореше. А когато тъматата стана непрогледна и вече не виждаше моравото подпухнало лице и искрящите очи, взе да си фантазира. Уош Уилямс говореше с нисък, равен глас, който правеше думите още по-злокобни. В тъмното младият репортер взе да си представя как седи върху железопътните траверси редом с млад и красив мъж с черни коси и черни искрящи очи. Нещо направо очарователно звучеше в гласа на Уош Уилямс, отвратителния старец, който разказваше историята на своята омраза.

Седнал в мрака на железопътните траверси, телеграфистът от Уайнсбърг се превръщаше в поет. Омразата го бе въздигнала до тези висини.

— Та защото те видях да целуваш устните на оная, Бел Карпентър, затова ти разказвам историята си — каза той. — Това, което стана с мен, утре може теб да те сполети. Искам да те държа нащрек. Нищо чудно да ти се е замътила главата от разни мечти. Тях искам да разруша.

Уош Уилямс започна разказа за своя семеен живот с високото русокосо момиче със сини очи, което бе срещнал като млад телеграфист в Дейтън, Охайо. Тук-там разказът бе изпъстрен с красиви думи, засипвани от порой гадни ругатни. Телеграфистът се оженил за дъщерята на зъболекар, най-малката от три сестри. Бил кадърен в работата си и в деня на сватбата го повишили на длъжност диспечер, с по-голяма заплата и го прехвърлили в станцията на Колъмбъс, Охайо. Установил се там с младата съпруга и купил къща на изплащане.

Младият телеграфист бил лудо влюбен. С някакво, кажи-речи, религиозно обречение успял да избегне примамката на младостта и се съхранил целомъдрен до сватбата. Той нарисува пред Джордж Уилард картината на своя живот в Колъмбъс, Охайо, заедно с младата си съпруга.

— В градината зад къщата насадихме зеленчуци — разказваше той, — знаеш какво: грах, царевица, такива неща. Преместихме се в Колъмбъс в началото на март и щом дните взеха да се затоплят, излизах да работя в градината. Преобръщах с бел земята, а тя тичаше наоколо, смееше се, преструваше се, че се плаши от червеите, които изравях. В края на април започнах да засявам. С книжна кесия в ръка тя стоеше сред тесните пътечки между лехите. Кесията бе пълна със семена. Подаваше ми по няколко семенца наведнъж и аз ги заравях в топлата, рохкава пръст.

За миг гласът на човека, който разказваше в мрака, секна.

— Обичах я — каза той. — Глупак съм бил, признавам! И все още я обичам. Там, в сумрака на пролетните нощи, аз припълзях по черната земя в нозете ѝ. Целувах обувките ѝ, целувах глезените над тях. Когато крайчецът на полите ѝ докосваше лицето ми, потръпвах от сладост. След две години такъв живот узнах, че тя успяла да си намери трима любовници, които редовно посещавали дома ни, когато съм бил на работа. Не пожелах да се разправам нито с тях, нито с нея. Просто я отпратих у дома при майка ѝ, без да кажа дума. Какво можех да кажа? Имах в банката четиристотин долара, дадох ѝ ги. Не я питах защо го направи. Мълчах. Когато си замина, плаках като хлапе. Доста скоро се откри възможност да продам къщата и всичките пари изпратих на нея.

Уош Уилямс и Джордж Уилард се надигнаха от купчината траверси и поеха по релсите към града. Телеграфистът завърши разказа си набързо, задъхано.

— Майка ѝ ми прати вест да отида — продължи той. — Писа ми писмо, молеше ме да отида у тях, в Дейтън. Когато пристигнах, беше късна вечер, като сега.

Гласът на Уош Уилямс се извиси почти до писък.

— Два часа седях в гостната им. Майка ѝ ме въведе там и ме остави. Изискана им беше къщата. Както се вика, те бяха фамилия от сой, почитани хора. Имаха плюшени кресла и кушетка в стаята. Аз целият треперех. Ненавиждах ония мъже, все мислех, че те ѝ бяха сторили зло. Омръзнало ми бе да живея сам, исках да си я взема. Колкото повече чаках, толкова по-кървяща и болезнена ставаше раната ми. Струваше ми се, че ако влезе и ме докосне с ръка, ще се свлека в несвяст. Душата ме болеше, исках да простя и да забравя.

Уош Уилямс спря и загледа Джордж Уилард. Студена тръпка разтрисаше младежа. Отново гласът на стареца стана нисък и тих.

— Тя влезе в стаята — гола — продължи той. — Майка ѝ я накарала. Докато съм чакал там, тя разсъблякла момичето, увещавала я е сигурно с измамни приказки. Първо чух шепот край вратата, дете водеше към малко коридорче, после вратата безшумно се разтвори. Момичето се червеше от срам и стоеше неподвижно, без да вдига очи от пода. Майка ѝ не влезе. Избутала момичето вътре, а тя останала в преддверието да чака, надявала се, че... това... нали разбираш... и чака.

Джордж Уилард и телеграфистът излязоха на главната улица на Уайнсбърг. Светлините от витрините падаха на ярки, блестящи петна по тротоара. Хора сновяха, смееха се, разговаряха. Младият репортер почувства слабост, прилоша му. Във въображението си той също се видя стар и грохнал.

— Не можах да убия майката — заговори отново Уош Уилямс, като се оглеждаше нагоре-надолу по улицата. — Ударих я само веднъж с един стол, после нахлуха съседни и измъкнаха стола от ръцете ми. Тя така силно пищеше, че сам разбираш! И по-късно нямах късмет да я очистя. Тя почина от треска само месец след случката.

МИСЛИТЕЛЯТ

Къщата в Уайнсбърг, където Сет Ричмънд живееше заедно с майка си, нявга бе една от забележителностите на градчето, но сетне славата ѝ доста позавяхна. Засенчи я грамадната тухлена къща на Бъкай Стрийт, която издигна банкерът Уайт. Домът на Ричмъндови бе разположен в малка падинка оттатък края на Мейн Стрийт. Когато фермерите идеха в града по прашния път откъм юг, минаваха край ореховата кория, заобикаляха панаирната площадка с високата дъсчена ограда, цялата облепена с афиши, пускаха конете в тръс пред падинката покрай Ричмъндовата къща и оттам — право в града. Повечето от земите на север и юг от Уайнсбърг бяха засадени с ягодови и овощни градини и Сет виждаше фургони с берачи — момчета, момичета, жени, отиваха сутрин към нивите и вечер се връщаха, посипани с прах. Гълчавата на тълпата и грубите закачки, дето се подвикваха от фургон на фургон, често пъти грозно изнервяха Сет. Мъка му бе, че той не може шумно да се смее, да подхвърля безсмислени шеги, да се пъчи и надува в тоя безкраен поток от движение и кикот, който не стихваше нагоре-надолу по пътя.

Ричмъндовата къща бе изградена от варовик, из селцето се говореше, че взела уж да се скапва — нищо подобно, с всяка година ставаше все по-красива. Времето бе почнало леко да оцветява камъка, по повърхността му пробягваха златисти нишки, а вечер или в мрачни дни сенчестите места под стрехите се изпъстряха с игриви кафеникави и черни петна.

Къщата бе построена от дядото на Сет, той бе каменар и остави на сина си Кларънс Ричмънд, бащата на Сет, и къщата, и каменоломните край езерото Ери, осемнайсет мили на север отук. Кларънс Ричмънд, кротък чувствителен човек, от когото всички съседни безмерно се възхищаваха, бе убит в улична крамола с редактора на един вестник в Толидо, Охайо. Сбиването стана заради някаква статия, дето името на Кларънс Ричмънд се забърквало с това на някаква учителка, и тъй като покойният бе възбудил кавгата, изхвърляйки се

върху редактора, усилията да се накаже убиецът останаха без резултат. След смъртта му се разбра, че доста от парите, дето бе получил от стария каменар, са прахосани в спекулации или неразумни влогове, направени под въздействието на приятели.

С оскъдния си доход Върджиния Ричмънд заживя почти отшелнически живот и се посвети на отглеждането на своя син. Колкото и да бе разстроена от кончината на своя съпруг и баща на детето ѝ, тя нито за миг не повярва в слуховете, дето плъпнаха след неговата смърт. За нея чувствителният, ведър като момче Кларънс, когото всички някак инстинктивно обичаха, бе просто един несретник, с прекалено деликатна душа за всекидневие на нашия живот.

— Ще чуеш какви ли не приказки, ала на нищо не бива да вярваш — говореше тя на сина си. — Той бе добър човек, преливаше от нежност към всички и въобще не биваше да се занимава със сделки. Каквото и да мисля, както и да мечтая за твоето бъдеще, нищо по-добро не мога да измисля, освен това да станеш такъв човек като баща си.

Няколко години след смъртта на мъжа си Върджиния Ричмънд, сериозно обезпокоена от растящите нужди, реши някак сама да увеличи дохода си. Владееше стенография и с помощта на приятели на покойния стана стенографка в съдилището на областния град. Пътуваше дотам с влака всяка сутрин, когато заседаваше съдът, а когато нямаше заседания, работеше сред розовите храсти в градината си. Бе висока, с изправена снага, неугледно лице и гъсти кестеняви коси.

В отношенията между Сет Ричмънд и майка му имаше нещо особено, което някак влияеше на общуването му с хората дори когато стана осемнайсетгодишен. Необяснимо, кажи-речи, нездравословно преклонение пред младежа караше майката повечето да мълчи в негово присъствие. Дори някой път да му заговореше остро, той поглеждаше нетрепкащо в очите ѝ и съзираше как в тях пробягва същият стъписан поглед, който бе почнал да открива в очите и на другите.

Работата бе там, че синът разсъждаваше с изключителна яснота, а майка му — по друг начин. От всички тя очакваше обикновени реакции. Смяташе, че ако имаш син и го сгълчиш, той трябва да се разтрепери и сведе виновно очи. Продължиш ли да го кориш, той се

разплаква и тогава всичко се прощава. А след като се наплаче и си легне, майката може да влезе на пръсти в стаята му и да го целуне.

Върджиния Ричмънд не проумяваше защо синът ѝ не постъпва така. Дори при най-суровото порицание той нито трепваше, нито свеждаше очи към пода, напротив — гледаше я твърдо и тогава в главата и нахлуваха тревожни съмнения. Що се отнася до пропълзяването на пръсти в стаята му — откакто Сет навърши петнайсет години, тя изпитваше едва ли не страх от подобно нещо.

Веднъж, когато Сет бе на шестнайсет, заедно с две други момчета той избяга от къщи. Тримата се покачиха през отворената врата на празен товарен вагон и потеглиха за едно градче на четирийсет мили от Уайнсбърг, дето имаше панаир. Едно от момчетата носеше бутилка, пълна със смес от уиски и къпиново вино, и провесили крака от вагона, те седяха и надигаха шишето. Дватамата приятели на Сет пееха и махаха с ръка към случайни минувачи по гарите на градовете, през които минаваха. Правеха си сметка да задигнат нещо от кошниците с храна, които фермерите носеха със себе си на панаира.

— Като царчета ще си живеем, хем ще видим панаира и конните надбягвания, хем петаче няма да похарчим — самохвалко се пъчеха те.

След като Сет изчезна от къщи, Върджиния Ричмънд почна припряно да снове нагоре-надолу из къщата, изпълнена с неясни опасения. На следния ден, благодарение на издирванията на местния съдия-изпълнител, тя научи в какво приключение се е впуснал синът ѝ, ала въпреки това не можа да се успокои. Цяла нощ не мигна, слушаше тиктакането на часовника и си повтаряше, че и Сет като баща си внезапно и трагично ще си отиде от тоя свят. Твърдо реши, че тоя път няма да му се размине — макар да не позволи на съдия-изпълнителя да се намеси. Извади лист и молив и записа куп остри и хапливи укори с намерението да ги изсипе върху него. Взе да ги запаметява дори, ходеше из градината и повтаряше всички упреци и тежки думи като актьор, който заучава ролята си.

А когато седмица по-късно Сет се завърна, каталясал, с възлищни сажди в ушите и около очите му, тя отново не намери сили да го смъмри. Той влезе в къщата, окачи си шапката на един пирон до кухненската врата и нетрепкащо я загледа.

— Исках да се върна час след като тръгнахме — поясни той. — Чудех се как да постъпя. Знаех, че ще се тревожиш, но знаех, че ако не отида, ще се срамувам от себе си. Предприех това пътуване заради мен самия. Не беше приятно, спяхме веднъж на мокра слама, двама пияни негри се домъкнаха и спаха при нас. Задигнах кошница с храна от каручката на един фермер, а после все ме човъркаше мисълта, че децата му цял ден ще ходят гладни. Писна ми от цялата работа, но бях твърдо решил да не се отказвам, докато другите момчета не поискат да си тръгнат.

— Радвам се, че не си се отказал — отвърна майка му полуобидено, целуна го по челото и се престори, че е заета с къщна работа.

Една лятна вечер Сет Ричмънд се запъти към „Ню Уилард Хаус“ да види приятеля си Джордж Уилард. Следобед бе валило, но докато крачеше по Мейн Стрийт, небето отчасти се проясни и златно зарево обagri запада. Сет свърна зад ъгъла, стигна вратата на хотела и се заизкачва нагоре към стаята на приятеля си. В канцеларията на хотела собственикът и двамата от гостите бистреха политиката.

Сет поспря на площадката и се заслуша в гласовете, дето идеха отдолу. И тримата бяха възбудени и говореха презглава. Том Уилард спореше с търговските пътници:

— Аз съм демократ, но от вашите приказки ми прилява — говореше той. — Та вие не разбирате Маккинли. Маккинли и Харк Хана са приятели. Това умът ви не го побира. Като ви кажат, че едно приятелство може да бъде по-дълбоко, по-истинско и по-важно от долларите и центчетата, дори по-ценно от държавната политика, вие се подсмиввате и хихикате.

Единият от гостите, висок мъж със сиви мустаци, който работеше във фирма за продажба на бакалски стоки на едро, прекъсна стопанина:

— Мислиш си, че съм живял всичките тия години в Клийвланд, без да познавам Марк Хана? — запита той. — Глупости дрънкаш. Хана мисли само за пари и нищо друго. А тоя Маккинли му е оръдие. Хана ще подведе Маккинли, помни ми думите.

Младежът не се задържа повече на стълбището, та да хване края на спора, а продължи нагоре и сви в тъмното коридорче. Нещо в гласовете на тия мъже, дето спореха в хотелската канцелария, събуди в

главата му цял низ от мисли. Бе самотен и дори бе почнал да мисли, че самотата е част от нрава му, нещо, което никога не ще го напусне. Застана край прозореца в коридорчето, дето гледаше към страничната уличка. Пред задния вход на дюкянчето си стоеше Абнър Гроф, градският фурнаджия. Малките му, налети с кръв очички, се стрелкаха напред-назад по уличката. Някой от фурната го повика, но той се направи, че не чува. Фурнаджията държеше в ръка празна бутилка от мляко и в очите му се таеше мрачен гняв.

Из Уайнсбърг на Сет Ричмънд му викаха „Дълбокия“.

— На баща си мяза — казваха хората, като го виждаха по улиците. — И той ще си покаже рогата някой ден, само стойте и гледайте!

Из града приказваха за него, и мъжете, и младоците почтително го поздравяваха с инстинктивното уважение към мълчаливите и това даде отражение върху характера и възгледите на Сет Ричмънд за живота. И той, както повечето момчета, бе по-дълбок, отколкото личеше на пръв поглед, ала не бе такъв, за каквото го имаха хората, пък дори и собствената му майка. Никаква велика, предопределяща цел не се криеше зад обичайната му мълчаливост, определени планове за бъдещето си той нямаше. Когато момчетата, с които дружеше, буйно и шумно се караха, той стоеше кротко настрана и със спокоен поглед наблюдаваше задъханите, припрени жестове на своите другари. Не го вълнуваше особено това, което ставаше наоколо, дори се чудеше ще се заинтересува ли някога истински от нещо. Сега, застанал в дрезгавината на коридора и загледан в пекаря, дощя му се и той така жарко да се разпали, дори да го връхлети мрачният гняв, с който се славеше Абнър Гроф.

— Щеше да е по-добре за мене, ако можех да се вълнувам или да се препирам за политика като стария вятърничав Том Уилард — помисли си той, като се отлепи от прозореца и тръгна към стаята на приятеля си Джордж Уилард.

Джордж Уилард бе по-голям от Сет Ричмънд, ала в тяхното малко странно приятелство винаги Джордж търсеше контакти, а Сет бе търсеният. Вестникът, в който работеше Джордж Уилард, следваше определена политика. Стремеше се във всеки брой да споменава поименно колкото може повече от жителите на градчето. Като подгонено куче Джордж Уилард тичаше напред-назад и отбелязваше в

бележника си кой задминал по работа в областния град, кой се върнал от посещение в околните села. Цял ден записваше дребни факти в тефтера.

А. П. Ринглет получи пратка сламени шапки. Ед Байърбаум и Том Маршал бяха в петък в Клийвланд. Чичо Том Синингс строи нова плевня в двора си на Вали Роуд.

Мисълта, че един ден Джордж Уилард ще стане писател, караше хората от Уайнсбърг да го обграждат с особена почит и Джордж непрекъснато говореше на Сет Ричмънд за своите намерения.

— Като писател най-лесно си живее човек — заявяваше той горделиво и възбудено. — Ходиш си където искаш, никой не те командва. Ако ще да си в Индия или по Южните морета, пишеш си — и толкоз... Почакай да се появи името ми и тогава гледай колко весело ще бъде.

Стаята на Джордж Уилард имаше два прозореца — единият гледаше към страничната уличка, а другият — към железопътната линия и закусвалнята на Бил Картър срещу гарата. Сет Ричмънд седна на един стол и забодеше очи в пода. Джордж Уилард, който от час безцелно си играеше с един молив, възторжено го приветства.

— Мъчех се да напиша любовен разказ — обясни той и нервно се засмя. Запали лула и се заразхожда из стаята. — Знам обаче какво ми трябва. Да се влюбя. Седя тук и умувам, но трябва да го направя.

Сякаш смутен от признанието си, Джордж пристъпи към прозореца и като обърна гръб на приятеля си, се надвеси навън.

— Знам в кого ще се влюбя — отривисто рече той. — В Хелън Уайт. Тя е единственото момиче в града с някакъв „живец“.

Запален от нова идея, младият Уилард се обърна и приближи към госта си.

— Слушай! Ти познаваш Хелън Уайт по-добре от мен. Искам да ѝ предадеш думите ми. Просто заговори се, кажи ѝ, че съм влюбен в нея. Внимавай какво ще каже тя, как ще го приеме, после ела и ми обади.

Сет Ричмънд стана и се упъти към вратата. Думите на приятеля му го подразниха непоносимо.

— Добре! Довиждане! — кратко рече той.

Джордж се стъписа. Хукна подире му, спря в тъмното, опита да се взре в лицето му.

— Какво ти става? Какво ще правиш? Остани тук да си побъбрим! — настоя той.

Вълна от негодувание — срещу приятеля му, срещу хората от града, които според него неспирно бръщолевеха за нищо-нещо и най-вече срещу собствения си навик да мълчи — се надигна в гърдите на Сет и го докара почти до отчаяние.

— Я сам говори с нея! — избухна той, излезе бързо и силно хлопна вратата под носа на приятеля си. — Ще намеря аз Хелън Уайт, ще поговорим, но не и за него! — прошепна Сет.

Спусна се по стълбите, намери се пред входа на хотела, ядно мърморейки нещо. Прекоси тясната прашна уличка, прехвърли се през ниския железен парапет и седна на тревичката в двора на гарата. Джордж Уилард за него бе пълен глупак, съжали че не му го каза, и то по-категорично. Макар външно познанството му с Хелън Уайт, банкерската дъщеря, да изглеждаше обикновено, тя често изпълваше мислите му — той я чувстваше като нещо съкровено и лично.

— Оня глупак, дето все мисли за своите любовни разкази — промълви Сет и хвърли през рамо поглед към стаята на Джордж, — как веднъж не се умори от неспирното си бърбрене!

Сега в Уайнсбърг бе сезонът на ягодите и по перона мъже и момчета товареха щайги с дъхави червени плодове в два вагона за бързия влак, спрели в страничния коловоз. Юнската луна се бе издигнала в небето и макар че откъм запад грозеше буря, уличните фенери още не бяха запалени. В дрезгавината смътно се различаваха силуетите на мъже, които стояха в камиона и прехвърляха щайги към вратите на вагоните. Други мъже бяха насядали на железния парапет, дето ограждаше моравата. Пушеха лули. Разменяха се груби закачки. Нейде в далнината изпищя влак и товарачите край вагоните заработиха още по-усърдно.

Сет се надигна от тревичката, мина безмълвно край мъжете, накацали по железния парапет, и излезе на Мейн Стрийт. Бе стигнал до решение.

— Ще се махна отук — рече си той. — Кому съм нужен тука? Ще отида в някой голям град и ще се захвана на работа. Довечера ще

обадя на майка.

Сет бавно мина по Мейн Стрийт край Уакъровото магазинче за пури, край Градската община и влезе в Бъкай Стрийт. Гнетеше го мисълта, че не е част от живота на родното си градче, ала болката не проникваше надълбоко, тъй като не чувстваше вина у себе си. Спря в плътната сянка на големите дървета пред дома на доктор Уелинг, за да погледа малоумния Търк Смолит, който тикаше количка по пътя. Старият човек с нелепостите на детския си акъл караше в количката десетина дъски и като подтичваше, балансираше товара си със завидна сръчност.

— Ей, Търк, по-лекичко тука! Хайде сега, давай смело! — подвикваше старикът на себе си и така се кискаше, че товарът в количката застрашително подскачаше.

Сет се знаеше с Търк Смолит, стария и не съвсем безопасен секач, чиито чудатости придаваха толкова колорит на живота в градчето. Знаеше, че щом Търк се появи по Мейн Стрийт, ще събере вихрушка от викове и закачки, знаеше, че старикът нарочно удължава пътя си и минава оттам, само и само да демонстрира умението си да вози дългите дъски.

„Ако сега Джордж Уилард бе тук — мислеше си Сет, — сигурно би казал нещо. Джордж е част от тоя град. Ще извика нещо по Търк, Търк ще му отвърне. И двамата тайно ще са доволни от думите, които са си разменили. А с мене нещата не са така. Аз съм чужд тук. Но няма да страдам от това, я, ще се измета от градчето.“

Запрепъва се в полумрака, чувствайки се като изгнаник в собствения си град. Самосъстрадание го налегна, ала изведнъж, усетил нелепостта на мислите си, се усмихна. Накрая реши, че просто е остарял повече от годините си и не си струва да се самосъжالياва.

— Аз съм създаден за работа. Нищо чудно да си пробия път в живота с упорит труд и най-добре е да не чакам.

Сет стигна до къщата на банкера Уайт и спря в тъмното пред входната врата. Тежка пиринчена халка за хлопане висеше на вратата, новост някаква, въведена в градчето от майката на Хелън Уайт, която бе основала женски клуб за четене на поезия. Сет вдигна халката и я остави да падне. Тя изтрополи шумно като тътен на далечен оръдеен залп.

— Ама че съм глупав и непохватен! — помисли си той. — Ами ако мисис Уайт ми отвори, няма да знам какво да кажа.

Хелън отвори вратата и видя пред себе си Сет, застанал в крайчеца на чардака. Пристъпи към него, поруменяла от радост, и тихо затвори вратата.

— Ще се махна от града. Не знам какво ще правя, но ще се махна и ще почна работа. Май ще отида в Колъмбъс — рече той. — Може и да се запиша там в Щатския университет, не знам още. Тръгвам, каквото ще да става. Довечера ще съобщя на майка. — После се поколеба, огледа се нерешително наоколо. — Ако нямаш нищо против, да излезем да се поразходим?

Хелън и Сет тръгнаха по улицата под дърветата. Тежки облаци пробягваха по лика на луната, в дълбокия здрач пред тях крачеше човек със стълба на рамо. Човекът бързаше, после спря на пресечката, подпря стълбата о дървения стълб и запали уличния фенер. Сега пътят им напред на места стана по-светъл, а другаде — още по-тъмен от удължените сенки, които хвърляха ниско сведените клони на дърветата. Високо в короните им заигра вятър и наруши покоя на птиците, които запърхаха с криле и жалостиво записукаха. В светлото петно на един от фенерите кръжаха два прилепа, подгонили гъстия рояк от нощни мушици.

Още от времето, когато бе хлапак с къси панталонки, някаква недоизречена близост съществуваше между Сет и девойката, която сега за първи път излизаше с него. По едно време лудост я бе обзела да му пише и праща бележки. Той ги намираше в училище, пъхнати в учебниците; веднъж някакво хлапе го пресрещна на улицата и му връчи записка, а няколко други бяха доставени по пощата.

Бележките бяха изписани със закръглен момчешки почерк и говореха за съзнание, подпалено от четене на романи. Сет не й отворещаше, макар да бе трогнат и поласкан от някои фрази, надраскани с молив връз специалните листове за писма на bankerшата. Натъпкал бележките в джоба на палтото си, той тръгваше по улицата или заставаше до оградата на училищния двор и усещаше как нещо го пари отстрани. Бе му драго, че е избран за любимец на най-богатото и най-обаятелното момиче в града.

Хелън и Сет спряха край оградата на една ниска тъмна постройка с лице към улицата. Някога си това бе фабричка за обръчи

на бъчви, ала сега пустееше. Отвъд улицата, на чардака пред къщата, мъж и жена си спомняха за младежките си години, гласовете им ясно долитаха до някак обърканите младеж и девойка. Сетне изскърцаха столове, мъжът и жената тръгнаха по застланата с чакъл пътечка към дървената порта. Когато излезе от портата, мъжът леко се наклони и целуна жената.

— Заради едно време — рече той и бързо се отдалечи по тротоара.

— Това е Бел Търнър — прошушна Хелън и смело пхна ръката си в тая на Сет. — Не знаех, че си има приятел. Мислех я стара за такива работи. — Сет неловко се засмя. Ръката на момичето бе топла и непозната, замайващо чувство пропълзя по снагата му. Обзе го желание да ѝ каже нещо, дето се бе зарекъл да премълчи.

— Джордж Уилард е влюбен в тебе — промълви той и въпреки вълнението, гласът му бе равен и тих. — Пише разкази и иска да е влюбен. Исква да почувства кое как е. Каза ми да ти кажа и да видя ти какво ще отвърнеш.

После продължиха в мълчание. Стигнаха до градината, която опасваше стария дом на Ричмъндови и като се промушиха през една пролука в плета, седнаха на дървената пейка под един храст.

Докато крачеше по улицата редом с момичето, нови и безстрашни мисли взеха да напират в главата му. Съжали за решението си да се махне от града.

— Би било чудно, необикновено, ако остана и често-често се разхождам из улиците с Хелън — мислеше си той. Във въображението си виждаше как я прегръща през кръста, чувстваше как нейните ръце здраво се обвиват около шията му. Съзнанието му по странен начин свърза места и събития, и мислейки за любовни ласки с това момиче, сети се за едно място, където бе минал преди ден-два. Трябваше да свърши някаква работа в дома на един фермер, който живееше нагоре по хребета отвъд панаирната площадка, и на връщане мина по пътечка през полето. Спря под един чинар в подножието на ската и се огледа. Посрещна го нежно жужене. За миг момчето реши, че дървото е убежище за рояк пчели.

Ала щом погледна надолу, зърна пчелички по високите треви наоколо. По цялото поле, което се спускаше от ската, растяха високи до кръста плевели. Бяха нацъфтели в ситни лилави цветчета, които

излъчваха омайващо ухание. Пчеличките се трупаха връз плевелите на цели армии и пееха, докато работеха.

Сет си представи как лежи под чинара в лятна привечер, потънал сред тревите. До него — в картината, нарисувана от фантазията му — лежи Хелън Уайт, скрила ръка в неговата. Необяснимо желание го възпира да целуне устните ѝ, ала чувства, че ако пожелае, може да го стори. И така, той лежи неподвижно, гледа я и слуша как армията от пчелички пее над главата му песен във възхвала на труда.

Сет непохватно промърда върху дървената пейка. Пусна ръката на момичето и пъхна шепи в джобовете си. Обзе го някакво желание с неотдавнашното си решение да направи силно впечатление на събеседницата си и кимна по посока на къщата:

— Майка ми ще се защура, ще вдигне шум — прошепна той. — Тя въобще не се е замисляла над бъдещето ми. Смята, че завинаги ще остана край нея и все ще си бъда момче.

Гласът му прозвуча с момчешка искреност.

— Ето на — ти виждаш, длъжен съм да се преборя. Трябва да работя. За това ме бива.

Хелен Уайт бе поразена. Кимна с глава, заля я чувство на възхита.

— Ей това се казва човек — помисли си. — Той не е никакво момче, а силен, разумен мъж!

Опия смътни желаня, дето бяха нахлули в плътта ѝ, изведнъж отлетяха и тя вдървено изопна снага на пейката. Гръмотевици продължаваха да боботят, светкавици прорязаха небето на изток. Градината, дето ѝ се струваше толкова загадъчна и необятна и можеше да се превърне в място на дивни, непознати приключения, ако останеше до Сет, сега ѝ се стори като най-обикновен заден уайнсбъргски двор, с нищожни и безинтересни очертания.

— Какво ще правиш там? — прошепна тя.

Сет се извърна леко на пейката, мъчейки се да види лицето ѝ. Смяташе я за далеч по-разумна и по-откровена от Джордж Уилард и сякаш се зарадва, че се откъсна от приятеля си. Онова раздражение, което градчето предизвикваше в мислите му, се завърна и му се доця да го опише на Хелън.

— Тука всеки бърри ли, бърри — поде той. — До гуша ми е дошло от приказки. Аз искам да правя нещо, да си намеря работа,

където приказките не се ценят. Може да стана механик в някой цех. Не знам. Пък и все ми е едно. Просто искам да работя и да си мълча. Това са плановете ми.

Сет се надигна от пейката и протегна ръка. Не искаше да сложи край на срещата, ала не се сещаше какво още да каже.

— Сега се виждаме за последен път — прошепна той.

Тъга някаква задави Хелън. Сложи ръка връз рамото му и взе да притегля главата му към устременото си нагоре лице. Това бе израз на чиста привързаност и на пареща жалост, задето онова едва загатнато изживяване, което вещаеше омаята на нощта, не можа да се сбъдне.

— Май е време да си тръгвам — рече тя, ръката ѝ се свлече от рамото му и тежко падна отстрани. Ненадейно реши нещо. — Не ме изпращай. Искам да бъда сама. Ти върви и поговори с майка си. Най-добре го направи сега.

Сет се поколеба, помая се, а в това време момичето се бе обърнало и изнизало през плета. Доця му се да хукне подире ѝ, ала не помръдна, зяпаше, озадачен и стъписан от постъпката ѝ, както впрочем бе озадачен и стъписан от цялостния живот на градчето, в което живееше. Тръгна бавно към къщата, спря под сянката на грамадно дърво и видя майка си, седнала край осветения прозорец, да кърпи усърдно нещо. Чувството на самота, дето го бе връхлетяло рано тая вечер, се завърна и придаде друг отсенък на мислите му за току-що изживените вълнения.

— Хм! — възкликна Сет, извърна глава и погледна по посоката, в която изчезна Хелън Уайт. — Ясно как ще се обърнат нещата. И тя ще стане като другите. Нищо чудно да почне да ме гледа по странен начин. — Сведе очи към земята и потъна в размисъл. — Ще бъде объркана, ще ѝ е неловко, когато съм наоколо — шептеше той. — Така ще стане. Така ще се развият нещата. А когато реши да обикне някого, няма да съм аз. А някой друг — някой глупак, който много приказва — като Джордж Уилард например.

ТАНДИ

Живееше до седмата си годинка в стара, неизмазана къща по запуснатия път, който почваше от Тръниън Пайк. Баща ѝ, кажи-речи, не ѝ обръщаше внимание, а майка нямаше. Бащата цели дни посвещаваше на приказки и размисли за религията. Обявил се бе за агностик и бе така погълнат от желанието да разруши идеите на бога, вселили се в сърцата на съседите му, та въобще не виждаше, че бог му се явява в детенцето, което, полузабравено, живееше по милост къде да е сред роднините на покойната си майка.

Ала странник някакъв мина през Уайнсбърг и видя у детето онова, дете баща му не забелязваше. Бе висок рижав момък, почти винаги пиан. Сядаше понякога пред „Ню Уилард Хаус“ заедно с Том Хард, бащата. Докато Том се пеняваше и доказваше, че не може да има бог, странникът се подхилкваше и намигаше на зяпачите наоколо. Сприятелиха се с Том и често биваха заедно.

Странникът бе син на богат търговец от Клийвланд и бе пристигнал в Уайнсбърг с цел. Искаше да се изцери от навика да пие и вярваше, че ако се махне от градската си компания и поживее малко в провинцията, ще намери сили да се пребори със страстта, дете го съсипваше.

Престоят му в Уайнсбърг нямаше успех. Теготата на безкрайно течащите се часове го накара още по-яко да пропие. Ала все пак в нещо успя. Даде на дъщеричката на Том Хард име, пълно със смисъл.

Една вечер, още не на себе си след дълъг запой, странникът се появи, залитайки по главната улица на градчето. Том Хард седеше на стол пред „Ню Уилард Хаус“ и държеше на колене дъщеричката си, тогава петгодишна. На дъсчения тротоар край него седеше младият Джордж Уилард. Странникът се отпуска на един стол до тях. Тялото му се тресеше, а когато опита да заговори, гласът му трепереше.

Бе късна вечер, тъма обгръщаше градчето и железопътната линия, която минаваше в подножието на невисоката рътлина срещу хотела. Нејде в далнината, откъм запад, продължително пропищя

свирката на пътнишкия влак. Едно куче, задрямало наред пътя, се надигна и излая. Странникът започна да ломоти и направи някакво предсказание, което засягаше момиченцето, сгушено в скута на агностика.

— Дойдох тук, та да зарежа пиенето — поде той и по страните му се затъркаляха сълзи. Не погледна Том Хард, а се наведе напред и се взря в тъмата, сякаш му се привиждаше призрак. — Избягах далеч от града — уж да се лекувам, но все съм същият. Има си причина. — Извърна глава и погледна детето, което, седнало издигнато връз колената на баща си, отвърна на погледа му.

Странникът докосна Том Хард по лакътя.

— Пиенето не е единствената ми страст — рече той. — Има още нещо. Любовта е моето призвание, а още не съм открил съществото, което да обикна. А това е страшно важно, ако си наясно с нещата, та да разбереш. То прави гибелта ми неизбежна, виждаш! Малцина са тия, дето го разбират.

Странникът млъкна и потъна в печал, ала пътнишкият влак изпищя отново и го сепна.

— Не съм загубил още надежда. Заявявам го. Просто вятърът ме довя в град, където, знам, надеждата ми няма да се сбъдне — хрипливо продума той. Погледна настойчиво детето и заговори само на него, вече не обръщаше внимание на бащата. — Винаги идва една жена — каза той убедено. — Изпуснах, я разбираш ли. Пристига при мен в друго време, не когато я чакам. Може би ти си тази жена. Ама че съдба — да ме събере веднъж само с нея, във вечер като тази, когато съм опропастен от пиене, а тя да се окаже все още дете!

Раменете на странника бурно се разтредоха и когато опита да свие цигара, хартиятката се изплъзна от треперещите му пръсти. Разлюти се, взе да ругае.

— Мислят си, че е лесно да бъдеш жена, да бъдеш обичана, но аз най-добре знам — заяви той и отново се обърна към детето. — Аз ги разбирам — троснато рече той. Отново говореше на детето. — От всички мъже може би само аз ги разбирам.

Погледът му отново се зарея над притъмнялата улица.

— Знам я, макар тя никога да не е пресичала пътя ми — каза той меко. — Знам за нейните битки, за нейните поражения. Заради тия поражения ми е толкова скъпа. От пораженията ѝ се роди ново

качество у жената. Намерих му име. Нарекох го Танди. Измислих името още когато бях пълен мечтател, преди да омърся плътта си. Това качество означава да си силна, за да бъдеш обичана. Нещо, което мъжете търсят у жените, но не получават.

Странникът се надигна и застана пред Том Хард. Тялото му се олюляваше напред-назад, сякаш всеки момент ще се срине, ала нищо подобно — той коленичи на тротоара и поднесе ръчичките на малкото момиченце към пианските си устни. Взе да ги целува прехласнато.

— Бъди Танди, мъничка моя — умоляваше той. — Бъди силна и безстрашна! Това е пътят. Бъди дръзновена във всичко! Имай смелост, позволи да те обичат. Бъди нещо по-велико от мъж, по-велико от жена! Бъди Танди!

Странникът се изправи, заклатушка се надолу по улицата. След ден-два хвана влака и се върна у дома си в Клийвланд. Същата лятна вечер след разговора пред хотела Том Хард поведе момиченцето си към дома на някакви роднини, дето бе поканено да пренощува. Докато крачеше под дърветата в мрака, забравил бръщолеването на странника, мислите му отново запрехвърляха нови доводи, с които да срази вярата на хората в бога. Произнесе името на щерка си и тя се разплака.

— Не ща да ми викаш така — сопна се детето. — Искам да ми викат Танди — Танди Хард.

Момиченцето ридаеше така горчиво, че Том се трогна и помъчи да го утеши. Спря под едно дърво, взе то на ръце, гушна го.

— Хайде, бъди послушна — сгълча го бащата, но момиченцето не знаеше утеха. С детска всеотдайност то се предаде на мъката са, а риданията му раздираха нощния покой на улицата.

— Искам да бъда Танди! Искам да бъда Танди! Танди Хард! — викаше то, тръскаше глава я хлипаше, сякаш детската му сила не достигайте да понесе видението, изпратено от думите на пияния.

БОЖИЯТА СИЛА

Преподобният Къртис Хартман бе пастор на презвитерианската църква в Уайнсбърг и на този пост стоеше вече десет години. Бе четиридесетгодишен, по природа затворен и мълчалив. Терзание бе за него да проповядва от амвона пред толкова хора и винаги от сряда сутрин до събота вечер не мислеше за нищо освен за двете проповеди, които трябваше да произнесе в неделя. В неделята от ранно утро се качваше в малката стаичка в камбанарията на църквата, наречена още кабинет, и се молеше. Една нотка взимаше неизменно връх в молитвите му:

— О, господи, дай ми сили и смелост да ти служа! — умоляваше той, коленичил на голия под и преклонил глава пред дълга, който му предстоеше.

Преподобният Хартман бе висок мъж с кестенява брада. Жена му, снажна и нервна, бе дъщеря на фабрикант на бельо от Клийвланд, Охайо. Хората в градчето уважаваха свещеника. По-старите енориаши го харесваха, защото бе кротък и скромен, а в очите на мисис Уайт, жената на банкиера, той минаваше за начетен и изискан.

Презвитерианската църква се имаше за нещо повече от другите църкви в Уайнсбърг. Тя бе по-просторна и по-внушителна и пасторът ѝ — по-добре платен. Той дори си имаше собствен кабриолет и някога в летните вечери обикаляше из града с жена си. Минаваше по Мейн Стрийт, препускаше нагоре по Бъкай Стрийт и обратно, като кимаше съдържано на минувачите, а жена му, пламнала от скрита гордост, го поглеждаше с крайчеца на очите си и се тревожеше кончето да не се подплаши и побегне.

През всичките тия години, откакто пристигна в Уайнсбърг, животът на Къртис Хартман течеше добре. Не бе от тия, дето ще раздухат фанатична жар у богомолците в своята църква, но пък, от друга страна, не си създаваше врагове. Всъщност той бе предан на делото си и нявга дълго го мъчеха угризения, че не може да тръгне и закрещи божието слово по шосетата и уличките на града. Чудеше се

понякога дали пламъкът на вярата наистина гори в гърдите му и мечтаеше един ден властна и благодатна нова сила като стихия да се влее в гласа и душата му и хората да потръпнат пред духа господен, вселил се в него.

— Окаян човек съм аз, такава сила никога няма да ме осени — разсъждаваше той умърлушено, а после смирена усмивка огряваше лицето му. И философски той заключваше: — Е, все пак не съм зле!

Стаичката в църковната камбанария, където всяко неделно утро пасторът се молеше да стане по-могъща в него божията сила, имаше само едно прозорче. Бе дълго и тясно и се отваряше навън върху панта като врата. На прозорчето, сглобено от неголеми стъкла в оловна рамка, бе изрисуван Христос, положил ръка връз главата на младенец. Една неделя — беше през лятото, — както седеше до писалището в стаичката, разтворил голяма библия пред себе си, а листовите с проповедта разпилял наоколо, свещенослужителят с потрес откри, че в най-горната стая на съседната къща в леглото лежи жена, пуши цигара и чете книга. Къртис Хартман пристъпи на пръсти към прозорчето и безшумно го затвори. Ужас го попари при мисълта, че жената пуши и се разтрепера, като се сети, че очите му, току-що откъснали се от светата книга, бяха зърнали разголените рамене и бялата шия на жена. Мозъкът му се размъти, той слезе долу, застана на амвона и произнесе дълга проповед, без ни веднъж да помисли за жестовете и за гласа си. Проповедта направи необичайно впечатление на всички, в нея имаше сила и яснота.

— Чудя се дали ме слуша, дали думите на моето послание са стигнали душата ѝ — мислеше си той с надеждата, че някоя неделна утрин ще вмъкне в проповедта си слова, които да досегнат и разбудят жената, несъмнено затънала в потаен грях.

Две жени живееха в къщата до презвитерианската църква, през чиито прозорци свещеникът бе зърнал гледката, дето така го разтърси. Леля Елизабет Суифт, побеляла, вдовица, оправна на вид и с пари в Уайнсбъргската национална банка, живееше там с дъщеря си, Кейт Суифт, учителка. Учителката бе трийсетгодишна, с гиздава и стройна снага. Малко приятели имаше и се славеше с острия си език. Като се замисли за нея, Къртис Хартман си спомни, че бе ходила в Европа и две години бе живяла в Ню Йорк.

— Е, може би в крайна сметка пушенето нищо не значи — мислеше си той. Спомни си, че докато бе в колежа и сегиз-тогиз прочиташе по някой роман, на страниците на една книга, попаднала веднъж в ръцете му, срещна и порядъчни, макар и малко свободни жени, които пушеха. С прилив на нова решителност той работи цяла седмица над проповедите си и в усърдното стремление да достигне до ушите и сърцето на новия си слушател, забрави както смущението си от амвона, така и неделната молитва в стаичката на камбанарията.

Опитът на преподобния Хартман с жените бе доста оскъден. Син на майстор на каруци от Мънси, Индиана, той трябваше да работи, за да се издържа в колежа. Дъщерята на фабриканта на бельо живееше на пансион в къщата, където и той живееше като студент, и се ожени за нея след продължително и церемониално ухажване, най-вече от страна на момичето. В деня на сватбата фабрикантът на бельо даде на дъщеря си пет хиляди долара и обеща в завещанието си да ѝ остави двойно повече. Пасторът смяташе, че е сполучил в брака и ни веднъж не си позволи да помисли за други жени. Не искаше да мисли за други жени. Това, за което жадуваше, бе да служи тихо и предано на бога.

Борба лумна в душата на свещеника. Отпървом искаше да достигне до съзнанието на Кейт Суифт, да задълбае в душата ѝ със своето слово, ала сетне отново пожела да зърне бялата снага, легнала спокойно в леглото. Едно неделно утро, когато, разпъван от мисли, не можеше повече да спи, той се надигна от постелята и излезе да се разходи из улиците. Тръгна по Мейн Стрийт и стигна почти до старата Ричмъндова къща, но изведнъж спря, взе един камък и се втурна обратно към стаичката на камбанарията. Отломи с камъка едно ъгълче в стъклото на прозореца, после заключи вратата, седна на писалището пред разтворената библия и зачака. Когато се вдигнаха транспарантите от прозореца в стаята на Кейт Суифт, той видя през дупката леглото ѝ, но нея я нямаше. Тя също бе станала рано и излязла да се поразтъпче, а ръката, която дръпна транспаранта, бе на леля Елизабет Суифт.

Свещеникът почти се разплака от радост, задето се избави от греха да я гледа с нечисти помисли, и се прибра вкъщи, венцеславейки всевишния. Ала за зла участ забрави да запуши дупката на прозореца. Късчето стъкло, отчупено в ъгълчето на прозореца, бе отщипнало босата петичка на младенеца, който стоеше като закован, устремил прехласнат поглед към лицето на бога.

Тая неделя Къртис Хартман забрави проповедта си. Говори на своето паство и рече, че е погрешно хората да мислят, че техният пастор се отличава от тях и му е отредено да води безгрешен живот.

— От личен опит знам, че нас, проповедниците на божие слово, ни обсаждат същите съблазни, които връхлитат и вас — каза той. — И аз съм бил въвличан в изкушение, поддавал съм се пред него. Но само божията десница, разперена над мен, ме е спасявала. И както бог избави мен, така ще избави и вас. Не падайте духом! В греховния час вдигнете очи към всевишния и той пак и пак ще ви спаси.

Свещеникът рязко отпъди от съзнанието си мислите за жената в леглото и взе да се държи, кажи-речи, като влюбен със собствената си жена. Като се разхождаха една вечер, той отвърна коня от Бъкай Стрийт и пое в тъмата по билото на Госпъл Хил, над водоема на помпената станция, и там обви ръка около кръста на Сара Хартман. Сутрин, след като закусеше и бе готов да се оттегли в кабинета си в дъното на къщата, заобикаляше масата и целуваше жена си по бузата. Споходеха ли го мисли за Кейт Суифт, той се усмихваше и вдигаше взор в небесата.

— Имай милост към мене, господарю — прошепваше той, — дръж ме в правия път, отреден за твоето дело.

Ала сега чак започна истинската борба в душата на тъмнобрадия свещеник. Научи най-случайно, че Кейт Суифт има навика вечер да чете в леглото. На масичката до кревата ѝ имаше лампа и светлината струеше по белите рамене и голата шия на учителката. Оная нощ, когато направи това откритие, преподобният остана в стаичката на камбанарията от девет докъм единайсет и чак когато лампата изгасна, олюлявайки се, той излезе от църквата и още два часа броди и се моли из улиците. Не искаше устните му да целуват раменете и шията на Кейт Суифт и не допускаше мислите му да безпътстват в тая посока. Сам не знаеше какво иска.

— Аз съм божие чадо и бог трябва да ме избави от мен самия — провикна се той, докато се луташе под дърветата из тъмните улици. Спря под едно дърво, вдигна очи към небето, скрито зад забързани облаци. Заговори на бога задушевно, сърдечно. — Умолявам те, господи, не ме забравяй! Дай ми сили утре да поправя дупката на прозореца. Извиси отново погледа ми към небесата. Не изоставяй своя покорен слуга в тоя труден час, господи!

Сновеше насам-натам из смълчаните улици свещеникът, а душата му дни и седмици се мъчеше в страдание. Не проумяваше изкушението, което го подмами, не проумяваше защо него връхлетя. Взе дори бога да вини донякъде, казваше си, че от праведния път той не е отстъпвал, не е хуквал да дири греха.

— Цял живот, и като млад, и като свещенослужител, смирено изпълнявах своя дълг — заявяваше пасторът. — Защо сега съм въведен в изкушение? Какво толкова сторих, та това бреме върху мен да се стовари?

Три пъти тая година — рано есента и зимата — Къртис Хартман се изнизваше от къщи, промъкваше се в църковната камбанария и от мрачината на малката стаичка зяпаше легналата Кейт Суифт, а после тръгваше навън и се молеше из улиците. Сам той не разбираше постъпките си. Седмици минаваха, без да се сети за учителката, и тогава си казваше, че е надвил плътското желание да зърне тялото ѝ. И после нещо му ставаше. Както седеше в кабинета у дома си, заровил глава в новата проповед, изведнъж почваше да нервничи, да снове припряно из стаята.

— Ще се поразвея из улиците — казваше си и дори когато пристъпваше в църковната врата, твърдоглаво не признаваше пред себе си защо е дошъл тук.

— Няма да поправа счупеното стъкло, а ще се науча да идвам вечер тука, да седя в присъствието на оная жена и въобще да не вдигам очи към нея. Няма да се проваля. Тази съблазън е пратена от всевишния, за да изпита душата ми, но аз пипнешком ще се измъкна от тъмата и ще стъпя на светлия друм на правдата.

Една януарска нощ, когато навън сви лют студ и дълбок сняг застилаше улиците на Уайнсбърг, Къртис Хартман за последен път се качи в стаичката на църковната камбанария. Минаваше девет, като излезе от къщи и така стремглаво се спусна навън, че забрави да нахлузи галошите си. По Мейн Стрийт нямаше жива душа, освен Хоп Хигинс, нощния пазач. Цялото градче тънеше в сън, като не броим пазача и младия Джордж Уилард, който седеше в канцеларията на „Уайнсбърг Ийгъл“ и се мъчеше да пише разказ. Свещеникът крачеше по улицата към църквата, газеше из високите преспи и си мислеше, че тоя път ще се отдаде на греха докрай.

— Искам да гледам тая жена, искам мислено да целувам раменете ѝ. Ще си позволя да мисля каквото ми се доще — с горчивина се заканваше той и сълзи замъгляваха очите му. Закрой планове да напусне църквата, да захване друг път в живота. — Ще отида в голям град, ще почна да въртя търговийка. Щом като такава ми е природата и не мога да устоя на греха, ще му се отдам. Но поне лицемер няма да бъда, да проповядвам божие слово, а мислите ми да се въртят около раменете и шията на жена, дете не ми принадлежи.

Студено бе в стаичката на камбанарията в оная януарска нощ и още щом влезе, Къртис Хартман бе наясно, че постои ли тук, здрав няма да излезе. От затъването в преспите нозете му бяха мокри, а огън нямаше. Нямаше я и Кейт Суифт в стаята в съседната къща. С мрачна непоколебимост той седна и зачака. Сви се на стола, впи пръсти в краищата на писалището, върху което лежеше разтворената библия, и впери очи в тъмното, а главата му гъмжеше от най-черните мисли в живота му. Сети се за жена си и в тоя миг направо я намрази.

— Вечно се е срамувала да се поддаде на страстите си, тя ме измами — мислеше си той. — Мъжът е в правото си да очаква истински плам и красота от жената. Той не бива да забравя, че си остава животно, в мене също има нещо първично. Ще отскубна жената от гърдите си и ще потърся други жени. Ще се залепя за учителката. Ще я задирям пред очите на всички и ако съм създаден за сласт и похот, ще живея да наситя сластта си.

Обезумял, той зъзнеше от главата до петите — хем от студ, хем от борбата, която го раздираше отвътре. Минаха часове, той пламна в треска. Гърло го сви, зъбите му затракаха. Краката му върху пода на стаичката бяха като две буци лед. Ала не напускаше бдението си.

— Ще зърна жената и ще дам воля на мисли, каквито не съм дръзвал да помисля — каза си той, вкопчи се в писалището и продължи да чака.

Къртис Хартман едва не умря подир тая нощ на безкрайно чакане в църквата, а в случилото се той съзря какъв трябва да бъде пътят в живота му. Другите вечери, когато бе чакал, през дупчицата в стъклото не бе успявал да види нищо друго в стаята на учителката, освен леглото. Той висеше търпеливо в тъмното, докато учителката изведнъж изникне и седне на леглото в бялата си нощница. След като запалеше лампата, тя се подпираше с възглавници и се зачиташе.

Някой път запалваше цигара. Виждаха се само голите рамене и шията ѝ.

В оная януарска нощ, когато едва не умря от студ, когато на два-три пъти съзнанието му се изплъзваше от реалността и потъваше в незнайни миражи и трябваше да призовава всичката сила на волята си, та да дойде на себе си, Кейт Суифт най-накрая се появи. В отсрещната стая пламна лампа и чакащият свещенослужител впери очи в празното легло. А после пред очите му жената се хвърли върху леглото съвсем гола. Заровила лице в постелята, тя ридаше и удряше с юмруци възглавницата. С последен изблик на сълзи тя се надигна и пред очите на човека, който бе чакал да я погледа и даде воля на сладта си, греховната жена почна да се моли. Снагата ѝ, стройна и силна, на пламъка на лампата напомняше фигурата на младенеца пред Христа върху зографисания прозорец.

Къртис Хартман така и не си спомни как се измъкна от църквата. Изправи се с вопъл и затътри тежкото писалище по пода. Библията тупна долу, изтрополи, разкъса тишината. Когато светлината отсреща угасна, той се запрепъва надолу по стълбите и излезе навън. Тръгна по улицата и връхлетя право в канцеларията на вестник „Уайнсбърг Ийгъл“. Несвързано забръщолевил на Джордж Уилард, който шареше насам-натам из стаичката, погълнат от собствените си терзания.

— Неведоми са пътищата божии — извика пасторът, като нахлу вътре и затвори вратата след себе си. Запристъпва към момъка, очите му горяха, гласът му трескаво кънтеше. — Намерих просветление. След десет години в тоя град бог ми се яви, възплътен в тялото на една жена.

Гласът му секна, той зашептя.

— Не можех да го проумея. Онова, което смятах, че е изпитание за душата ми, излезе встъпление към нов и още по-красив трепет за духа. Господ ми се яви в лицето на Кейт Суифт, учителката, коленичила гола край леглото си. Познаваш ли Кейт Суифт? Нищо чудно тя да не съзнава, ала тя е оръдие на бога, вестителка на правдата господня.

Преподобният Къртис Хартман се обърна и хукна навън. На вратата се спря, огледа безлюдната улица във всички посоки и отново заговори към Джордж Уилард:

— Аз съм спасен! Вече не се страхувам. — Вдигна кървящия си юмрук и го поднесе в лицето на момъка. — Счупих стъклото на прозореца. Сега цялото ще трябва да се подмени. Божията сила бе в мен и аз го разбих със собствения си пестник!

УЧИТЕЛКАТА

Дебел сняг застилаше улиците на Уайнсбърг. Заваля към десет сутринта, изви се вятър и на вихрушки понесе снега по Мейн Стрийт. Замръзналите кални пътища, които водеха в градчето, станаха съвсем гладки и тук-таме ледена коричка покриваше калта.

— Ще падне пързалие — рече Уил Хендърсън, опрял се на тезгяха в кръчмата на Ед Грифин. Излезе навън и срещна Силвестър Уест, аптекаря, който едва тътрузеше крака в тежки шушони, дето им викаха „полярни“.

— В събота снегът ще докара хора в градчето — обади се аптекарят. Поспряха се и забъбриха за свои си неща. Уил Хендърсън, само по едно леко палтенце и без шушони, подритваше петата на левия си крак с пръстите на десния.

— Тоя сняг е добре дошъл за житото — мъдро отбеляза аптекарят.

Времето зарадва младия Джордж Уилард, който нямаше какво да прави, пък не му се и работеше тоя ден. Седмичният вестник бе отпечатан и занесен в пощата още сряда вечерта, а заваля в четвъртък. Към осем часа — сутрешният влак бе заминал — той пъкна в джоба си чифт кьнки и тръгна към водоема на помпената станция, но не се пързалия. Отвъд водоема вървя все по пътечката, дето следваше извивките на Уайн Крийк, и стигна букова горичка. Стъкна огън край един дънер, седна на единия му край и се размисли. Когато заваля и задуха вятър, той се втурна да намери съчки за огъня.

Младият репортер мислеше за Кейт Суифт, която някога му бе учителка. Предната вечер бе отишъл у тях да вземе една книга — тя настояваше много момчето да я прочете — и цял час остана насаме с нея. Вече за четвърти или пети път жената тъй разгорещено му говореше, а той не схващаше какво цели с приказките си. Взе да вярва, че е влюбена в него, тая мисъл хем го блазнеше, хем му бе досадна.

Скочи от дънера и взе да трупа сухи пръчки в огъня. Озърна се, увери се, че няма никой наоколо и заприказва, сякаш жената стоеше до

него.

— Е, вие само така се правите, знаете много добре! — каза той. — Но аз ще открия истината за вас. Почакайте и ще видите!

Момъкът се надигна и пое по същата пътечка към града, като остави огъня да тлее в гората. Вървеше по улиците, а кънките подрънкваха в джоба му. В „Ню Уилард Хаус“ запали печката и се изтегна отгоре на кревата. Налегнаха го сладострастни мисли, той спусна щорите, затвори очи и извърна лице към стената. Грабна възглавницата в ръце, прегърна я и първо взе да мисли за учителката, която с думите си бе разбудила нещо в душата му, а сетне за Хелън Уайт, кръшната дъщеря на градския banker, в която от доста време май бе влюбен.

Към девет вечерта снегът затрупа улиците и сви грозен студ. Навън не можеше да се ходи. Магазинчетата тъмнееха, всички се бяха сгушили вкъщи. Вечерният влак от Клийвланд закъсняваше страшно, но никой не се интересуваше от пристигането му. Някъде към десет от всичките хиляда и осемстотин жители на Уайнсбърг не бяха си легнали само четирима.

Хоп Хигинс, нощният пазач, бе полубуден. Накуцваше и мъкнеше тежък бастун. В непрогледните нощи ходеше с фенер. Правеше обиколките си между девет и десет. Мина от край до край по Мейн Стрийт, като се препъваше в дълбоките преспи и опитваше вратите на дюкянчетата. После свърна по страничните улички и пробва задните врати. Увери се, че всички са заключени, зави зад ъгъла към „Ню Уилард Хаус“ и почука на вратата. Възнамеряваше да престои до заранта край печката.

— Ти върви да поспиш. Аз ще вардя огъня — рече той на момчето, дето спеше на походно легло в канцеларията на хотела.

Хоп Хигинс се намести край печката и изу обувките си. Момчето заспа, а той се замисли за собствените си грижи. Беше решил да измаже напролет къщата си и взе да пресмята колко ще му трябват за боя и за труд. Оттук се занизаха други сметки. Нощният пазач бе вече на шейсет, щеше му се да се пенсионира. Беше участвал като войник през Гражданската война и получаваше нищожна пенсия. Надяваше се да измисли нов начин да изкарва прехраната си, мечтата му бе да развъжда порове. В мазето си вече имаше четири от тия грозновати свирепи зверчета, които ловците ползват при гонитбата на зайци.

— Сега имам един мъжки и три женски — разсъждаваше той. — Живот и здраве, напролет ще станат дванайсет или даже петнайсет. А след година ще дам в някой спортен вестник обява за продажба на порчета.

Нощният пазач се намести в стола си и полека-лека мислите му се размътиха. Не че спеше. Службата го бе научила в безкрайните нощи с часове да седи ни заспал, ни буден. А на сутринта се чувстваше бодър, сякаш бе подремнал.

Та освен Хоп Хигинс, закътан на топло край печката, още трима души в Уайнсбърг не спяха. Джордж Уилард седеше в канцеларията на вестника, уж пишеше разказ, но всъщност сутрешното настроение, обзело го край огъня в горичката, още не го напускаше. В камбанарията на презвитерианската църква преподобният Къртис Хартман седеше в мрачината и чакаше господ да му се яви, а Кейт Суифт, учителката, тръгна да се поразходи из фъртуната.

Минаваше десет, когато Кейт Суифт излезе и разходката бе непредвидена. Сякаш мислейки за нея, мъжът и момчето я бяха прогонили из снежната виелица по улиците. Леля Елизабет Суифт бе заминала за областния град по някаква работа във връзка с ипотеките, в които бе вложила пари, и щеше да се върне най-рано на другия ден. Във всекидневната край грамадната печка — викат им печки с „долно горене“ — дъщерята седеше и четеше книга. Ненадейно рипна от стола, грабна някаква дреха от закачалката край входната врата и се втурна навън.

Вече трийсетгодишна, в Уайнсбърг Кейт Суифт не минаваше за хубава. Нямаше приятен тен, лицето ѝ бе осеяно с петънца, признак на недобро здраве. Ала сам-самичка из нощната фъртуна, тя бе прекрасна. Имаше изопната снага, прави рамене, а чертите ѝ напомняха чертите на богиня от мъничка статуя върху пиедестал в здрачевината на лятна привечер в някоя градина.

Следобед учителката бе ходила при доктор Уелинг да се посъветва за здравето си. Докторът я смъмри, каза ѝ, че има опасност да загуби слуха си. Глупаво бе Кейт Суифт да тръгва в тая хала навън. Глупаво и може би — фатално.

Жената бе забравила думите на доктора, пък дори да си ги спомняше, не би се върнала. Студено ѝ беше, но като походи пет минути, престана да чувства студа. Първо стигна до края на тяхната

улица, после мина край кантара за сено, вкопан в земята пред един хамбар за фураж, и сви на разклона към Тръниън Пайк. Все по Тръниън Пайк стигна до плевнята на Нед Уинтърс, после зави на изток по една уличка с ниски паянтови къщурки, която от рида Госпъл Хил извеждаше на шосето Съкър Роуд, оттам се спусна в плитката долчинка край птичарника на Айк Смийд и излезе на водоема до помпената станция. Докато ходеше, онова настроение на възбуда и непокорство, дето я прокуди от къщи, отмина, по после пак се върна.

Имаше нещо отблъскващо и хапливо в характера на Кейт Суифт. Усещаха го всички. В клас бе някак сдържана, хладна и строга и все пак — по необясним начин близка с учениците. Рядко, много рядко нещо ѝ се случваше да изглеждаше щастлива. Всички деца в класа изпитваха въздействието на това щастие. За миг преставаха да учат, облягаха се назад и я гледаха.

Учителката, скръстила ръце зад гърба си, сновеше из класната стая и задъхано говореше. Говореше за каквото ѝ хрумне — като че ѝ бе все едно. Веднъж разказа на учениците за Чарлс Лам^[1], съчини какви ли не любопитни историйки от личния живот на покойния писател. Предаваше ги обаче по такъв начин, сякаш бе живяла с Чарлс Лам под един покрив и знаеше всичките му интимни тайни. Децата дори се пообъркаха, взеха да мислят, че Лам трябва да е живял навремето в Уайнсбърг.

Друг път учителката им говори за Бенвенуто Челини^[2]. Те си умряха от смях. Само какъв надут фукльо, зевзек, юначага изкара тя стария майстор! По негов адрес дори съчини анекдоти. Имаше един за някакъв учител по музика, немец, който живеел над дома на Челини — как само дюдюкаха момчетата! Шугърс Макнътс, дебеланко с червени бузи, така силно се смя, че му се зави свят и той тупна от чина, а Кейт Суифт се смя заедно с него. А после изведнъж стана отново хладна и строга.

В оная зимна нощ, когато крачеше по опустелите, затрупани от сняг улици, учителката се намираще в безизходица. Макар в Уайнсбърг никой да не подозираше, животът ѝ бе пълен с приключения. И все още бе авантюристичен. Ден след ден, докато преподаваше в клас или сновеше из улиците, мъка, страст и надежда бушуваха в гърдите ѝ. Скрити зад студената ѝ външност, най-невероятни преживелици занимаваха съзнанието ѝ. Хората в градчето

я имаха за заклетата стара мома и понеже езикът ѝ бе остър и живееше саможиво, смятаха, че е лишена от ония човешки чувства, дето бяха съградили или съсипали техния собствен живот. А в действителност тя бе най-пламенната, най-чувствителна душа сред тях и неведнъж в тия пет години, откак се върна от странстванията си и се установи като учителка в Уайнсбърг, бе принудена да хуква навън, да броди по нощите, мъчейки се да заглуши вилнеещата в гърдите ѝ буря. В един проливен дъжд тя се лута шест часа в нощта, а когато се върна, избухна свада с леля Елизабет Суифт.

— Слава богу, че не си мъж — скастри я майка ѝ. — Колко пъти съм чакала баща ти да се върне, без да знам не се ли е замесил в някаква бъркотия. До гуша ми е дошло от тая несигурност и не ме вини, че се кося, като гледам как си взела най-лошото от него.

Съзнанието на Кейт Суифт гореше от мисли по Джордж Уилард. Още като ученик той бе написал нещо, в което тя реши, че съзира гениална искра и поиска да я раздуха в плам. Веднъж през лятото бе влязла в редакцията на вестника и като намери момъка свободен, изведе го да се поразтъпчат по Мейн Стрийт, стигнаха чак до панаирната площадка и там на затревения скат седнаха двамината да побъбрят. Учителката се опита да набие в съзнанието на момчето представата за трудностите, които ще среща като писател.

— Ще трябва да опознаеш живота — говореше тя и гласът ѝ трептеше от вълнение. Хвана Джордж Уилард за раменете и го извърна към себе си, да може да го гледа в очите. Ако някой минеше в тоя момент, щеше да си рече, че ей-сега ще се прегърнат. — Ако искаш наистина да си писател, ще престанеш да си играеш с думите — уточни тя. — По-добре се откажи от мисълта да пишеш, докато добре се подготвиш. Сега ти е времето да живееш. Не че искам да те плаша, но искам да проумееш колко е важно това, с което смяташ да се захванеш. Не бива да ставаш дребен търгаш на думи. Важно е да разбереш какво мислят хората, а не какво говорят.

Вечерта преди четвъртъка, когато се изви нощната фъртуна и преподобният Къртис Хартман чакаше в църковната камбанария да зърне тялото ѝ, младият Уилард отиде у учителката да заеме някаква книга. И тогава се случи нещо, което озадачи и обърка момчето. Бе

стиснал книгата под мишница и се готвеше да си тръгва. Кейт Суифт отново му заговори разпалено. Падна нощ, в стаята настъпи сумрак. Той пристъпи към вратата, когато тя изрече тихичко името му и с поривисто движение го хвана за ръката. Репортерът бързо възмъжаваше и нещо от мъжкия му чар, примесено с хлапашко обаяние, накара сърцето на самотната учителка да трепне. Завладя я стихийното желание да му разкрие смисъла на живота, да го научи вярно и честно да го тълкува. Наклони се към него и устните ѝ едва докоснаха страната му. В същия миг той за първи път зърна учебийната хубост на чертите ѝ. Двамата се сконфузиха и за да се избави от неудобството, тя стана властна и язвителна.

— Какъв ли е смисълът? Десет години ще минат, преди да проумееш какво съм искала да ти кажа с приказките си — възбудено извика тя.

В нощта на фъртуната, когато пасторът стоеше в камбанарията и я чакаше, Кейт Суифт се отби в канцеларията на вестник „Уайнсбърг Ийгъл“ с намерението още веднъж да поговори с момчето. След дългата разходка в снега се чувстваше премръзнала, уморена и самотна. Докато вървеше по Мейн Стрийт, забеляза блестящото петно светлина, което падаше на снега от прозореца на печатницата, и някакъв импулс я тласна да отвори вратата и да влезе. Цял час остана край печката и говореше за живота. Говореше разпалено, прочувствено. Оня порив, дето я подгони в снега, сега се изля в слова. Въодушеви се, както понякога в клас пред учениците. Обзе я жаркият копнеж да отвори вратата на живота пред това момче, което някога бе неин ученик и което — смяташе тя — май притежава талант да вникне в същността на живота. Толкова страстен бе този копнеж, че тя го усети като нещо материално. Отново ръцете ѝ хванаха раменете му и тя го извърна към себе си. На мъждивата светлина очите ѝ горяха. Тя стана и се засмя, ала не остро, както обикновено се смееше, а някак странно, боязливо.

— Ще трябва да си вървя — рече учителката. — Ако още миг остана, ще поискам да те целуна.

В канцеларията на вестника настъпи смут. Кейт Суифт се обърна и тръгна към вратата. Тя бе учителка, ала бе и жена. Погледна към момчето и отново я сграбчи онази алчна страст да бъде любена от мъж, страст, която хиляди пъти като хала бе връхлитала плътта ѝ. В

светлината на лампата Джордж Уилард вече не изглеждаше момче, а мъж, готов да се справи с ролята на мъж.

Учителката се остави Джордж Уилард да я вземе в обятията си. Внезапно в топлата малка стаичка стана душно и силите ѝ я напуснаха. Облегна се на ниския рафт край стената и зачака. Когато той се приближи и сложи ръка на рамото ѝ, тя се извърна и остави тялото си тежко да се притисне към него. Мигом объркването на Джордж Уилард стана още по-голямо. Подържа за секунда тялото на жената плътно до себе си, после изведнъж тя се скова. Два малки остри юмрука заудряха по лицето му. Когато учителката побягна и го остави самичък, той заснова насам-натам из стаята, като ругаеше озлобено.

И тъкмо наред тоя смут изникна преподобният Къртис Хартман. Щом влезе, Джордж Уилард реши, че в градчето всички са се побъркали. Размахвайки окървавен юмрук из въздуха, свещеникът оповести, че жената, която само миг преди това Джордж бе държал в обятията си, е оръдие на бога, вестителка на правдата божия.

Джордж духна пламъка на лампата, заключи вратата на печатницата и се упъти към къщи. Мина през канцеларията на хотела край Хоп Хигинс, унесен в мечтата да развъжда порове, и влезе в стаята си. Жарта в печката бе угаснала, той се съблече на студено. Мушна се в леглото и чаршафите му се сториха като завивки от сух сняг.

В леглото, където следобед бе прегръщал възглавницата, отдаден на мисли по Кейт Суифт, Джордж Уилард взе да се върти неспокойно. Думите на пастора, който според него ненадейно се бе смахнал, още кънтяха в ушите му. Очите му се взираха в тъмнината. Негодуванието, нещо естествено за всеки объркан мъж, отмина и той опита да проумее случилото се. Но не успя. Отново и отново прехвърли всичко в главата си. Минаха часове, взе да мисли, че е време да се пукне зората. Някъде към четири часа издърпа завивките над шията си и опита да заспи. Когато затвори очи и дрямката го налегна, измъкна ръка и опипом затърси нещо в тъмата.

— Изпуснах нещо от това, дето Кейт Суифт искаше да ми каже — сънливо проломти той. После се унесе и бе последната жива душа в Уайнсбърг, която заспа в тая зимна нощ.

[1] Чарлс Лам (1775–1834) — английски есеист, поет и критик.
— Б.пр. ↑

[2] Бенвенуто Челини (1500–1571) — прочут италиански златар,
скулптор и писател. — Б.пр. ↑

САМОТА

Син бе на мисис Ал Робинсън — едно време тя държеше ферма на страничния път, дето почваше от разклона на Тръниън Пайк, източно от Уайнсбърг, на две мили отвъд чертите на града. Къщата във фермата бе боядисана в кафяво и щорите на прозорците откъм шосето стояха вечно спуснати. На пътя пред къщата орляк пилци, предвождани от две токачки, се валяха в прахта. Инок живееше тогава с майка си, а като порасна, тръгна в уайнсбъргската гимназия. Старите жители на градчето го помнеха като кротък, усмихнат момък, вечно мълчалив. Когато отиваше в града, крачеше все насред пътя и четеше понякога книга. Каруцарите му крещяха, хокаха го, та да го сепнат и накарат да се дръпне от утъпкания коловоз, за да минат.

Двайсет и една годишен, Инок замина в Ню Йорк и живя в големия град цели петнайсет години. Изучаваше френски и постъпи в рисуwalно училище с надеждата да развие дарбата си за рисуване. Мислено кроеше планове да замине за Париж и довърши художественото си образование сред тамошните майстори, но за това не му провървя.

В нищо не му провървя на Инок Робинсън. Рисуваше добре и в съзнанието си таеше рояк изтънчени и чудати идеи, които можеха да намерят израз посредством четката на художник, ала той завинаги си остана дете и това страшно спъваше светското му развитие. Така и не порасна, затова естествено не разбираше хората, нито им помагаше те да го разберат. Детето у него се сблъскваше непрестанно с какви ли не неща, все от всекидневието, като пари, секс, чужди мнения. Веднъж го блъсна трамвай, отхвърли го чак върху един железен стълб. Оттогава окуця. Това бе едно от многото неща, които пречеха на Инок Робинсън да му потръгне.

Още в началото, като отиде да живее в Ню Йорк, преди да се смути и обърка от житейските истини, Инок доста се движеше сред млади хора. Влезе в кръга на други млади художници, младежи и девойки, и понякога вечер те му гостуваха в неговата стая. Веднъж той

се напи, откараха го в полицейския участък и там полицейският следовател го изплаши до смърт, друг път опита да завърже приключение с някаква лека жена, която случайно срещна на улицата пред къщата, дето живееше под наем. Жената и Инок повървяха три пресечки заедно, после момъкът се побоя и побягна. Жената бе пийнала и този инцидент страшно я развесели. Облегна се на стената на някаква къща и така сърдечно се разсмя, че друг някакъв мъж се приближи и се разсмя заедно с нея. После двамата тръгнаха, като още се кикотеха, а Инок се промъкна тихомълком в стаята си, раздразнен и разтреперан.

Стаята в Ню Йорк, където живееше младият Робинсън, се намираще срещу Уошингтън Скуеър и бе тясна и дълга, досущ коридор. Важно е да запааметите тази подробност. Историята на Инок Робинсън е всъщност историята на една стая, а не историята на един човек.

И така, вечер в стаята му се събираха младите приятели на Инок. В тях нямаше нищо забележително, освен че бяха от художниците, дето приказват. Всеки знае приказливите художници. В цялата история на човечеството, позната ни до днес, те все са се събирали в стаи и са приказвали. Приказват за изкуство и са му страстно, направо ревностно отдадени. За тях стойността му изглежда по-голяма, отколкото е всъщност.

И така, събираха се тия хора, пушеха и разговаряха, а Инок Робинсън, момчето от чифлика край Уайнсбърг — и той сред тях. Седеше сврян в ъгълчето и през повечето време не обелваше дума. Само как жадно гледаха сините му големи детски очи! По стените висяха негови картини, сурови работи, недовършени. Приятелите му говореха и за тях. Изтегнаха се назад в столовете, те говореха ли, говореха и поклащаха глава ту на една, ту на друга страна. Сипеха думи за линията, за съотношенията, за композицията, порой от думи, каквито винаги сипеха.

Инок също искаше да говори, но не знаеше как. Прекалено се вълнуваше, за да говори свързано. Опита се, почваше да заеква, да пелтечи, а гласът му — струваше му се — излиза един такъв чужд и писклив. Това го караше да млъкне. Знаеше какво иска да каже, но знаеше също, че при никакви обстоятелства не би могъл да го издума.

Когато обсъждаха някоя негова картина, искаше да избухне, да се намеси с нещо от рода:

— Не схващате смисъла! — искаше да поясни той. — Картината, която гледате, не се състои от това, което виждате, за което говорите! Друго нещо има в нея, нещо, което въобще не забелязвате, което не ви е отредено да откриете. Ето на, погледнете тая картина тук до вратата, точно където пада светлината. Тъмното петно край пътя — нищо чудно вие въобще да не го забелязвате — то е, казвам ви, началото на всичко. Това е гъсталак от бързови храсти, каквито едно време растяха край пътя пред къщата ни в Уайнсбърг, Охайо, и сред тоя бърз има нещо скрито. Жена, там е скрита жена. Кон един я хвърлил от гърба си и избягал, та се не видял. Не ви ли прави впечатление как боязливо се оглежда старецът, дето кара каручката, а? Това е Тад Грейбек, той има чифлик нагоре по шосето. Кара царевично зърно в Уайнсбърг, да го мелят на брашно в Комстоковата мелница. И много добре се досеща, че в бърза има нещо, нещо скрито, и все пак не е много сигурен.

Жена има там, разбрахте ли, това е то! Жена, ехе, и хубавица при това! Ранена е, мъчи се, но звук не издава. Не виждате ли сами? Лежи неподвижна, бяла и смълчана, а красотата ѝ блика от нея и се разпръсва по всичко. Ето я по небето, там отзад, и навсякъде наоколо! Разбира се, не опитах да нарисувам жената. Тя е толкова приказна, че не може да бъде нарисувана. Колко е нелепо да се говори за композиция и тем подобни! Защо не погледнете небето и после да побегнете, както правех аз, когато бях хлапе там, в Уайнсбърг, Охайо!

Ей такава нещо младият Инок Робинсън гореше от желание да каже на гостите, дето се събираха в стаята му в Ню Йорк, когато бе още млад, ала както винаги, всичко свършваше, без той да отрони дума. Тогава взе да се съмнява в разсъдъка си. Безпокоеше се, че нещата, така както ги чувства, не намират израз в картините, които рисува. Изпадна в особено угнетено състояние и престана да кани гости в стаята си, а скоро навикна да удря ключ на вратата. Реши, че достатъчно хора са му гостували и повече няма нужда от никого около себе си. Въображението му трескаво заработи и той взе да си измисля свои хора, на които наистина можеше да говори, да обяснява онова, дето не бе в състояние да обясни на живите хора. Стаята му се насели с фантоми на мъже и жени, сред тях той се разхождаше и на свой ред им говореше. Сякаш всички, с които Инок Робинсън бе някога общувал,

му бяха оставили частичка от своята същност, нещо, което той можеше да моделира и преобразява, докато напасне на собственото му въображение, нещо, което да проумява ония чудатости, като например ранената жена сред бъзовите храсти в картините.

Благото синеоко момче от Охайо бе абсолютен егоцентрик, каквито впрочем са всички деца. Не искаше приятели по същата проста причина, поради която и децата не искат другарчета. От всичко най му бяха нужни хората, дето си бе сътворил, хората, с които можеше истински да разговаря, пред които можеше да държи речи или да гълчи с часове, просто казано — слуги на фантазията му, както сами разбирате. Сред тия измислени човечета той бе неизменно самоуверен и смел. Те можеха да си говорят, естествено да изказват дори мнение, ала последен и категоричен бе винаги той. Беше като писател, зает с образите на своята фантазия, някакъв мъничък синеок принц в стаичката под наем за шест долара с изглед към Уошингтън Скуеър в бездънния Ню Йорк.

После Инок Робинсън се ожени. Самота го налегна, доця му се да докосне с ръка истински хора, от плът и кръв. Дни минаваха, когато стаята му изглеждаше опустяла. Слест напираше в тялото му, желание разяждаше душата му. Нощем неведома треска го изгаряше отвътре, не му даваше да мигне. Ожени се за момичето, дето в рисуващото училище седеше на съседния стол до него, и се преместиха да живеят в Бруклин в апартамент. Жената, която взе, му роди две деца и Инок си намери работа — правеше илюстрации в една рекламна агенция.

Така започна нов етап в живота на Инок Робинсън. Заигра вече на нова игра. Известно време бе особено горд от себе си в ролята на съзидателен гражданин на планетата. Престана да търси същността на нещата, а се заигра с реални неща. Есента гласува в някакви избори и всяка заран вестник оставяха пред вратата му. Привечер, когато се прибираще от работа, слизаше от трамвая, тръгваше невъзмутимо зад някой делови мъж, като се мъчеше да си даде вид на важен и състоятелен човек. Като данъкоплатец смяташе, че е длъжен да се информира точно как стоят нещата.

— Започвам да ставам човек със значимост, реална частичка от нещата, от държавата, от града и тъй нататък — казваше си той доволен, с неуловим израз на достойнство. Веднъж, връщайки се от Филадельфия, заспори с някакъв човек въз влака. Инок заговори за

целесъобразността правителството да държи и управлява железниците и човекът му предложи пура. Инок вярваше, че такъв един ход от страна на правителството ще бъде полезен, страхотно се разгорещи, докато говореше. След време си спомняше собствените си слова със задоволство.

— Подхвърлих му храна за мислене на оня човек — промълви той, качвайки се по стъпалата към бруклинския си апартамент.

Не ще и дума, че на Инок и в брака не му провървя. И той сам го докара до край. Усещаше, че се задушаваше, че е като зазидан в тоя апартамент и взе да изпитва към жена си, дори към децата си същите чувства, които изпитваше към приятелите, дете едно време му идваша на гости. Взе да подхвърля дребни лъжи за служебна заетост, така си извоюва свободата нощем да броди из улиците, а когато му падна възможност, тайничко нае отново оная стаичка срещу Уошингтън Скуеър. После мисис Робинсън се помина във фермата край Уайнсбърг и той получи осем хиляди долара от банката, която попечителстваше имението. Това окончателно изтръгна Инок от света на хората. Всичките пари даде на жена си, каза й, че той повече не може да живее в апартамента. Тя се разплака, разфуча се, заплаши го, но той я гледаше втрещено и направи, каквото бе намислил. Всъщност жена му не страдаше кой знае колко. И без това смяташе Инок за леко смахнат и май се боеше от него. Когато стана ясно, че той вече няма да се върне, тя грабна двете си деца и замина за някакво селце в Кънектикът, дете бе израсла като момиче. Накрая се омъжи за един търговец на недвижими имоти и бе напълно доволна.

И така Инок Робинсън остана в нюйоркската си стаичка сред човечетата на своята фантазия, забавляваше се с тях, говореше им, щастлив както само едно дете може да бъде. Странна сбирщина бяха те, хората на Инок. Бяха произлезли — така аз допускам — от истински хора, които той познаваше и които по някаква непонятна причина му бяха допаднали. Имаше например жена със сабя в ръка, старец с дълга бяла брада, който се скиташе, сподирен неизменно от кучето си, младо момиче, чиито чорапи вечно се свличаха и увисваха над носовете на обувките. Трябва да бяха около двајсетина тия странни фантоми, сътворени от детинския ум на Инок Робинсън, и с тях той живееше в стаичката си.

Ала Инок бе щастлив. Влизаше в стаичката и заключваше вратата. Придавайки си глупава важност, той започваше да говори на глас, да дава нареждания, да обсъжда живота. Бе щастлив и доволен да изкарва хляба си в рекламната агенция, ала ето че нещо се случи. Наистина нещо се случи. Затова се върна да живее в Уайнсбърг и така узнахме за съдбата му. Случи се това — появи се една жена. Така и трябваше да бъде. Той бе безмерно щастлив. Нещо трябваше да влезе в неговия свят. Нещо трябваше да го прогони от нийоркската стаичка, за да доживее остатъка от дните си като невзрачна, треперяща мижитурка, която подрипва из уличките на едно провинциално градче в Охайо привечер, след като слънцето превали зад конюшните на Уесли Мойър.

А сега — ето какво се бе случило. Една вечер Инок всичко сподели с Джордж Уилард. Беше му потребно да поговори с някого и избра младия репортер, тъй като по една случайност се сбраха, когато момъкът бе с настроение да го разбере.

Тъгата на младостта, тъгата на младия мъж, тъгата на едно пораснало вече момче в сбутано градче в тая късна есен развързаха езика на стария човек. Тъга сковаваше сърцето на Джордж Уилард, това бе тъга без причина, ала тя трогна Инок Робинсън.

Вечерта, когато двамата се срещнаха и заприказваха, валеше дъжд — ситен, прогизващ октомврийски дъжд. Настъпил бе краят на благодатната година, нощта трябваше да е приказна, с месечина на небето, а въздухът — резлив и свеж, с обещание за скорошен мраз. Ала не бе така. Валеше и малки локвички блестяха под фенерите на Мейн Стрийт. В мрака черни води се стичаха от дърветата в горичката отвъд панаирната площадка. Около корените им, които тук-таме изпъкваха над земята, се бяха сплъстили мокри листа. В градините зад уайнсбъргските къщи сухи и сгърчени картофени стебла лежаха прекършени по земята. Свършили вече вечерята си, мъжете, които мислеха да наминат привечер към центъра, да разменят някоя приказка с други мъже в дъното на някой дюкян, се отказаха от намерението си. Джордж Уилард цапаше в дъжда и се радваше, че вали. Тоя дъжд пасваше на настроението му. И той бе като Инок Робинсън, старецът се измъкваше нощем от стаичката си и блуждаеше самотен из улиците. Бе досущ като него, само дето бе израснал висок момък и не смяташе, че върви на мъж да циври и хленчи. От месец майка му бе тежко болна и

ето отчасти причината за неговата тъга, но само донякъде. Той мислеше за себе си, а това винаги навява у младите печал.

Инок Робинсън и Джордж Уилард се срещнаха под дървения навес, дето се простираше над тротоара пред работилничката за каруци на Войт, на Моми Стрийт, току до главната улица на Уайнсбърг. Оттам по окъпаните от дъжда улици поеха заедно към стаичката на стареца — на третия етаж в Хефнъровата сграда. Младият репортер тръгна с желание. Покани го Инок Робинсън, след като бяха побъбрили десетина минути. Младежът изпита лека боязън, но досега никога в живота си не беше толкова заинтригуван. Стотици пъти бе чувал да говорят, че на стареца нещо му хлопа, но себе си смяташе за мъжествен и безстрашен, тогава защо да не отиде. Още от самото начало, на улицата под дъжда, старецът заговори по странен начин, мъчейки се да разкаже историята на стаичката си на Уошингтън Скуеър и своя живот в нея.

— Ако се понапънеш, ще разбереш всичко — заключи той. — Заглеждах те, когато минаваше край мен по улиците и мислех, че ти тъкмо ще ме разбереш. Не е трудно. Трябва само да повярваш на онова, което казвам, просто слушай и вярвай, това е всичко. Инок Робинсън разказваше на Джордж Уилард в стаичката си в Хефнъровата сграда и минаваше единайсет вечерта, когато стигна до същественото — до разказа за жената и за онова, дето го прокудило от големия град да се върне в Уайнсбърг самотен и смазан. Седеше на походното легло край прозореца, подпрял глава на ръката си, а Джордж се бе наместил на стола до масата. На масата стоеше газена лампа и стаичката, макар и почти гола, бе извънредно чиста. Докато старецът разправяше, на Джордж Уилард му се дощя да стане от стола и да се смести на походното легло до него. Искаше да обгърне с ръка дребничкия старик. Той говореше в мрачевината, а момчето слушаше, преизпълнено с печал.

— Тя взе да ме посещава там, след като от години в стаичката не бе стъпвал никой — говореше Инок Робинсън. — Видя ме в преддверието на къщата и се запознахме. Не разбрах какво точно правеше в собствената си стая. Така и не влязох там. Май че бе музикантка, свиреше на цигулка. Идваше сегиз-тогиз, почукваше на вратата, аз ѝ отварях. Влизаше и сядаше до мен, просто седеше,

гледаше наоколо и нищичко не казваше. Искам да кажа — не казваше нищо съществено.

Старикът се надигна от походното легло и се разтъпка из стаята. Палтото, което носеше, бе прогизнало от дъжда и капчици вода се стичаха и тупваха глухо на пода. Щом седна пак на походното легло, Джордж Уилард стана от стола и се смести до него.

— Чувство някакво хранех към нея. Седеше тя с мене в стаята и бе някак прекалено голяма за тая стая. Имах усещането, че избутва всичко друго настрани. Ние си приказвахме за дреболии, но мен не ме свърташе. Щеше ми се да я докосна с ръка, да я целуна. Ръцете ѝ бяха такива здрави, лицето ѝ — толкова добро и тя все ме гледаше в очите.

Треперящият глас на старчето секна, тялото му се разтресе сякаш от студ.

— Страх ме беше — прошепна той. — Ужасно ме беше страх. Искях да не я пускам вътре, когато почука, но не изтрайвах кротко на място. „Недей, недей!“ — виках си, ала пак ставах и пак отварях вратата. Тя бе толкова зряла, разбираш ли? Тя беше жена. Мислех, че изглежда по-голяма от мене там, в оная стая.

Инок Робинсън се взираше в Джордж Уилард, сините му детски очи блестяха в светлината на лампата. Отново тръпка премина по тялото му.

— През цялото време хем я исках, хем не я исках — поясни той. — И тогава почнах да ѝ разказвам за своите хора, разказах ѝ всичко онова, дето имаше смисъл за мене. Мъчех се да мълча, да запазя своето аз за себе си, ала на — не успях. Изпитвах същото, което изпитвах, като ѝ отварях вратата. Някой път до болка ми се щеше да се махне и никога вече да не стъпи при мене.

Старикът скокна на крака, гласът му се тресеше от вълнение.

— Една нощ се случи нещо. Направо обезумях, исках да я накарам да ме разбере, да проумее какво велико нещо бях аз в оная стаичка. Искях да види колко важен бях. Повтарях ѝ го един път, втори път. А когато понечи да си тръгне, скокнах и заключих вратата. Обикалях стаята подир нея. Говорех ли, говорех и сетне изневиделица всичко се сгромоляса. Съзрях нещо в очите ѝ и проумях, че ме е разбрала. А може би през цялото време е разбрала. Разбеснях се като хала. Не можех да го понеса. Искях да го знае, а виждаш ли, не можех да ѝ позволя да го знае. Почувствах, че сега тя всичко ще научи, че аз

ще затъна, ще бъда погълнат, разбираш ли? Ето какво стана. Сам не знам защо.

Старчето се отпусна на един стол до лампата, а момчето слушаше с благоговение.

— Тръгни си, момче — рече старият. — Не стой повече тука, при мен. Мислех си, че ще е по-добре да ти разкажа, ама не излезе така. Не ща повече да говоря. Върви си!

Джордж Уилард поклати глава и повелителна нотка се прокрадна в гласа му:

— Не спирай сега. Разкажи всичко докрай! — настоя остро той. — Какво стана? Разкажи ми историята докрай.

Инок Робинсън скокна, хвърли се към прозореца, който гледаше към опустялата главна улица на градчето. Джордж Уилард застана до него. Стояха двамата до прозореца, избуялото, непохватно момче-мъж, и дребничкият, съсухрен мъж-момче. Детинският, възбуден глас продължи разказа си:

— Аз я нахоках. Обсипах я с отвратителни слова. Наредих ѝ да си върви и никога да не се връща. О, какви чудовищни приказки изтърсих! Правеше се отначало, че не разбира, а аз ругаех ли, ругаех. Крещях и тропах с крака. Цялата къща закънтя от ругатните ми. Не исках повече да я видя и знаех, че след всичко, дето изприказвах, няма никога да я видя.

Гласът му секна, старецът разтърси глава.

— Съдено било да се сгромоляса всичко — рече той смирено и тъжно. — Излезе си тя през вратата и всичкият живот, дето го имаше в стаята, тръгна след нея. Отведе със себе си всичките мои създания. До едно всички се изнизаха по петите ѝ. Ето какво стана.

Джордж Уилард се обърна и напусна стаята на Инок Робинсън. Когато прекрачваше прага, в тъмното откъм прозореца долетя пискливото старческо гласче, което хленчеше и се вайкаше:

— Сам съм аз, сам-саменичък — викаше гласът. — Каква топлота и приятелство имаше в стаята ми, а сега — пак съвсем сам!

РАЗОЧАРОВАНИЕ

Бел Карпентър имаше смугла кожа, сиви очи и плътни устни. Бе висока и снажна. Когато я навестяваха черни мисли, ставаше гневна и мечтаеше да е мъж и да налегне някого с юмруците си. Работеше в шапкарския магазин на мисис Кейт Макхю и по цял ден префасонираше шапки, седнала до един прозорец в задната част на магазина. Бе дъщеря на Хенри Карпентър, счетоводител в Първа национална банка в Уайнсбърг, и живееше с баща си на края на Бъкай Стрийт в мрачна стара къща. Къщата бе обградена от борове, под които не растеше трева. Един ръждив ламаринен улук откъм задната страна се бе отковал и щом задухаше вятър, почваше да се блъска о покрива на малката барачка в двора и да вдига страхотна тупурдия, която понякога продължаваше по цяла нощ.

Когато бе младо момиче, Хенри Карпентър правеше живота ѝ, кажи-речи, непоносим, ала след като Бел излезе от моминството и стана жена, той загуби властта си над нея. Животът на счетоводителя представляваше безкраен низ от дреболии. Щом пристигнеше сутрин в банката, Хенри Карпентър влизаше в малко килерче и надяваше вълнено черно мъхнато сако, вече орфанно от годините. Привечер, щом се върнеше вкъщи, нахлузваше същото такова мъхнато сако. Всяка вечер гладеше дрехите, които носеше по улиците. За тая цел бе пригодил специален уред от дъски. Наместваше панталона от костюма между дъските, а тях затягаше плътно с яки винтове. На заранта отриваше дъските с влажен парцал и ги изправяше зад вратата в трапезарията. Ако през деня някой ги подместеше, той онемяваше от гняв и цяла седмица не можеше да дойде на себе си.

Банковият чиновник падаше малко грубиян, но се боеше от дъщеря си. Разбираше, че тя знае за тираничното му отношение към майка ѝ и затова го ненавижда. Един ден, загребала от пътя шепа лепкава кал, тя се прибра вкъщи по обяд. Наплеска калта по лицевата страна на дъските, между които баща ѝ изопваше панталоните си, и после с чувство на радост и облекчение се върна на работа.

От време на време Бел Карпентър излизаше вечер с Джордж Уилард. Тайничко тя обичаше друг, ала тая любов, за която никой не знаеше, ѝ носеше голяма тревога. Обичаше Ед Хандби, дето работеше на бара в кръчмата на Ед Грифит, ала излизаше с младия репортер ей така — за облекчение на мъката. Не мислеше, че положението и в живота позволява да я виждат в компанията на бармана, и се разхождаше с Джордж Уилард под дърветата, като допускаше сегиз-тогиз да я целуне, за да утоли копнежа, който настойчиво напираше в гърдите ѝ. Сигурна бе, че ще успее да задържи младия момък в рамките на приличието. Но ако Ед Хандби бе на негово място — не би била тъй сигурна в себе си.

Хандби, бюфетчията, бе висок широкоплещест мъжага на трийсет години и живееше в една стаичка над кръчмата. Пестниците му бяха огромни, очите — необикновено малки, а гласът му — сякаш за да прикрие силата, вложена в ръцете — бе кротък и мек.

Когато бе двадесет и пет годишен, той наследи обширна ферма от някакъв свой чичо в щата Индиана. Продажбата ѝ му донесе осем хиляди долара, които Ед профука за шест месеца. Замина за Сандъски, на езерото Ери, и подхвана разсипническа оргия, разказите за която изпълваха съгражданите му със страхопочитание. Скиташе къде ли не, пръскаше наляво и надясно пари, препускаше из улиците с кабриолети, черпеше с вино тълпи от мъже и жени, залагаше големи суми на комар и издържаше любовници, чиито гардероби му струваха цяло състояние. Една вечер в курорта Седар Пойнт се намеси в някакво сбиване и изпадна в умопомрачение като обезумял звяр. Разби с юмрук огромното огледало в тоалетната на хотела, а сетне се втурна да троши стъкла и ломи столове в танцувалния салон, ей тъй — само и само да се наслади на трясъка на строшеното стъкло по пода и да зърне ужаса в очите на чиновниците, пристигнали от Сандъски да прекарат вечерта в курорта заедно с любимите си.

На пръв поглед връзката на Ед Хандби и Бел Карпентър не представляваше нищо. Досега той бе сполучил да прекара с нея само една вечер. Тая вечер нае конче и каручка от конюшната на Уесли Мойър и я заведе на разходка. У него се всели убеждението, че тя е жената, за която жадува природата му и трябва да я склони да стане негова, затова взе, че ѝ разкри своя копнеж. Бюфетчията бе готов да се ожени, да опита да припечели пари, за да издържа жена си, ала

природата му бе толкова примитивна, че му бе трудно да обясни намеренията си. Тялото го болеше от физически копнеж и чрез тялото си той изрази всичко. Прегърна шапкарката, силно я притисна — въпреки протеста ѝ — и взе да я целува, докато целувките му я направиха безпомощна. После я върна в града, остави я да слезе от каручката.

— Когато отново те пипна, вече няма да те пусна. Няма какво да си играеш с мене — заяви той, като си извърна каручката, за да потегли. Ала тутакси скокна долу и сграбчи раменете ѝ със силните си ръце. — Следващия път ще те задържа при себе си завинаги. Можеш да размислиш и да решиш. Аз и ти сме един за друг и ще те взема, преди да се усетиш.

Една януарска вечер, когато на небето се бе показала нова месечина, Джордж Уилард, който в мислите на Ед Хандби бе единствената му пречка да се вземе с Бел Карпентър, излезе да се поразходи. Рано същата вечер Джордж се отби в игралния дом на Рансъм Сърбек заедно със Сет Ричмънд и Арт Уилсън, сина на тукашния касапин. Сет Ричмънд подпря гръб в стената и не продума, но Джордж Уилард се разбъбра. Уайнсбъргските момчета, изпълнили игралния дом, си говореха за жени. Младият репортер се включи в темата. Каза, че жените сами трябва да се пазят, че когато едно момче ходи с някое момиче, не носи отговорност за онова, което може да се случи. Говореше и се оглеждаше наоколо, жаден за внимание. Държа петминутна тирада, а после Арт Уилсън взе думата. Арт изучаваше бръснарския занаят в бръснарницата на Кал Прауз и вече се мислеше за вещь по въпроси, като бейзбол, конни надбягвания, пиене и ходене по жени. Разказа един случай, как заедно с други двама уайнсбъргчани посетили публичен дом в областния град. Синът на касапина стискаше пура в ъгълчето на устата си и докато говореше, плюеше по пода.

— Та жените в оня дом не можах да ме стреснат, макар че здраво се опитаха — изперчи се той. — Едната се показва нахакана, ама аз я сложих на място. Щом като заговори, аз отидох и седнах в скута ѝ. Когато я целунах, всички в стаята се разсмяха. Дадох ѝ урок и тя ме остави на мира.

Джордж Уилард излезе от игралния дом на Мейн Стрийт. От няколко дни върлуваше лют студ и откъм езерото Ери, на осемнайсет мили отгук, силен вятър духаше над града. Тъкмо тая вечер вятърът бе

утихнал и новата луна придаваше дивна прелест на нощта. Без да се замисли накъде да тръгне или какво да прави, Джордж Уилард кривна от Мейн Стрийт и пое по мъждиво осветените улички, застроени с редица паянтови дървени къщи.

Навън, под черното небе, осеяно с множество звезди, той забрави събеседниците си от игралния дом. Тъй като бе тъмно и нямаше никой наоколо, той заговори на глас. Бе в игриво настроение, почна да се клатушка наред улицата като пиян, сетне си въобрази, че е войник в лъскави ботуши, високи до колене, и със сабя, която подрънква, като ходи. Представи си, че инспектира военен строй, дълга редица войници, застанали мирно пред него. Започна да проверява личното им снаряжение. Спря пред едно дърво и взе да порицава:

— Раницата ти не е изправна — остро скастри той. — Колко пъти ще трябва да напомням все за това? Тук във всичко трябва да има ред. Предстои ни трудна задача, а никоя трудна задача не може да се свърши, ако няма ред.

Захласнат от собствените си приказки, младежът се препъваше по дъсчения тротоар и лееше още приказки:

— Войската има свои закони, хората — също — мърмореше той, унесен в размисъл. — Законите почват от дребните неща, разпростират се, докато обхванат всичко. И в най-дребното нещо трябва да има ред, на мястото, където работи човек, в дрехите му, в мислите му. Самият аз трябва да съм прибран човек. Да спазвам тия закони. Трябва да се прикрепя към нещо подредено и голямо, което напредва бързо в нощта като звезда. В своя скромен път трябва да изуча някои неща, да създавам, да напредвам, да се съобразявам с живота, с неговия закон.

Джордж Уилард застана до една ограда от колове недалеч от уличния фенер и се разтрепера. Такива мисли досега не бяха му хрумвали, зачуди се отде се пръкнаха в главата му. Стори му се за миг, че говори някакъв глас вън от него. Бе и слисан, и възхитен от себе си и като продължи напред, още по-пламенно заговори:

— Да изляза от игралния дом на Рансъм Сърбек, а да мисля за такива неща! — шептеше учудено той. — По-добре е да съм сам. Ако говорех като Арт Уилсън, момчетата щяха да ме разберат, но ако чуят това, дето сега си мисля, няма да ме разберат.

Както из всички градчета на щата Охайо отпреди двадесетина години, и в Уайнсбърг имаше квартали, дето живееха надничари. Ала

тъй като времето на фабриките не бе още настъпило, надничарите работеха по полето или по поддържането на железниците. Блъскаха се по дванайсет часа и получаваха едва долар за тоя дълготраен, изнурителен труд. Живееха в малки, набързо сковани дървени къщурки, отзад с градинка. По-замогналите се сред ратаите държаха крави или пък прасе, свряно в порутена кочина в дъното на градинката.

Джордж Уилард, чиято глава гъмжеше от разни мисли, тръгна по една такава уличка в ялната януарска нощ. Уличката бе полуосветена, тук-таме тротоарът липсваше. Като че нещо от гледката, която го обграждаше, още повече разпали възбуденото му въображение. От година насам всеки свободен миг посвещаваше на четене и сега някакъв разказ, дето бе прехвърлил наскоро, за живота в старите средновековни градчета, изби властно в съзнанието му и той продължи напред със странното чувство, че е попаднал в селище, което е частица от предидущ живот. Воден от някакъв импулс, той хлътна в тъмна мъничка пресечка зад навесите, дето държаха кравите и прасетата.

Около половин час постоя в тая пресечка и вдъхвайки силната миризма от прекалената близост с добитъка, даде воля на въображението си да поиграе с нови чудати мисли. Зловонието на загниващата тор в сладкия свеж въздух разбуди нещо мъгляво в главата му. Жалките бедняшки къщурки, осветени от газените лампи, пушекът от комините, който се виеше право нагоре в ялната нощ, грухтенето на прасетата, жените в евтини басмени рокли, които миеха съдове в кухнята, стъпките на мъжете, забързани към дюкяните или кръчмите по главната улица, лаят на кучетата, плачът на децата — всичко това караше момъка, спотаил се в мрака, да се чувства странно откъснат и отдалечен от целия живот.

Възбуден, безсилен да понесе товара на мислите си, младежът предпазливо се запромъква напред в тясната пресечка. Куче се спусна подпре му, той го замери с камък, за да го отпъди. На прага на една от къщичките се показва човек и завика по кучето. Джордж стигна до някакво празно място, отхвърли глава назад и погледна небето. Почувства се неизречимо голям, променен от простото изживяване, през което бе преминал, и с трепетно вълнение протегна в нощната тъма ръце високо над главата си и промълви нещо. Завладя го желание да говори, изрече няколко несвързани думи — те просто се

изтърколиха от устните му, — каза ги, защото бяха смели думи, пълни със смисъл:

— Смърт — рече той, — нощ, море, страх, красота!

Джордж Уилард остави незастроеното място, стъпи отново на тротоара и погледна към къщиците. Имаше чувството, че всички обитатели на малката уличка биха могли да му бъдат братя и сестри, прииска му се да събере смелост, да ги повика навън и всекиму да стисне ръката.

— Ех, да имаше една жена тука, да я хвана за ръката и да се затичаме, докато и двамата останем без дъх — помисли си той. — Тогава бих се почувствал по-добре.

С мисъл за жена той излезе от малката уличка и тръгна към дома на Бел Карпентър. Реши, че тя би разбрала настроението му и че най-накрая ще се издигне в очите ѝ, ще постигне положение, което отдавна мечтаеше да постигне. Когато преди време излизаше с нея и целуваше устните ѝ, връщаше се, преизпълнен от гняв към себе си. Имаше чувството, че го използват с някаква неясна цел и близостта не му доставяше наслада. А сега реши, че изведнъж е станал твърде голям, за да го използва който и да е.

Преди Джордж да стигне дома на Бел, тук бе идвал друг посетител. Ед Хандби бе приближил до портата и беше извикал Бел навън, за да се опита да ѝ говори. Гласеше се да я помоли да тръгне с него и да му стане жена, но когато тя се показа и застана край вратата, самоувереността му го напусна и той се начумери.

— Стой настрана от оня хлапак — беше изръмжал Ед, имайки предвид Джордж Уилард, и после, без да знае какво друго да ѝ каже, обърна гръб да си върви. — Ако ви пипна двамата, ще ти премажа костите, и неговите също — добави той. Бюфетчията бе дошъл да ухажва, а не да заплашва и се вбеси от собствения си провал.

Когато любимият ѝ замина, Бел влезе вътре и бързо хукна нагоре по стълбите. През прозореца на горния кат на къщата видя как Ед Хандби прекоси улицата и седна пред къщата на съседите връз един камък, на който стъпваха, за да яхнат коня. Седеше неподвижно в мрачината, хванал главата си с две ръце. Приятно ѝ стана от тази гледка и когато Джордж Уилард се изправи пред портите ѝ, тя го посрещна възбудено и бързо наложи шапката си. Мислеше си, че ако

се разходи с младия Уилард из улицата, Ед Хандби ще ги последва. Искаше ѝ се да го поизмъчи.

Бел Карпентър и младият репортер цял час се разхождаха под дърветата в сладкия нощен въздух. Джордж Уилард бе зареден с големи слова. Чувството за мощ, което го завладя, докато стоя в тъмната малка пресечка, все още не го напускаше и той говореше дръзновено, перчеше се, ръкомахаше смело. Щеше му се Бел Карпентър да разбере, че той осъзнава някогашната си слабост, но вече се е променил.

— Ще видиш, че не съм същият — пъхнал ръце в джобовете, заяви той и се вгледа дръзко в очите ѝ. — Не знам причината, но е така. Ти или ще ме приемеш за мъж, или ще ме оставиш на мира. Това е положението.

Жената и момчето се скитаха нагоре-надолу из стихналите улици под новия сърп на луната. Когато Джордж престана да дърдори, кривнаха по една странична уличка, пресякоха по малко мостче към пътеката, дето минаваше по билото на хълма. Тоя хълм почваше от водоема при помпената станция и се издигаше нагоре до панаирната площадка. Билото бе обрасло в гъсти шубраци и ниски дръвчета, а сред гъсталаците имаше тук-там полянка, застлана с висока трева, сега корава и замръзнала.

Джордж Уилард следваше жената нагоре по ската, изведнъж сърцето му лудо заби, раменете му се изопнаха. Тутакси реши, че Бел Карпентър се готви да му се отдаде. Новата сила, дето бе почувствал — мислеше си той, — сигурно някак е въздействала и на нея и е улеснила завоеването му. Тая мисъл го зашемети, опияни се от чувство за мъжка мощ. Макар да се подразни, че докато вървяха, тя много-много не го слушаше, фактът, че дойдоха заедно чак дотук, разпръсна всичките му съмнения.

— Ето на, различно е, всичко е различно — мислеше си той и като я хвана за рамото, обърна я към себе си и я загледа с очи, искрящи от гордост.

Бел Карпентър не се възпротиви. Когато я целуна по устните, тя се отпусна тежко към него, но през рамото му се вираше в мрака. Цялото ѝ поведение сякаш подсказваше, че нещо чака. Съзнанието на Джордж Уилард както одева, в тъмната пресечка, отново се отплесна в думи и притискайки силно жената, зашепна ѝ в смълчаната нощ.

— Сласт — мълвеше той, — сласт, нощ и жени.

Джордж Уилард така и не разбра какво стана с него в оная нощ на рида. По-късно, когато се намери в стаята си, искаше да заплаче, но вместо това обезумя от ярост и омраза. Мразеше Бел Карпентър и бе сигурен, че цял живот ще я мрази. Там горе на хребета бе повел жената сред шубраците към малка затревена полянка и бе паднал на колене край нея. И както преди на празното място край ратайските къщурки, издигнал бе ръце в благодарност за новата сила, бликнала в него, и чакаше жената да проговори, когато изневиделица изникна Ед Хандби.

Бюфетчията не искаше да ступа момчето, което — според него — се мъчеше да му отнеме любимата. Той знаеше, че от побой няма смисъл, че има в себе си сили да се справи и без помощта на юмруците си. Сграбчи Джордж за рамото, изправи го на крака и като го държеше с една ръка, погледна седналата на тревата Бел Карпентър. После с един замах запрати младежа в храсталака и взе да ругае жената, която се надигна от земята.

— Лоша жена си ти — грубо изруга той. — Почти съм решил повече да не се ядосвам с тебе. Да съм те зарязал досега, ако не те исках толкова.

Проснат по корем в храстите, Джордж Уилард следеше тая сцена с очи и се мъчеше трескаво да мисли. Пригответи се да скокне връз човека, който го бе унижил. Хиляди пъти по-добре да го натупат, отколкото да го запратят така позорно в храсталака.

На три пъти младият репортер дръзва да нападне Ед Хандби и трите пъти онзи го улавяше за рамото и го запокитваше в шубрака. Бюфетчията сякаш бе готов да повтаря това упражнение до безконечност, но главата на Джордж се фрасна в дънера на едно дърво и той остана неподвижно на земята. Ед Хандби хвана Бел Карпентър за лакътя и двамата се отдалечиха.

Джордж чуваше как си проправят път сред шубраците. Когато се запромъква надолу по хребета, сърцето му се свиваше. Ненавиждаше се, ненавиждаше съдбата, дете му навлече това унижение. Спомни си оня час, когато стоеше самотен в малката тъмна пресечка и се стъписа, спря, послуша се в тъмното с надежда отново да чуе оня глас извън себе си, който малко преди това бе влял нови сили в сърцето му. На път за дома отново мина по пресечката със схлупените къщурки, ала не можа

да понесе гледката и хукна да бяга, час по-скоро да се измъкне от това място, където сега му се струваше мръсно, противно и безинтересно.

„ЧУДАК“

Седнал връз един кафез под грубоватия дървен навес, който стърчеше в задната част на магазина „Каули и син“ в Уайнсбърг, Елмър Каули, по-младият член на фирмата, гледаше през мръсния прозорец право в печатницата на вестник „Уайнсбърг Ийгъл“. Елмър нанизваше нови връзки на обувките си. Те не се надяваха лесно и той се принуди да свали обувката. Взе ги в ръце, седна и се опули срещу грамадната дупка около петата на единия си чорап. После бързо вдигна очи и зърна единствения вестникарски репортер на Уайнсбърг, Джордж Уилард, да стои на задния вход на печатницата и разсеяно да зяпа наоколо.

— Хайде сега, нови двайсет! — възкликна младият човек и без да пуска обувките, скокна и тихомълком се дръпна от прозореца.

Червенина заля лицето на Елмър Каули и ръцете му се разтрепераха. В дюкянчето на „Каули и син“ едни евреин, търговски пътник, стоеше до тезгяха и говореше с баща му. Младежът си въобрази, че репортерът дава ухо на разговора им и тая мисъл го извади от равновесие. С обувка в една ръка, той застана в ъгъла на бараката и както бе по чорапи, запристъпва от крак на крак по дъсчения под.

Магазинът на „Каули и син“ не излизаше на главната улица на Уайнсбърг. Предната му част се падаше на Моми Стрийт, по-нататък бяха работилницата за каруци на Войт и навесът, дето фермерите подслоняваха конете си. Досами магазина бе тясната пресечка, дето минаваше зад дюкяните от главната улица, и товарни каруци и фургони сновяха напред-назад по цял ден или да натоварят, или да стоварят нещо. Самият магазин не подлежеше на описание. Както рече веднъж Уил Хендерсън, в него се продаваше всичко и нищо. На витрината откъм Моми Стрийт се мъдреше буца кюмюр, грамадна колкото каче за ябълки, за да покаже, че тук се приемат поръчки за въглища, а до черната кюмюрена грамада бяха наредени три восъчни пити с мед, прашни и покафенели в дървените си каси.

Този мед стоеше на витрината от шест месеца. И той бе за продан, продаваха се също закачалки за дрехи, лачени копчета за тиранти, тенекиени кутии с боя за покриви, шишета с лек за ревматизъм и заместител на кафе — всичката тая стока правеше компания на медените пити в търпеливата им готовност да бъдат в услуга на обществеността.

Ебенизър Каули, мъжът, който стоеше в магазина и слушаше пламенното плещене от устата на търговския пътник, бе висок, кльощав и изглеждаше неумит. Голяма буца тумор, донякъде закрыта от посивяла брада, изпъкваше на мършавия му врат. Носеше дълго палто, двуреден редингот от едно време. Палтото бе купено, за да послужи за венчална дреха. Ебенизър бе фермер, преди да стане търговец, и носеше това палто само в неделя сутрин или събота следобед на църква и когато идваше по работа в града. Щом продаде чифлика, за да стане търговец, палтото не слизаше от гърба му. От носене бе станало кафеникаво, цялото омърляно, с мазни петна, ала в него Ебенизър се чувстваше винаги прилично облечен и стегнат за деня из града.

На Ебенизър не му провървя като търговец, както не му вървеше и като фермер. Ала все някак креташе. Живееше със семейството си, което се състоеше от дъщерята Мейбъл и сина, в стаите над магазина и за всекидневие им не отиваха много пари. Грижите му не бяха финансови. Несретата му на търговец се състоеше в това, че когато някой търговски пътник пристъпеше в дюкянчето със стока за продан, Ебенизър загубваше ума и дума. Стоеше зад тезгяха и клатеше глава. Боеше се първо, че ще се заинати и ще откаже да купи стоката, а после няма да има какво да продава. И второ, боеше се, че в момент на слабост може да не се заинати достатъчно и да купи нещо, дето после не може да продаде.

Оная заран, когато Елмър Каули видя, че Джордж Уилард стои на задния вход на печатницата и очевидно надава ухо, в магазина се разиграваше сцена, която винаги караше сина да кипне от гняв. Пътуващият търговец говореше, Ебенизър слушаше, ала цялата му фигура изразяваше колебание и нерешителност.

— Ето на, вижте колко бърже става — говореше търговецът, който предлагаше за продан малки плоски метални заместители на копчета за яки. С една ръка пъргаво свали яката на ризата си, после

отново я прикачи. Гласът му стана ласкаещ, прикоткващ. — Казвам ви, настъпва краят на тия залъгалки с копчетата и вие сте човекът, който ще натрупа пари от настъпващата промяна. Предлагам ви изключителните права на агент във вашия град. Вземете двайсет дузини и няма да вляза в друг магазин. Цялото поле оставям на вас.

Търговският пътник се надвеси над тезгяха и чукна с пръст Ебенизър по гърдите.

— Това е рядък шанс, не го изпускате! — настояваше той. — Един приятел ми говори за вас. „Виж тоя човек, Каули — рече ми той. — Него го бива!“

Той млъкна и зачака. Извади от джоба си тефтер и взе да пише поръчката. Все още с обувката в ръка, Елмър Каули мина край двамата улигани мъже и спря до стъклената витрина, недалеч от входа. Измъкна от калъфа евтин револвер и го размаха във въздуха.

— Я се измитайте оттука! — кресна той. — Не ни трябват щипки за яки. — Тутакси нещо му хрумна. — И внимавайте, съвсем не заплашвам — добави той. — Не съм казал, че ще стрелям. Просто измъкнах револвера от витрината ей така, да го разгледам. Но вие най-добре се измитайте! Да, сър, казах вече! Грабвайте дрънкулките си и да ви няма!

Гласът на младежа се извиси до писък и като мина зад тезгяха, започна да настъпва към двамата мъже:

— Стига сме били глупаци! — крещеше той. — Няма да купуваме никаква стока, докато не почнем да продаваме. Повече няма да се държим като чудаци, хората да ни зяпат и подслушват. Махайте се оттук!

Търговският пътник излезе. Събра от тезгяха мострите на щипките за яки, наблъска ги в черна кожена чанта и побягна навън. Бе дребен човечец, доста кривокрак и тичаше тромаво. Черната чанта се закачи на вратата, той се препъна и падна.

— Шантав човек! Съвсем шантав! — изломоти той, като се надигна от тротоара и бързо се отдалечи.

В магазина Елмър Каули и баща му се загледаха вторачено. Когато непосредственият причинител на гнева му излезе, младият Каули се обърка.

— Ама точно така е! Стига вече сме били чудаци! — заяви той, пристъпи към стъклената витрина и върна револвера на място. Седна

на едно буре, нахлузи и завърза обувката, която държеше в ръка. Чакаше от баща си поне една дума в знак на съгласие, ала когато Ебенизър заговори, приказките му отново разбудиха гнева у Елмър и той побягна навън, без да отговори. Като зачеса посивялата си брада с дълги мръсни пръсти, старият изгледа сина си със същия колеблив, несигурен поглед, с който бе посрещнал търговския пътник.

— Да ме колосат! — тихо рече той. — Да, да, да ме операт, изгладят, колосат!

Елмър Каули излезе от Уайнсбърг и пое по селския път, който вървеше успоредно на железопътната линия. Не знаеше къде отива, нито какво ще прави. Подслони се в дълбокия валог — там, където пътят рязко извиваше надясно и се гмурваше под самите релси — и гневът, който го бе накарал да избухне, отново потърси изблик:

— Няма повече да бъда чудак — да ме зяпат и сочат с пръст! — обяви той на глас. — Ще стана като другите хора. Ще му дам да разбере на Джордж Уилард! Ще види той! Ще му го докажа!

Обезумял, младият човек застана насред пътя и загледа кръвнишки към града. Не се познаваше с репортера Джордж Уилард и нямаше особено отношение към високото момче, дето търчеше из Уайнсбърг, събирайки новини за вестника. Репортерът само с присъствието си в канцеларията и печатницата на „Уайнсбърг Ийгъл“ бе почнал да значи нещо в съзнанието на младия търговец. Той реши, че момчето, което минава по няколко пъти на ден пред магазина на „Каули и син“ и се спира да разговаря с хора из улиците, сигурно мисли за него и му се надсмива. Той чувстваше, че Джордж Уилард е част от тоя град, представя града, олицетворява духа на града. Елмър Каули не можеше да си представи, че Джордж Уилард също има злочести дни, че смътни копнежи или потайни неназовими желаниа навестяват съзнанието му. Нима той не е представител на общественото мнение и нима общественото мнение в Уайнсбърг не е заклеймил фамилията Каули като чудаци? Нима Джордж не се разхожда засмян и не си свирка по Мейн Стрийт? И нима ако нанесе удар по неговата персона, няма да удари и по-големия враг — онова, дето ухилено си върви по пътя — мнението на Уайнсбърг?

Елмър Каули бе извънредно висок, ръцете му бяха дълги и силни. Косата, веждите и пухкавата брада, дето поникваше по страните му, бяха светли, почти бели. Зъбите му стърчаха напред, очите му бяха

сини, ала с оная прозрачна, избеляла синева на стъклените топчета, наречени „гуди“, които уайнсбъргските хлапета носеха по джобовете си. Елмър живееше в Уайнсбърг едва от година и не бе се сприятелил с никого. Смяташе, че е обречен цял живот да живее без приятели и тази мисъл го угнетяваше.

Високият младеж закрачи навъсено по пътя, пъхнал ръце дълбоко в джобовете си. Денят бе студен, духаше пронизващ вятър, ала скоро слънцето се показва и пътят се размекна и разкаля. Заледената коричка по браздите от кал, които правеха пътя, се стопи и калта полепна по обувките му. Краката му замръзнаха. Измина няколко мили, после кривна от пътя, прекоси едно поле и влезе в горичка. Събра съчки, стъкна огън и седна край него, за да се стопли, окаян и тялом, и духом.

Цели два часа остана на дънера край огъня, после се надигна, промуши се предпазливо през гъсталак от ниски храсти, стигна до някаква ограда и загледа към малка къщица наред чифлик отвъд полята, заобиколена от ниски бараки. Усмивка се плъзна по устните му и размаха дългите си ръце към един човек, който белеше царевица наред нивите.

В тоя час на зла участ младият търговец се бе върнал към фермата, дето бе минало детството му и дето имаше една близка душа, пред която да се изплаче. Човекът в чифлика бе малоумният ратай, наречен Мук. Някога работеше при Ебенизър Каули и остана във фермата, след като я продадоха. Старецът живееше в небоядисана барака зад къщата и по цял ден се мотаеше из нивите.

Мук, малоумният, си живееше честито. С детинска доверчивост той вярваше в разума у животните, които живееха в оборите с него, и когато бе самотен, водеше дълги разговори с кравите, прасетата и дори с пилците, които се щураха по двора. Тъкмо от него предишният му стопанин бе усвоил израза „изпран“. Когато бе развълнуван или удивен от нещо, Мук се хилеше неопределено и мотолевеше:

— Да ме операт и изгладят. Да, да, да ме операт, изгладят и колосат.

Смахнатият старец заряза беленето на царевиците и отиде в гората да се срещне с Елмър Каули, ала не бе нито изненадан, нито пък особено заинтригуван от внезапната поява на младежа. Неговите крака бяха също премръзнали и той приседна на дънера край огъня,

признателен за топлинката и видимо безразличен към онова, което Елмър имаше да каже.

Елмър заговори разпалено, с голяма свобода, като крачеше наоколо и размахваше ръце.

— Ти не разбираш каква е грижата ми, затова естествено ти е все едно — заяви той. — Ама с мен не е така. Виж как винаги са стояли нещата при мен. Татко е чудак и майка бе такава. Та дори дрехите, дето майка носеше, не бяха като тия на другите хора. Погледни онова палто, с което татко върви из града, мисли си, че е добре облечен. Защо не си вземе ново? Няма да му струва кой знае колко. Ще ти кажа защо. Той сам не знае, и майка, докато бе жива — и тя не знаеше. Мейбъл е друга. Тя знае, по никога не продумва. Аз обаче не мога да мълча. Не мога да търпя повече да ме зяпат така. Виж, Мук, татко не знае, че дюкянът му в града е една смахната неразбория и че никога няма да продаде боклуците, които купува. Няма си и понятие. Понякога леко се загрижва, че търговията не върви и тогава отива и купува още някой боклук. Вечер седи горе край огнището и твърди, че след време търговийката му ще потръгне. Хич не се тревожи. Чудак е той. Малко знае, затова не се тревожи.

Възбуденият младеж още повече се възпламени.

— Може той да не знае, но аз знам — развика се той, спря и се втренчи в безстрастното, неоткликващо лице на тъпоумния. — Аз знам твърде добре. И не мога повече да издържам. Друго беше, като живеехме тук. Цял ден бяхтех, вечер лягах и заспивах. Рядко виждах хора, не размишлявах непрекъснато както сега. Там, в града, отивам вечер в пощата или на гарата да гледам как пристига влакът и никой не ми продумва. Хора стоят наоколо, смеят се, приказват, а на мен никой нищо не ми казва. Това ме кара да се чувствам такъв особняк, че не мога дума да изрека. И си тръгвам. Нищо не казвам. Не мога.

Неукротима стана яростта на младежа.

— Няма повече да търпя — реवेशе той и се взираше в голите клони на дърветата. — Не съм така направен, та да търпя.

Безучастното лице на стареца край огъня го озвери до немайкъде, той се обърна и го загледа така свирепо, както бе гледал от пътя към градчето Уайнсбърг.

— Хайде, бягай да работиш — кресна му. — Каква полза да ти говоря? — После му хрумна нещо и снижи глас. — И съм страхливец,

нали? — промълви той. — Знаеш ли защо дойдох чак дотука, и то пеша? Трябваше пред някого да излея всичко, а ти си едничкият, комуто мога да кажа. Търся друг особняк като мен, разбираш ли? Избягах, това направих. Не мога да се изтъпяня пред някой като Джордж Уилард например. Затова дойдох при тебе. Но на него трябва да му кажа и ще го направя.

Гласът му отново се извиси до крясък и ръцете му се разлетяха из въздуха.

— Ще му кажа, на всяка цена. Не ща да бъда чудак. Пет пари не давам какво мислят. Няма да търпя повече.

Елмър Каули побягна от гората и остави малоумния старец на пъна край огъня. След малко и старецът се надигна, прехвърли се през оградата и се върна сред царевицата.

— Да ме операт, изгладят и колосат! — обяви той. — Да, да, да ме операт и изгладят! — Интерес някакъв се събуди у Мук. Закрачи по тясна пътека и излезе на мерата, където две крави зобеха от копа слама.

— Елмър идва тука — рече той на кравите. — Елмър се е смахнал. По-добре се скрийте зад копата, та да не ви види. Ще си изпати някой, Елмър някого ще подреди!

Към осем часа същата вечер Елмър Каули подаде глава откъм главния вход на канцеларията на вестника, където Джордж Уилард седеше и пишеше. Каули бе нахлупил ниско шапката над очите си и лицето му имаше навъсен, решителен вид.

— Я излез малко навън — каза той, като пристъпи вътре и затвори вратата. Не пускаше дръжката на бравата, сякаш готов да се опълчи, ако друг някой опита да влезе. — Излез малко навън. Искам да те видя.

Джордж Уилард и Елмър Каули тръгнаха по главната улица на Уайнсбърг. Нощта бе студена и Джордж Уилард бе с ново връхно палто, в него изглеждаше гиздав и наконтен. Пъхна ръце в джобовете на палтото и погледна въпросително събеседника си. От дълго време му се искаше да се сприятели с младия търговец, да открие какви мисли се таят в главата му. Сега се откриваше такава възможност и бе доволен.

— Чудя се за какво съм му? Може би има да ми съобщи новина за вестника. Надали ще е за пожар, не съм чул камбаната да бие, нито

виждам някой да бяга — мислеше си той. В мразовитата ноемврийска вечер по главната улица на Уайнсбърг се мяркаха само неколцина души, забързани да се доберат до печката в дъното на някой магазин. Витрините бяха покрити със скреж, а вятърът дрънчеше в тенекиената табела, окачена над входа за стълбището към кабинета на доктор Уелинг. На тротоара пред бакалницата на Хърн бяха зарязани кошница с ябълки и стойка, пълна с нови метли. Елмър Каули спря, обърна се с лице към Джордж Уилард. Опита да заговори и ръцете му заудряха по въздуха. Лицето му се разкриви от гърч. Всеки миг бе готов да се развика.

— Я се върни обратно — крясна той. — Не стой навън с мене. Нямам какво да ти кажа. Въобще не искам да те виждам.

Съкрушеният млад търговец броди цели три часа из улиците на Уайнсбърг, сляп от ярост, задето опитът да покаже решимостта си да не бъде повече чудак се провали напълно. В душата му се настани горчилката от поражението и му се прииска да заплаче. След безплодното бръщолевене на вятъра цял следобед и сега, след провала му пред младия репортер, бързна надежда Елмър не виждаше за себе си.

Ала в тоя миг го озари нова идея. В обгърналата го тъма съзря светлинка. Запъти се към смълчания магазин, където година и отгоре „Каули и син“ напусто чакаха да завържат клиента, промъкна се крадешком и зарови в бурето, което стоеше в дъното до печката. В бурето под купчина стърготини лежеше тенекиена кутия с наличните пари на „Каули и син“. Всяка вечер, след като затвореше магазина, Ебенизър Каули мушваше кутията в бървата и се качваше да спи.

— За такова нехайно скривалище никой не би се сетил — казваше си той, мислейки за крадци.

Елмър измъкна двацет долара — две банкноти от по десет, — парите бяха навити на руло, трябва да имаше около четиристотин, всичкото останало от продажбата на фермата. После върна кутията под стърготините, излезе тихомълком от предната врата и отново пое по улиците.

Идеята, която според него можеше да сложи край на всичките му злочестини, бе доста проста.

— Ще се махна оттука, ще избягам от къщи — говореше си той. Знаеше, че един местен товарен влак минава през Уайнсбърг в

полунощ на път за Клийвланд и стига там призори. Ще се промъкне незабелязано във влака, а добре ли се веднъж в Клийвланд, ще се изгуби сред тамошната навалица. Ще почне работа в някоя работилница, ще се сдружи с други работници и ще се промени до неузнаваемост. Тогава ще почне да говори и да се смее. Вече няма да е особняк, ще завърже приятелства. И в неговия живот ще има смисъл и топлинка, както в живота на другите.

Дългият непохватен младеж, който вървеше с широка крачка из уайнсбъргските улици, се изсмя на себе си, задето се бе ядосал, пък и малко се бе побоял от Джордж Уилард. Реши да проведе разговора си с младия репортер, преди да напусне града, да му каже някои неща, може би дори да го предизвика, а чрез него да предизвика целия град.

Пламнал от нова самонадеяност, Елмър се качи до канцеларията на хотел „Ню Уилард Хаус“ и почука на вратата. Момче със сънливи очи лежеше на походно легло. То не получаваше заплата, но се хранеше в хотелската столова и с гордост носеше званието „нощен служител“. Пред момчето Елмър бе смел, настъпателен.

— Върви го събуди! — изкомандва той. — Кажи му да дойде на гарата. Трябва да го видя, а заминавам с товарния. Кажи му да се облече и да дойде. Нямам много време.

Среднощният влак бе свършил работата си в Уайнсбърг и железничарите скачваха вагони, размахваха фенери, готвеха се за своя път на изток. Търкайки очи, Джордж Уилард, пак с новото си палто, дотича на перона, горящ от любопитство.

— Ей ме на! Какво искаш? Нещо да ми кажеш, така ли?

Елмър се помъчи да обясни. Облиза устни, погледна към влака, който почваше да пъшка и набира тяга.

— Ами... виждаш ли — поде той, после загуби контрол над езика си. — Да ме операт и изгладят. Да ме операт, изгладят и колосат! — изломоти той несвързано.

Побеснял от яд, Елмър Каули се развилня по перона край пухтиящия влак. Светлини заиграха високо в тъмата, заподскачаха пред очите му. Той измъкна двете десетдоларови банкноти от джоба си и ги натика в ръката на Джордж Уилард.

— Взemi ги — изкрещя той. — Не ги искам. Дай ги на татко. Аз ги откраднах.

Извърна се, озъби се от гняв и дългите му ръце запориха въздуха. Като човек, който се бори да се отскубне от нечии лапи, той заудря, сипейки юмрук след юмрук по гърдите, по врата и лицето на Джордж Уилард. Почти в несвяст младият репортер се изтърколи на перона, зашеметен от чудовищната сила на ударите. Като се метна на потеглящия влак и затича отгоре по вагоните, Елмър скочи на една платформа, легна по очи и обърна глава, мъчейки се да зърне поваления в тъмното човек. Гордост се надигна в гърдите му.

— Дадох му да разбере — викна той. — Май наистина му дадох да разбере. Не съм особняк. Струва ми се, най-накрая му дадох да види, че не съм такъв чудак.

НЕИЗРЕЧЕНАТА ЛЪЖА

Рей Пиърсън и Хол Уинтърс бяха ратаи и работеха в една ферма на три мили северно от Уайнсбърг. Събота следобед отиваха в града и се шляеха из улиците с други познати от околността.

Рей бе кротък, доста жилив човек към петдесетте, с тъмна брада и рамене, превити от непрекъснат тежък труд. По характер хич не приличаше на Хол Уинтърс, така както двама души един с друг не си приличат.

Рей бе в общи линии сериозен човек, а жена му бе дребничка, с остри черти и също такъв остър глас. Двамата заедно с тънкокраката си челяд — половин дузина дечурлига — живееха в порутена дървена къщурка край потока в края на Уилсовата ферма, където работеше Рей.

Хол Уинтърс, другият ратай, бе млад човек. Нямахше нищо общо с фамилията на Нед Уинтърс — които бяха твърде уважавани хора в Уайнсбърг, а бе един от тримата сина на стареца Уиндпитър Уинтърс, дете държеше дъскорезница край Юниънвил, на шест мили оттук, и когото всички в Уайнсбърг смятаха за стар и закоравял нехранимайко.

Жителите на северната част на Охайо, където се падаше Уайнсбърг, ще си спомнят стария Уиндпитър и неговата необикновена и трагична смърт. Напил се една вечер в града и подкарал каручката за Юниънвил по железопътните релси. Хенри Братънбърг, касапинът, който живееше в тая посока, го спрял още в края на града и му казал, че сто на сто ще се натъкне на влака за града, но Уиндпитър изплющял към него с камшика и отминал. Един фермер и жена му, които карали по близкия път, станали свидетели на злополуката — видели как влакът го блъснал и премазал него и двата му коня. Разправяха, че старият Уиндпитър се бил изправил върху седалката на каручката, пенел се и ругаел летящия насреща локомотив и направо изпищял от възторг, когато конете, подивели от неспирните удари на камшика, се втурнали право напред към сигурната смърт. А момчетата на годините на Джордж Уилард и Сет Ричмънд си спомнят събитието съвсем ясно, защото — макар всички в нашия град да твърдяха, че старецът ще

отиде направо в ада и градчето ще поминува по-добре без него — те тайно бяха убедени, че Уиндпитър е знаел какво върши и се възхищаваха от безумната му смелост. При момчетата има периоди, когато мнозина от тях мечтаят славно да загинат, вместо да станат продавачи в някоя бакалница и да живеят изтъркано и банално.

Ала това не е разказ за Уиндпитър, нито пък за сина му Хол, който работеше във фермата на Уилс заедно с Рей Пиърсън. Това е разказ за Рей. Разбира се, ще кажем някоя дума и за младия Хол, за да навлезете в същността на събитията.

Хол беше лошав човек. Така казваха всички. Трима бяха синовете на Уингърс, Джон, Хол и Едуард, и тримата широкоплещести, яки мъже като самия Уиндпитър, всичките побойници, женкари и общо взето, калпави хора.

Хол бе най-опак от тримата и вечно готов за някоя щуротия. Веднъж отмъкна цял товар дъски от бащината си дъскорезница и го продаде в Уайнсбърг. С парите си купи евтин, страшно шарен костюм. После се напи, а когато баща му връхлетя като хала в града да го дири, засякоха се на Мейн Стрийт и се сбиха с юмруци, арестуваха ги и ги хвърлиха заедно в затвора.

Хол почна работа във фермата на Уилс само защото в оная посока живееше една селска учителка, която му бе завъртяла ума. Тогава бе едва двацет и две годишен, ала бе имал работа с две-три „фусты“, както им викаха едно време в Уайнсбърг. Чуеше ли някой за увлечението му по учителката, веднага предсказваше, че нещата ще свършат зле.

— Само ще я вкара в беля, ще видите — тия думи се чуваха навсякъде.

И така, в един късен октомврийски ден тия двамата мъже, Рей и Хол, работеха из полето. Белеха царевича, сегиз-тогиз си подхвърляха по нещо, размиваха се. После отново настъпваше мълчание. Рей, който бе по-чувствителният и приемаше нещата по-навътре, си бе ожулил ръцете и го боляха. Мушна ги в джобовете на дрехата си и зарея поглед над полето. Бе печален, разстроен и красотата на гледката го трогна. Ако знаете какво представляват околностите на Уайнсбърг през есента, когато ниските хребети са окъпани в жълто и червено, бихте разбрали настроението му. Неволно той си спомни времето, когато бе млад момък и живееше с баща си, тогава фурнаджия, в

Уайнсбърг. Спомни си как в дни като днешния хукваше да броди из горите, да събира орехи, да лови зайци или просто да се шляе и пуши лулата си. Едно от тия скитания по гората му докара сватбата. Бе придумал момичето, което помагаше във фурната на баща му, да дойде с него и стана тя, каквато стана. Мислеше си сега за оня следобед, който промени целия му живот, и изведнъж духът на негодуванието се надигна в гърдите му. Забравил присъствието на Хол, той тихичко промълви:

— Подлъга ме, дявол да го вземе, ей това стана с мен! Изигра ме животът, подигра се с мене!

Като че отгатнал мислите му, Хол Уинтърс подхвърли:

— Е, поне струваше ли си? Кажи си сега, а? Какво ще кажеш за женитбата и там другото? — запита той, а после се засмя. Опита пак да се засмее, ала и той бе кисел. Заговори на сериозно. — Трябва ли да го направи човек? — запита той. — Струва ли си да му наложат хомота и да тегли цял живот като впрегатен кон?

Не дочака отговор, а скокна и взе да крачи напред-назад между кукурузените кръстци. Ставаше все по-възбуден и по-възбуден. Наведе се ненадейно, сграбчи един кочан жълта царица и го запрати по оградата.

— И аз вкарах Нел Гънтър в беля — рече той. — Казвам ти, ама си дръж езика пред хората.

Рей Пиърсън се надигна и застана като втрещен. Май беше с цяла глава по-нисък от Хол и когато младият се приближи и сложи ръце на раменете му, представляваха необикновена картинка. Стояха така сред необхватното пусто поле, зад тях — безмълвните редици царевични кръстци, а в далечината — жълтите и червени хребети и от чужди, безразлични един към друг ратаи, изведнъж някаква близост се пробуди помежду им. Хол го почувства и понеже такъв бе навикът му, се изсмя.

— Хайде, дядка — някак неловко поде той, — кажи какво да правя? Вкарах Нел в беда. Сигурно и ти си изпадал някога на същия хал. Знам какво ще кажат хората, знам, че имат право, но ми кажи ти какво мислиш? Да се ожения ли, да се задомя ли? Да си надяна ли хомота, за да се съсипя един ден като стар кон? Ти ме познаваш, Рей. Никой не може да ме превие, само аз мога да го сторя. Да го направя

ли или да река на Нел да върви по дяволите? Хайде, ти ми кажи! Каквото ти ми кажеш, Рей, това ще направя.

Рей не можа нищо да отвърне. Отърси се от ръцете на Хол, обърна се и тръгна право към хамбара. Той бе чувствителен човек и сълзи овлажниха очите му. Знаеше, че само едно нещо може да отговори на Хол Уинтърс, сина на стария Уиндпитър Уинтърс, само едно нещо, което целият му опит и възгледите на познатите хора биха одобрили, ала да го убиеш не можеше да каже това, което знаеше, че трябва да каже.

Към четири и половина същия следобед Рей се мотаеше около плевника, когато жена му се зададе по пътеката откъм потока и го повика. След разговора с Хол Рей повече не се върна на царевичната нива, а работеше около плевника. Бе попривършил вече работата за вечерта и видя, че Хол, пременен и натъкмен за гуляйджийска нощ в града, излезе от къщата и пое към пътя. Рей се затътри след жена си по пътеката за вкъщи, забил очи в земята и потънал в мисли. Не можеше да прецени кое е право и кое — не. Ала всеки път, щом вдигнеш очи и видеше приказната хубост на полята в бледнеещата светлина, искаше му се да стори нещо, което досега не бе дръзвал — да викне, да кресне, да стовари пестник по жена си, или нещо друго — ала пак така ужасяващо и неочаквано. Тътреше се по пътеката, чешеше се по главата, мъчейки се да намери отговор. Изгледа сурово гърба на жена си, но на нея нищо й нямаше.

Викаше го да слезе до града за някои покупки и щом му съобщи какво иска, веднага взе да нарежда:

— Все се мотаеш — рече тя. — Хайде един път поне побързай! Вкъщи няма нищо за вечеря, върви до града и бързо се връщай!

Рей влезе у дома, откачи едно връхно палто от куката зад вратата. То бе разпрано около джобовите и яката се бе излъскала. Жена му хлътна в спалнята и скоро се върна с омърляна бохча в една ръка и три сребърни долара в другата. Неиде из къщата горчиво проплака дете и кучето, задрямало край печката, се надигна и се прозя. Жена му пак взе да натяква.

— Децата плачат ли, плачат. Не знам защо вечно се мотаеш?

Рей излезе от къщата, прескочи оградата на полето и тръгна направо през него. Свечеряваше се и гледката пред очите му бе дивно хубава. Ниските ридове бяха окъпани в багри, дори малките

храсталаци в ъглите край оградите бяха оживели от хубост. На Рей Пиърсън се стори, че целият свят се е пробудил за нещо, както оная близост се пробуди у него и Хол, докато стояха наред царевичната нива и се гледаха един друг в очите.

Красотата на уайнсбъргския пейзаж в тая есенна привечер бе непосилна за Рей. И чашата преля. Рей не можа да устои. Мигом забрави, че е кротък стар ратай и като захвърли прокъсаното палто, хукна напърно през полето. Тичаше и крещеше, роптаеше срещу своя живот, срещу целия живот, срещу всичко, което прави живота грозен.

— Нямаше никакви обещания — крещеше той в празните простори, които го обгръщаха. — Не съм обещавал нищо на Мини и Хол не е обещавал нищо на Нел. Сигурен съм, че не й е обещавал. Отишла е с него в гората, защото е искала. Каквото е търсил той, търсила е и тя. Защо трябва аз да плащам? Защо трябва Хол да плаща? Защо въобще трябва някой да плаща? Не искам Хол да се съсипе и състари. Ще му кажа. Няма да оставя така да продължи. Ще го спра, преди да е отишъл в града, и ще му кажа.

Рей тичаше тронаво, на едно място се спъна и просна на земята.

— Трябва да пипна Хол и да му кажа — тая мисъл не му излизаше от главата и макар да се задъхваше, продължи още по-силно да тича.

Тичаше напред, а в главата му нахлуха едни мисли, дето не го бяха навестявали от години — как навремето, когато се ожени, кроеше планове да замине на Запад при чичо си в Портланд, щата Орегон, как не му беше по мерак да става ратай, ала си мислеше, че като отиде на Запад, ще стане моряк, ще обикаля моретата или ще си намери работа в някое ранчо, ще язди кон из градовете на Запада, ще крещи и ще се смее, ще буди хората с дивите си викове. Ала тичайки, спомни си и за своите дечурлига и му се стори, че ръчичките им го стискат отвсякъде. Всички мисли за него самия бяха преплетени с мисли за Хол и си представи, че дечицата са впили ръчички и в младежа.

— Те са случайни препятствия в живота, Хол — викаше той. — Те не са нито мои, нито твои. Нямам с тях нищо общо.

Тъма се разсипа над полята, а Рей все още тичаше ли, тичаше. Взе да си поема дъх на пресекулки. Когато стигна до оградата в края на пътя и застана срещу Хол Уинтърс — който, наконтен, с лула в

устата, стъпваше наперено, — Рей не можа да изрече онова, което мислеше и искаше да му каже.

Рей Пиърсън загуби кураж и всъщност това е краят на историята, която се случи с него. Вече бе почти тъмно, когато се добра до оградата, опря ръце на връхната греда и застана като халосан. Хол Уинтърс прескокна един ров, приближи до Рей, пъкна ръце в джобовете и се засмя. Сякаш бе забравил онова, дето бе станало на царевичната нива, и като протегна силната си ръка, хвана Рей за ревера и разтърси стария човек така, както би разтърсил куче, което не слуша господаря си.

— Идваш да ме съветваш, а? — рече той. — Няма смисъл да ми казваш каквото и да е. Аз не съм страхливец и вече реших. — Пак се разсмя и се прехвърли обратно през рова. — Нел не е глупачка. Тя не ме кара да се женя за нея. Аз сам искам да я взема. Ще се задомя, ще си имаме деца, искам го.

Рей Пиърсън също се засмя. Прииска му се да се надсмее на себе си и на целия свят.

Когато силуетът на Хол Уинтърс се загуби в здрачината, легнала над шосето за Уайнсбърг, Рей се обърна и бавничко закрачи през нивите до мястото, дето бе захвърлил съдраното си палто. Докато крачеше, в главата му трябва да са плъзнали спомени за приятни вечери, прекарани заедно с тънконогите му дечица в порутената къщурка край потока, защото и той отрони на глас няколко думи.

— И тъй, и инак — все тая. Каквото и да му бях казал, щеше да е лъжа — продума той примирено, а после и неговите очертания се стопиха в мрака на полята.

ПИЯНСТВО

Том Фостър дойде в Уайнсбърг от Синсинати, когато бе още младо момче и можеше да натрупа куп нови впечатления. Баба му бе израсла в една ферма недалеч от града и като момиче учела в Уайнсбърг, който по онова време бил същинско село с дванайсетина или петнайсетина къщи, струпани около смесения магазин на шосето Тръниън Пайк.

Ех, какъв живот бе водила старицата, след като напусна забутаното градче, и каква сърцата и оправна излезе тая дребничка инак женица! Бе ходила в Канзас, в Канада, дори в грамадения Ню Йорк, и с мъжа си, механик, пътуваше навред, додето той се помина. След време се премести при дъщеря си, която също бе женена за механик и живееше в Ковингтън, Кентъки, точно срещу Синсинати, отвъд реката.

Оттук започнаха тежки времена за бабата на Том Фостър. Най-напред — полицай застреля зет ѝ по време на стачка, после майката на Том се залежа болна и също почина. Бабата имаше малко спестени парици, ала те се стопиха покрай болестта на дъщерята и разноските по двете погребения. Старата, съсипана жена се хвана да слугува и заживя с внучето си над един вехтошарски магазин, в малка забутана уличка в Синсинати. Цели пет години жулеше дъсчените подове на канторите в една сграда, сетне се хвана като миячка на съдове в ресторант. Ръцете ѝ целите се изкривиха и деформираха. Като хванеше парцал или дръжката на метла, те заприличваха на изсъхналото стебло на стара лоза, вкопчила се в някое дръвче.

Старата жена се завърна в Уайнсбърг веднага щом се откри възможност. Прибирайки се една вечер след работа, намери портмоне, вътре с трийсет и седем долара и това реши проблема ѝ. За момчето пътуването бе страхотно приключение. Минаваше седем вечерта, когато баба му, стиснала здраво портмонето в старите си ръце, се прибра у дома толкова развълнувана, че едва говореше. Настояваше да се махнат от Синсинати още същата нощ, казваше, че ако осъмнат тук,

на заранта собственикът на парите непременно ще ги открие и ще имат неприятности.

По целия път до гарата Том — тогава шестнайсетгодишен — се мъкнеше редом със старицата, понесъл на гръб всичкото им имущество на тоя свят, свито на вързоп в старо протрито одеяло. Бабата пристъпяше отстрани, ръчкаше го да върви по-живо. Старата й беззъба уста нервно потръпваше и когато Том капна и на една пресечка понечи да свали вързоп, за да поеме дъх, тя го дръпна от ръцете му и ако не й бе попречил, щеше да го метне на своя гръб. Настаниха се във вагона и щом влакът излезе от чертите на големия град, бабата взе да ликува като младо момиче и весело да бъбри — момчето не я бе чувало досега да бъбри така.

Цяла нощ, докато влакът тракаше по релсите, бабата разказваше на Том спомени от Уайнсбърг, говореше му колко ще е доволен да живее там — да работи по нивите, да стреля по дивите зверчета из горите. Не можеше да повярва, че онова мъничко селце, което напусна преди петдесет години, в нейно отсъствие се е превърнало в цъфтящ град, и когато сутринта влакът спря в Уайнсбърг, тя не искаше да слезе.

— Аз едно мислех, то друго излезе. Май няма да ти е леко тука — рече тя, после влакът замина по пътя си, а двамата стояха стъписани пред Албърт Лонгуърт, гаровия носач, и не знаеха накъде да хванат.

Ала Том Фостър се справи добре. Бе от тия, дето навсякъде се оправят. Мисис Уайт, жената на банкера, взе баба му да помага в кухнята, а момчето стана коняр в новия тухлен обор на банкера.

В Уайнсбърг прислуга трудно се намираше. Жената, която искаше помощ в домакинската работа, наемаше „слугинчета“, ала те настояваха да се хранят на масата заедно със семейството. На мисис Уайт й бе дошло до гуша от тия слугинчета и веднага използва удобния случай да пипне старицата, дълго живяла в голям град. За момчето Том приготви една стаичка над обора.

— Ще коси тревата, ще го пращам по поръчки, когато около конете не е нужен човек — обясни тя на мъжа си.

Том Фостър бе доста дребничък за годините ся, имаше грамадна глава и твърда черна коса, която вечно стърчеше нагоре. Четинестата коса правеше главата му още по-грамадна. Ала гласът му бе мек — по-мек глас човек не може да си представи — и самият Том бе толкова

кротък и благ, че се вля в живота на града, без да привлече нечие внимание.

Да се чуди човек отде се взе тая благост у Том Фостър. В Синсинати живееше в квартал, където из улиците вилнееха апашки банди, и още от ранното си детство — когато се формираше характерът му — той скитосваше с разюзданите момчетии. За кратко работеше като куриер на една телеграфна компания и разносяше телеграми из квартал, осеян с публични домове. Жените от тия домове познаваха и обичаха Том Фостър, обичаха го и момчетата от апашките банди.

Том никога не се изтъкваше. Може би това му помагаше да се изплъзва. По странен начин седеше в сянката на ръба на живота и му бе писано да остане в сянка. Гледаше мъжете и жените в домовете на сладострастието, долавяше несигурните им, отвратителни любовни игри, виждаше стълкновенията между апашите, слушаше разказите им за кражби и пиянства и оставаше невъзмутим и поразително безучастен.

Веднъж Том наистина открадна. Още докато живееше в големия град. Баба му бе болна, а той бе останал без работа. Вкъщи нямаха нищичко за ядене; той влезе в един сарашки дюкян на една затънтена уличка и измъкна долар и седемдесет цента от чекмеджето на касата.

Сарачницата държеше възрастен човек с дълги мустаци. Той забеляза, че момчето се спотайва наоколо, но не му обърна внимание. Когато той излезе на улицата да размени някоя дума с един кочияш, Том отвори чекмеджето, измъкна парите и офейка. Спипаха го след време и баба му оправи нещата, като се уговори да идва два пъти седмично в продължение на месец и да жули пода на сарачницата. Момчето се засрами, но му беше и драго.

— Не е лошо да се позасрами човек, сега взех да проумявам някои нови неща — рече той на баба си, която така и не разбра за какво ѝ говори, но толкова го обичаше, че нямаше значение разбира ли го или не.

Почти година Том Фостър живя в конюшната на банкера, а после загуби мястото си. Не се грижеше много-много за конете и все намираще с какво да раздразни жената на банкера. Тя му нареждаше да окоси тревата, а той забравяше. Пращаше го за нещо до магазина или до пощата, а него никакъв го нямаше — заплесваше се край някоя

групичка мъже и момчета и по цял следобед висеше при тях, слушаше ги, а от време на време, ако го попитаха, казваше по някоя думичка. Винаги — както едно време в големия град, сред публичните домове или сред хъшлаците, дето цели нощи кръстосваха улиците, така и тук, сред хората на Уайнсбърг — Том умееше да стане частица от живота и същевременно — видимо непричастен към него.

След като загуби работата си при банкера Уайт, Том не живееше вече с баба си, макар че вечер тя често го навестяваше. Нае си стая в дъното на малка дървена къщичка, собственост на стария Руфъс Уайтинг. Къщичката се намиреше на Дуейн Стрийт, първата от Мейн Стрийт, и от години служеше за адвокатска кантора на стареца, вече прекалено немощен и завеян, за да практикува професията си, ала неспособен да осъзнае собствената си непригодност. Той хареса Том и му отпусна стаичката за долар на месец. Късно подиробед адвокатът се прибираще у дома си, момчето оставаше само в цялата къща, по цели часове се излежаваше на пода край печката и си мислеше за разни неща. Вечер идваше баба му, сядаше в креслото на адвоката да изпуши лулата си, а Том стоеше и мълчеше, както винаги в нечие присъствие.

Старицата честичко говореше разпалено. Подразнена от някоя случка в дома на банкера, тя роптаеше понякога с часове. От собствените си пари купи бърсалка и редовно лъскаше кантората на адвоката. И когато стаята станеше безукорно чиста и замиришеше на чистичко, тя запалваше пръстената си лула и я изпушваше заедно с Том.

— Когато ти се приготвиш за оня свят, тогава и аз ще си отида — обичаше да казва на момчето, изтегнало се на пода край стола ѝ.

На Том Фостър животът в Уайнсбърг му харесваше. Работеше каквото му падне, например цепеше дърва за кухненски печки или косеше тревата пред къщите. В края на май и началото на юни се хващаше да бере ягоди по полето. Имаше време да се скита из околността и обичаше да се скита. Банкерът Уайт му бе дал едно захвърлено сако, доста голямо за него, но баба му го скъси. Пак от същото място имаше и връхно палто, подплатено с кожа. Тук-там кожата се беше проскубала, но иначе палтото бе топло и зиме Том спеше с него. Харесваше му как поминува, бе честит и доволен от начина, по който му потръгна животът в Уайнсбърг.

Най-дребни и смешни нещица можеха да направят Том Фостър щастлив. Изглежда, затова го обичаха хората. В бакалничката на Хърн винаги печаха в петък следобед кафе — стягаха се за съботния наплив от купувачи — и ароматният му дъх стигаше чак до долната част на Мейн Стрийт. Том Фостър пристигаше и седеше на някой кафез зад магазина. Цял час можеше да не мръдне, седеше кротко и неподвижно, изпълваше цялото си същество с дъхавия аромат и бе като опиянен от щастие.

— Толкова ми харесва — мило казваше той. — Кара ме да мечтая за далечни неща, за далечни земи и какво ли още не.

Една вечер Том Фостър се напи. Всичко стана по любопитен начин. Досега не се беше напивал, въобще не бе вкусвал нещо упояващо, ала почувства, че тъкмо сега има нужда да се напие и го направи.

Още докато живееше в Синсинати, Том бе опознал доста неща, бе открил грозотата, престъпността, покварата. И наистина знаеше за тия неща повече от кой да е друг в Уайнсбърг. Същността на плътската любов например му се бе разкрила по най-отблъскващ начин, оставяйки дълбок отпечатък в съзнанието му. След всичко, което знаеше за жените, застанали в студените нощи пред свърталищата на порока, след израза, който бе виждал в очите на мъжете, дето ги задиряха, той смяташе, че ще зачеркне завинаги любовта от ума си. Веднъж една жена от квартала го съблазни и той отиде с нея в стаята ѝ. Не можеше да забрави зловонието в стаята, нито похотливия поглед в очите на жената. Това го отврати и по някакъв чудовищен начин остави белег в душата му. Дотогава смяташе жените за съвършено невинни създания, нещо като баба му, ала след онова преживяване в стаята пропъди напълно жените от мислите си. Толкова деликатна бе природата му, че не можеше нищо да намрази, а понеже не можеше да си обясни някои неща, реши да ги забрави.

И наистина бе забравил, додето дойде в Уайнсбърг. Живееше тук вече две години и нещо почна да се събужда в него. Навсякъде наоколо виждаше младежи, които се любеха, а самият той бе също млад. И преди да усети какво става, влюби се и той. Влюби се в Хелън Уайт, дъщерята на банкера, при когото бе работил. Том се хвана, че нощем мисли за нея.

За него това бе проблем и той го реши по свой си начин. Позволяваше си да мисли за Хелън Уайт винаги когато образът ѝ идеше в съзнанието му и се тревожеше само от насоката на мислите си. Почна борба, безмълвна, решителна вътрешна борба да задържи копнежите си в онова корито, където според него им бе мястото — и в общи линии сполучи.

И тогава настъпи пролетната вечер, когато се напи. Том бе направо подивял тази нощ. Приличаше на млад елен-семец, вкусил някакво лудо биле. Всичко започна, разви се и завърши в една-едничка нощ и — бъдете сигурни — никой в Уайнсбърг не престана да го обича заради тази му невъздържаност.

Преди всичко нощта бе такава, че караше една чувствителна душа да се опие. Дърветата по градските улици бяха току-що навлекли нова премяна от крехки зелени листа, в дворчетата зад къщите мъже чоплеха зеленчуковите лехички, във въздуха се чувстваше едно затишие, една тишина, която криеше очакване и караше кръвта ти да закипи.

Когато Том излезе от стаята си на Дуейн Стрийт, тъкмо се спущаше ранният вечерен здрач. Той се поразходи най-напред из улиците, вървеше тихо и спокойно, размишляваше, опитваше се да облече мислите си в думи. Казваше си, че Хелън Уайт е като танцуващ из въздуха пламък, а той е малко голо дръвче, протегнало клони към небесата. После си казваше, че тя е вятър, бръснец и пронизващ, който иде от тъмната паст на стихиен океан, а той е малка лодка на брега, в нозете на рибаря.

Тя мисли се нравеха на момчето и играейки си с тях, той се шляеше бавно наоколо. Излезе на главната улица и седна на бордюра пред Уакъровия магазин за тютюн. Помота се тук час, заслушан в приказките на мъжете, ала не му беше интересно и той се изниза. Тогава реши да се напие, влезе в кръчмата на Уили и купи бутилка уиски. Пусна шишето в джоба си и тръгна извън града, искаше му се да е сам, да даде воля на мислите и да си пийне.

Том се напи, както седеше върху свежозелената трева по крайпътния вал, на около миля северно от града. Пред него се белееше шосето, а зад гърба му се ширеше градина с ябълкови дръвчета, отрупани в цвят. Отпи глътка от бутилката и се изтегна на тревата. Мислеше си за утрините в Уайнсбърг, виждаше как камъчетата по

чакълестата настилка на алеята пред дома на банкера Уайт мокреят от росата и блещукат в зарите на утрото. Мислеше си за нощите в яхъра, когато навън се сипеше дъжд, а той лежеше буден, слушаше ромоленето на капките и вдъхваше топлата миризма на коне и сено. После си спомни за бурята, която преди няколко дни с грохот се стовари над Уайнсбърг, спомените му се плъзнаха още по-назад до нощта във влака, когато двамата с баба му пътуваха от Синсинати, оживя отново пред очите му. Ясно си припомни колко необикновено бе усещането да седи мирно в купето и да чувства мощта на машината, която теглеше влака цялата нощ.

Том бързо се напи. Все си смукваше по глътчица, заплеснат в мислите си, а когато главата му се замота, той се надигна и пое по шосето, надалеч от Уайнсбърг. На това шосе, което излизаше от градчето и водеше на север към езерото Ери, имаше мост и пийналото момче тръгна право към моста. Там приседна. Понечи отново да отпие, но щом извади тапата от шишето, му се повдигна и веднага го запуши. Главата му се люшкаше напред-назад, той седеше на каменния подстъп към моста и въздишаше. Главата му сякаш кръжеше като книжна въртележка, изведнъж се килна нанейде в пространството и разперил ръце и крака, той шльопа безпомощно на земята.

В единайсет часа Том се върна в града. Джордж Уилард го видя как плете крака из улиците и го отведе в печатницата на вестника. Ала тутакси се изплаши, че пияното момче може да омърси пода и му помогна да се облекчи навън, в тъмната пресечка.

Репортерът се притесни от Том Фостър. Пияното момче говореше за Хелън Уайт, казваше, че заедно ходили на морския бряг, че се любили. Джордж бе зърнал Хелън и баща ѝ по улицата същата вечер и реши, че Том не е с всичкия си. Чувството към Хелън Уайт, което се таеше в сърцето му, лумна и той се разлюти:

— Стига с тия приказки! — рече той. — Няма да позволя да месиш името на Хелън Уайт в разни врели-некипели. Няма да допусна! — Разтърси раменете на Том, мъчейки се да го накара да проумее. — Млъкни, ти казвам! — повтори той.

Двамата младежи, събрани по такъв странен начин, останаха в печатницата три часа. Когато Том се пооправи, Джордж го изведе да се поразтъпчат. Излязоха извън града, седнаха на един дънер в края на

гората. Нещо в смълчаната нощ ги сближаваше и когато главата на пияното момче се избистри, подхванаха разговор:

— Добре че се напих — рече Том Фостър. — Беше ми за урок. Повече няма да го правя. Ама след пиенето по-трезво ще мисля за някои неща. Разбираш каква е ползата.

Джордж Уилард не разбра, ала раздразнението от честото споменаване на Хелън Уайт отмина и той усети привързаност към това бледо, развълнувано момче, привързаност, каквато не бе изпитвал към друг. Настояваше с майчинска загриженост Том да не седи на едно място, да се раздвижат. Върнаха се отново в печатницата и умълчани постояха на тъмното.

Репортерът не можа да си изясни причината за постъпката на Том Фостър. Когато Том отново отвори дума за Хелън Уайт. Джордж кипна и почна да ругае:

— Стига е тия приказки! — скастри го той. — Не си бил с нея. Кое те кара да го казваш? Кое те кара да дрънкаш тия неща? Млъквай вече, чуваш ли?

Том се наскърби. Не можеше да се скара с Джордж Уилард, защото бе неспособен за караници, затова стана да си върви. Но понеже Джордж Уилард упорстваше, той протегна ръка, сложи я върху рамото на по-голямото момче и се опита да обясни:

— Е — смирено каза той, — не знам кое ме накара. Знам само, че бях щастлив. Сега ще разбереш. Хелън Уайт ме направи щастлив, нощта също. Искях да страдам, да ме боли. Мислех, че това ми е нужно. Искях да страдам, защото всеки страда и всеки греши. Много нещо мислех да направя, но нямаше смисъл. Само щях да нараня другиго.

Том Фостър повиши глас, за първи път в живота си се развълнува:

— Това бе все едно че се любих — обясни той. — Не ме ли разбираш? Това чувство ме нараняваше, караше всичко да ми изглежда чудато. Затова го направих. Доволен съм. Научи ме на нещо, а от това имах нужда. Не разбираш ли? Искях да проумея някои неща. Затова го направих.

СМЪРТ

Стълбището, което водеше към кабинета на доктор Рийфи в Хефнъровата сграда над текстилния магазин „Париж“, бе едва-едва осветено. В началото на стълбището висеше лампа с мръсно шише, закрепена със скоба за стената. Лампата имаше тенекиен отражател, покафенял от ръжда и посипан с прах. Хората, които се качваха нагоре, следваха стъпките на мнозината, изкачили се преди тях. Меките дъски на стъпалата се бяха поддали под тежестта на нозете и дълбоки вдлъбнатини отбелязваха пътя.

Горната площадка на стълбището имаше чупка вдясно и оттам се излизаше пред вратата на доктора. Вляво се намираще тъмен коридор, пълен с боклуци. Стари столове, дърводелски магарета, четирикраки стълби и празни кафези лежаха в мрака и чакаха да ожулят нечий крак. Грамадата боклуци принадлежеше на текстилния магазин „Париж“. Хрумнеше ли им да се отърват от някой тезгях или ненужни рафтове, продавачите помъкваха всичко нагоре по стълбището и го изхвърляха върху грамадата.

Кабинетът на доктор Рийфи бе просторен като хамбар. Кръгла като кюмбе печка се мъдреше наред стаята. В краката ѝ бяха посипани стърготини и масивни талпи, заковани в пода, им пречеха да се разнасят наоколо. До вратата стоеше огромна маса — някога тя била част от обзавеждането на Хериковата шивалня, — използвали я да излагат върху нея изработените по поръчка дрехи. Сега масата бе отрупана с книги, шишенца, хирургически инструменти. Съвсем накрая имаше три-четири ябълки, оставени от Джон Спаниард — той се занимаваше с кръстоска на овошки, бе приятел на доктор Рийфи и беше изтърсил ябълките от джобовете си още от вратата.

Доктор Рийфи бе висок и трмав човек на средна възраст. Още я нямаше сивата брада, която по-сетне си пусна, но на горната му устна растяха кестеняви мустаци. Не беше така изискан, както след време, като взе да остарява, и все се чудеше къде да дене ръцете и краката си.

Понякога в летните следобеди — бе женена вече от доста години, а синът ѝ Джордж бе станал дванайсет или четиринайсет годишно момче — Елизабет Уилард изкачваше протритите стъпала към кабинета на доктор Рийфи. Иначе високата ѝ фигура се бе поизгърбила и се влачеше апатично и отпуснато. Привидно посещаваше доктора заради здравето си, ала в пет-шест от случаите, когато отиваше при него, крайт на визитата нямаше връзка само със здравето. Разговаряха с доктора и за това, ала най-вече говореха за живота ѝ, за живота на двамата, за мислите, които са им идвали, докато се нижеха дните им в Уайнсбърг.

Седяха мъжът и жената в просторния празен кабинет, гледаха се един друг и сякаш доста си приличаха. Различаваха се както по фигура, така и по цвета на очите, дължината на носа, условията на живот, ала нещо вътре в тях показваше едни и същи стремления, търсеше една и съща изява и би оставило едно и също впечатление у хората отстрани. След време, когато докторът поостаря и се ожени за млада жена, често ѝ говореше за часовете, прекарани с болната, и пред нея изказа много неща, които не намери сили да изкаже пред Елизабет. На стари години той стана едва ли не поет и възгледите му за случилото се приеха поетична окраска.

— Стигнах до тия години в живота си, когато човек се нуждае от молитва, затова си измислях свои божества и им се молех — казваше той. — Молех се не с думи и не на колене, а седнал неподвижно в стола си. Късно подир пладне, когато по Мейн Стрийт е душно и безлюдно, или зиме, когато дните са мрачни, боговете идеха в кабинета ми и си мислех, че за тях никой не знае. Ала открих, че тази жена, Елизабет, ги познава и че се кланя на същите божества. Дори имах усещането, че идва в кабинета, защото се надява, че боговете ще бъдат там, ала все пак се радваше, че не е сама. Това усещане може трудно да се обясни, макар че според мен навсякъде по тоя свят между мъжете и жените стават такива неща.

В ония летни подиробеди, когато Елизабет и докторът седяха в кабинета и разговаряха за своя живот, говореха и за живота на другите. Понякога докторът съчиняваше философски остроумия. После доволно и весело си хихикаше. Сегиз-тогиз, след мигове на мълчание,

отронваше се някоя думичка или само загатване, ала те хвърляха странна светлина върху живота на говорещия, желанието прерастваше в копнеж, а някоя почти издъхнала мечта мигом се събуждаше за живот. Повечето от думите идеха от жената, тя ги изричаше, ала не гледаше в мъжа.

При всяко ново посещение при доктора жената на съдържателя на хотела говореше някак по-свободно и след час или два в негово присъствие тя се спускаше по стълбите и излизаше на Мейн Стрийт, чувствайки се освежена и заредена със сили срещу сивотата на своите дни. В походката ѝ се появяваше едно почти моминско полюшване, ала щом се върнеше в малката си стаичка на стола до прозореца, щом се стъмнеше и слугинчето от столовата на хотела ѝ качеше подноса с вечерята, тя я побутваше и я оставяше да изстине. Мислите ѝ побягваха към моминството, към пламения копнеж за авантюри, спомняше си ръцете на мъжете, които я бяха прегръщали навремето, когато можеше да си позволи приключения. Особено живо си спомняше един, който за кратко ѝ бе изгора и в страстта си крещеше, повтаряйки ѝ стотици пъти едни и същи думи: „О, скъпа! Скъпа моя! Обич моя!“ Тя думи, мислеше си тя, изразяваха нещо, дето толкова би желала да постигне в живота.

В стаичката си в мизерния стар хотел болната жена на съдържателя избухваше в ридания и скрила лице в ръцете си, се залюляваше напред-назад. Словата на едничкия ѝ приятел, доктор Рийфи, кънтяха в ушите ѝ:

— Любовта е като повей на вятъра, той погалва тревичките под дърветата в черна нощ — казваше той. — Не се опитвай да разбереш що е любовта. Тя е божествена случайност в живота. Ако се опитваш да си изясниш любовта, да си сигурна в нея, да живееш под дърветата, където полъхва нежният нощен ветрец, твърде скоро ще настъпи безкрайният жарък ден на разочарованието и по устните, горящи и разнежени от целувки, ще полепне песъчливият прахоляк от минаващите каруци.

Елизабет Уилард не помнеше майка си, бе на пет години, когато тя се помина. Младостта ѝ мина по най-объркания начин, който може да си представи човек. Баща ѝ бе от хората, дето не обичат много-много да ги безпокоят, ала хотелските дела не го оставяха на мира. А той през целия си живот бе болнав и такъв си отиде. Всяка заран

ставаше с ведро настроение, ала към десет часа радостта от сърцето му се изцеждаше докрай. Я някой от гостите ще възроптае от цените в столовата, я някое от момичетата, дете оправят леглата, ще се омъжи и ще си замине — тогава той почваше да тропа с крака и да ругае. Нощем си лягаше с мисълта за щерка си — тя растеше сред неспираната превървица от хора в хотела — и го затискаше мъка. А когато девойката поотрасна и взе вечер да излиза с мъже, той все искаше да ѝ говори, но опита ли — не излизаше нищо. Забравяше какво бе намислил да ѝ каже, затова почваше да се вайка за собствените си грижи.

Елизабет — като девойка и млада жена — опита да бъде истинска авантюристка. На осемнайсет години животът я впримчи така, че тя загуби своята непорочност, но макар да имаше пет-шестина любовника, преди да се омъжи за Том Уилард, тя ни веднъж не се впусна в приключение, тласкана само от страстта. Като всички жени на тоя свят, тя мечтаеше за истински любим. Слепешката, но с жар, вечно диреше нещо, диреше някакво скрито чудо на живота. Красивото високо момиче с полюшващата се походка, което се разхождаше с мъже под дърветата, вечно пристъпваше с протегната напред ръка, търсейки да улови друга нечия ръка в тъмата. Сред пороя от думи, дете сипеха мъжете на нейните преживявания, тя се мъчеше да отбере думата, която би приела за себе си като истинска.

Елизабет се омъжи за Том Уилард, чиновник в хотела на баща ѝ, защото когато ѝ хрумна да се венчае, той ѝ бе подръка и готов да се жени. Както повече млади момичета, известно време и тя вярваше, че женитбата преобразява живота. Дори да се прокрадваха съмнения за бъдещето на живота ѝ с Том Уилард, тя ги отпъждаше настрана. Баща ѝ бе болен, береше душа, а тя самата — разстроена от безсмисленото развитие на една любовна история, в която току-що се бе забъркала. Връстничките ѝ от Уайнсбърг се изпожениха все за мъже, които тя открай време знаеше, бакали или млади фермери. Вечер се разхождаха с мъжете си по Мейн Стрийт и като се разминаваха, щастливо ѝ се усмихваха. Тя взе да вярва, че самият факт на бракосъчетанието таи някакъв незнаен смисъл. Младите съпруги, с които бърбеше, отвърщаха тихо и срамливо:

— Все друго си е да имаш мъж до себе си — казваха те.

Вечерта преди сватбата младото объркано момиче разговаря с баща си. По-късно се чудеше дали часовете, прекарани насаме с болния старец, не я тласнаха към решението да се омъжи. Припомняйки й своя живот, бащата съветваше дъщеря си да внимава, да не се въвлеча в друга подобна бъркотия. Той обиждаше Том Уилард, а това накара Елизабет да защити младия чиновник. Болният се разгорещи, опита да се измъкне от леглото. Тя не му позволи да се надигне и тогава старецът почна да се жалва:

— Цял живот нямам мира — проплака той. — Толкова се трудих, а хотелът нищо не ми донесе. Още дължа пари на банката. Като си отида, сама ще разбереш.

Гласът на болния старец стана напрегнат и тревожен. Нямахше сили да се изправи, затова протегна ръка и притегли главата на момичето до своята:

— Има изход — прошепна той. — Не се жени за Том Уилард, не се жени за никой от Уайнсбърг. В куфара ми, в една тенекиена кутия има осемстотин долара. Вземи ги и се махай! — После гласът на болния отново стана свадлив. — Трябва да ми обещаеш — настоя той. — Ако не обещаеш, че няма да се жениш, тогава дай ми дума, че на Том няма никога да кажеш за тия пари. Те са мои и щом ти ги давам, имам право на това условие. Скрый ги. Те ще изкупят провала ми като баща. А по някое време могат да се окажат врата, широко отворена врата пред тебе. Смъртта ще ме грабне всеки момент, обещавай ми. Хайде!

Елизабет — изпита, съсипана, вече четиридесет и една годишна стара жена, седеше на стол до печката в кабинета на доктор Рийфи и гледаше в пода. На малко писалище до прозореца седеше докторът. Ръцете му си играеха с молива, който се търкаляше по писалището. Елизабет разказваше за живота си като омъжена. Ставаше хладна, забравяше мъжа си, говореше за него като за дървена играчка само за да подсили разказа си.

— И после се омъжих, но хич не ми провървя — рече тя с горчивина. — Щом като се венчахме, взех да се боя. Може би знаех много неща отпреди, може би много неща открих през първата нощ с него. Вече не си спомням.

Ама че глупачка излязох! Когато татко ми даваше ония пари и ме придумваше да се откажа от женитбата, не исках да го чуя. Вярвах на онова, дето ми говореха омъжените момичета, пък исках и аз да се венчая. Не че исках Том, исках да съм омъжена. Когато татко заспа, аз се наведох на прозореца и се размислих за живота, който водех. Не исках да бъда порочна жена. А в града се носеха какви ли не приказки за мен. Дори се побоях Том да не се изметне от решението си.

Гласът на жената се разтрепера от вълнение. Доктор Рийфи — без да си дава сметка какво става — я бе обикнал и сега потъна в странен блян. Стори му се, че докато говори, жената се преобразява, тялото ѝ се подмладява, тя става свежа и стройна. И понеже не можеше да се отърси от тоя мираж, разсъдъкът му веднага му придаде професионален нюанс:

— Полезно нещо са тия приказки, и за тялото, и за душата ѝ — промълви той.

Жената отвори дума за някаква случка, станала един подиробед, месец-два след сватбата. Заговори с по-твърд глас.

— Късно след пладне излязох да се разходя сама с каручката — казваше тя. — Имах си двуколка и малко сиво пони, което давах в конюшнията на Мойър. Том боядисваше стаите в хотела, слагаше нови тапети. Имаше нужда от пари и се чудех дали да му дам тия осемстотин долара, дето ми остави татко. Някак не можех да се реша. Не ми бе по сърце тоя човек. В ония дни ръцете и лицето му бяха оплескани с боя, целият миришеше на боя. Мъчеше се да постегне стария хотел, да го лъсне като нов.

Разчувстваната жена изопна гръб на стола и махна с ръка отривисто, по момичешки, припомняйки си самотното препускане в пролетния ден.

— Беше облачно, грозеше буря. От черните надвиснали облаци зеленината на дърветата и тревата така страшно изпъкваше, че очите ме заболяха. Карах миля или повече по Тръниън Пайк, после кривнах в един черен път. Малкото конче пъргаво катереше хълмовете и се спускаше надолу. Ставах неспокойна. Разни мисли почнаха да напират в главата ми, исках да се отърва от тях. Зашибах кончето. Черните облаци се снишиха, закапа дъжд. Исках да литна с шеметна бързина, да препускам напред, да не спирам. Исках да се отърва от града, да се отърва от дрехите си, от венчилото си, от тялото си, от всичко. Едва не

уморих кончето, така го карах да препуска и когато то съвсем остана без сили, скокнах от каручката и хукнах в мрачината, додето паднах и се нараних. Искях да избягам от всичко, ала в същото време исках да бягам към нещо. Разбираш ли, драги, какво ми е било?

Елизабет скокна от стола и заснова из кабинета. Тя крачеше, а доктор Рийфи си мислеше, че не е виждал досега човек да стъпва така. Цялото ѝ тяло се полюшваше в някакъв ритъм, който го опияняваше. Когато тя приближи и коленичи на пода до стола му, той я взе в прегръдките си и пламенно я зацелува.

— Плаках по целия път към къщи — рече тя, опитвайки да продължи разказа за своето лудешко препускане, но той не я слушаше.

— О, скъпа! Скъпа моя! Обич моя! — шептеше той, сякаш притискаше в прегръдките си не сломената четиридесет и една годишна жена, а хубава невинна девойка, откъснала се по някакво чудо от тялото на грохналата жена.

Доктор Рийф видя жената, която държа в прегръдките си, едва след нейната смърт. В оня летен следобед в кабинета, когато бе готов да ѝ стане любовник, една гротескна, незначителна случка сложи край на любовното му увлечение. Както стояха силно притиснати един към друг, тежки стъпки затрополиха по стъпалата към кабинета. Двамата рипнаха уплашено и разтреперани се заслушаха. Тупурдията по стълбището бе вдигнал един от продавачите на текстилния магазин „Париж“. Стовари с гръмовен трясък една празна кутия върху камарата от боклуци и заслиза тежко надолу. Елизабет си тръгна почти незабавно. Онова, което се събуди в душата ѝ, докато говореше на едничкия си приятел, тутакси замря. Бе лудо възбудена, възбуден бе и доктор Рийфи, и не искаше повече да говорят. Тръгна по улицата, а кръвта в жилите ѝ още пееше, но щом зави от Мейн Стрийт и видя пред себе си светлините на „Ню Уилард Хаус“, тя изтръпна, коленете ѝ се разтрепераха — имаше чувството, че всеки миг ще се свлече на земята. Последните месеци от живота си болната жена прекара, жаждайки за смъртта. Тръгна по пътя за отвъдното, търсеца, бленуваща. Смъртта за нея добиваше човешки образ, тя си я представяше ту като снажен чернокос юноша, завтекъл се по билото на хълма, ту като корав, сдържан мъж, белязан от бремето на живота. Протягаше тя ръка в мрачината на своята стая, измъкваше я изпод

завивките и мислеше за смъртта като за живо същество, протегнало към нея своята ръка.

— Потърпи, любими — казваше тя. — Бъди все така млад, красив, ала потърпи!

Вечерта, когато болестта положи тежката си ръка върху нея и провали намерението ѝ да каже на сина си Джордж за скритите осемстотин долара, тя се измъкна от постелята, пропълзя досред стаята, молейки смъртта за още час живот.

— Почакай, скъпи! Момчето! Момчето! Момчето! — просеше тя и се мъчеше с все сили да се отскубне от прегръдките на любимия, за когото тъй страстно бе жадувала.

Елизабет се помина в един мартенски ден, в годината, когато синът ѝ Джордж навърши осемнайсет, ала момъкът все още нямаше ясна представа какво означава нейната смърт. На това само времето можеше да го научи. От месец насам я гледаше бледа, безмълвна и неподвижна в постелята, докато настъпи оня ден, когато докторът го спря в коридора и му рече няколко думи.

Младежът влезе в стаята си и затвори вратата. Усети някаква странна, непозната празнота в стомаха си. Седна за миг, заби очи в пода, после рипна и изфуча навън. Тръгна по перона на гарата, по улиците из центъра, мина край гимназията и почти непрестанно мислеше за своите си неща. Усещането за смъртта още не бе го завладяло, дори изпитваше нещо като досада, че майка му се помина тъкмо тоя ден. Бе получил току-що записчица от Хелън Уайт, дъщерята на тукашния banker, в отговор на негова бележка.

— Тая вечер можехме да се срещнем, а сега ще трябва да отложим — ядно си мислеше той.

Елизабет издъхна в петък следобед в три часа. Сутринта бе дъждовна и студена, ала подиробед се показа слънце. Преди да склопи очи, тя лежа напълно скована цели шест дни — не можеше ни да продума, ни да помръдне, само мисълта и очите ѝ бяха живи. Три от тия шест дни тя се бори, мислеше за момчето си, мъчеше се да издума нещо за бъдещето му, а в очите ѝ се четеше толкова трогателна просба, че който я видя, години наред не можеше да заличи спомена за умиращата. Та дори Том Уилард, който все нещо роптаеше срещу жена си, забрави огорчението си, от очите му закапаха сълзи и потънаха в мустаците му. Мустаците му вече сивееха и той ги

боядисваше. Боята разтваряше с някакво масло и когато отри с длан сълзите, запрели в мустаците, те се разнесоха като облак от мъгляви пръски. В скръбта си Том Уилард в лице бе заприличал на куче, скитало се дълго в лютия студ навън.

Джордж се прибра откъм Мейн Стрийт по тъмно в деня на майчината си смърт и след като влезе в спалнята си да се срещне и изчетка дрехите си, мина по коридора и отиде в стаята, дето лежаха мощите ѝ. Свещица гореше на тоалетната масичка до вратата и доктор Рийфи седеше на стол край леглото. Докторът се изправи и понечи да си тръгне. Протегна ръка, сякаш да поздрави младежа, после си я прибра непохватно. Въздухът в стаята тегнеше от присъствието на двете смутени човешки души и мъжът побърза да си иде. Синът на покойната седна на стола и забодде очи в земята. Замисли се отново за свои неща и окончателно реши да промени живота си, да се махне от Уайнсбърг.

— Ще отида в някой голям град. Може да си намеря работа във вестник — рече си той, после мислите му се отплеснаха към момичето, с което трябваше да бъде тая вечер, и отново се подразни от този развой на събитията, дето попречи на срещата му.

В мъждиво осветената стая, където лежеше покойната, младият мъж се умисли. Умът му заигра с мисли за живота, както умът на майка му си бе играл с мисли за смъртта. Затвори очи и си представи как младите розови устни на Хелън Уайт се сливат с неговите. По тялото му премина тръпка, пръстите му се разтрепераха. И тогава му стана нещо. Момчето скокна на крака, изопна се вцепенено. Загледа тялото на покойницата под чаршафите, задави го срам от собствените му помисли и избухна в плач. После нова идея се роди в съзнанието му и той се огледа виновно наоколо, сякаш се боеше да не го наблюдават. Лудост обзе Джордж Уилард да повдигне чаршафа от тялото и зърне лицето на майка си. Тази мисъл се загнезди упорито в главата му. Взе да вярва, че не майка му, а друга някоя лежи на постелята пред него. Тази вероятност му се струваше тъй реална, че стана направо непоносима. Тялото под чаршафите бе източено и в смъртта изглеждаше младо и грациозно. За момчето, обладано от чудатия мираж, то бе неизречимо красиво. Чувството, че тялото пред него е живо, че всеки миг дивна хубавица ще се надигне от постелята и ще застане очи в очи с него, бе тъй завладяващо и всемогъщо, че сили не

му стигаха да издържи на напрежението. Протегна ръка на няколко пъти. Веднъж досегна и попривдигна бялото платно, дето я покриваше, ала куражът го напусна и той, като доктор Рийфи, се обърна и излезе от стаята. В коридора пред вратата се олюля и разтрепера, та трябваше да се подпре с ръка в стената да не падне.

— Това не е моята майка. Моята майка не е там — прошепна си той и отново го разтърсиха страх и съмнения.

Когато леля Елизабет Суифт — която идваше да бди край мъртвата — се подаде от една съседна стая, той мушна ръка в нейната, зариди и заблъска глава, обезумял от скръб.

— Мама умря — изрече той и като забрави за жената до себе си, обърна глава и загледа вратата, откъдето току-що бе излязъл.

— О, скъпа! Скъпа моя! Обич моя! — на глас мълчеше момчето, тласкано от неведома сила.

А осемстотинте долара, които покойната толкова дълго бе крила и които трябваше да подпомогнат Джордж Уилард в големия град, лежаха в тенекиената кутия зад мазилката до крака на майчиния му креват. Елизабет ги бе скрила така седмица след сватбата си, като разкърти стената с пръчка. После повика един от работниците, дето по онова време мъжът ѝ бе наел, и той замаза дупката.

— Изкъртих я с ръба на леглото — поясни тя на мъжа си, безсилна да се откаже от мечтата си за избавление, онова избавление, което все пак на два пъти постигна в живота си, и двата пъти в моментите, когато нейните любовници — Смъртта и доктор Рийфи — я държаха в обятията си.

ПРОЗРЕНИЕ

Късният есенен ден превалеше и уайнсбъргският областен панаир бе привлякъл в града тълпи хора от близката околност. Денят беше ясен, а нощта падаше топла и приятна. По Тръниън Пайк, където шосето излизаше от чертите на града и се виеше сред ягодовите поля, сега посипани със суха кафеникава шума, минаващите каруци вдигаха облаци прахоляк. Дечурлигата, свити на топка, спяха върху сламата, постлана по дъното на каруците. Главиците им бяха пълни с прах, пръстчетата им — черни и лепкави. Валма прахоляк се търкаляха над полето и залязващото слънце ги запалваше в пъстри цветове.

Тълпи изпълваха дюкяните и тротоарите по главната улица на Уайнсбърг. Падна нощ, зацвилиха коне, продавачите в магазините се щураха като луди, деца се загубваха и сърцераздирателно ревяха — едно американско градче усърдно работеше над намерението да се забавлява.

Като си пробиваше път сред гъмжилото по Мейн Стрийт, младият Джордж Уилард се спотаи на стълбището, дето водеше за кабинета на доктор Рийфи, и се зазяпа в хората. Следеше с трескав поглед лицата, които пробягваха край светлините на магазините. Мисли нахлуваха в главата му, а той не искаше да мисли. Потропваше нетърпеливо с крака по дървените стъпала и зорко се оглеждаше.

— Е, та тя цял ден ли ще стои с него? А аз да вися и да чакам напразно? — промълви той.

Джордж Уилард, провинциалистчето от Охайо, бързо възмъжа и нови идеи заприиждаха в главата му. Днес целия ден се скита сред навалищата на панаира и се чувстваше самотен. Готвеше се да напусне Уайнсбърг, да отиде в някой голям град с надежда да си намери място в градски вестник — имаше се вече за пораснал. Обзелото го настроение бе нещо познато за мъжете, но незнайно за момчетата. Усещаше се стар и малко уморен. Разбудиха се у него спомени. Смяташе, че това ново чувство на зрелост го откъсва от другите, прави

го едва ли не трагична фигура. Искаше му се някой да прояви разбиране към новото чувство, завладяло го след майчината му смърт.

В живота на всяко момче има момент, когато то за първи път поглежда назад в годините си. Може би това е моментът, когато прекрачва прага на мъжката зрелост. Върви момчето из улиците на своя градец. Мисли за бъдещето, мисли си какъв ще стане в тоя свят. Амбиции и съжаления пламват в него. И изведнъж става нещо — момъкът спира под някакво дърво и чака някой да повика името му. Сенки от миналото пропълзват в съзнанието му. Гласове извън него нашепват слова за пределите в живота. Досега сигурен в себе си и в своето бъдеще, той изведнъж става съвсем колеблив. А ако е надарен с въображение, пред него се разтваря врата, той поглежда към света — като в шествие пред очите му минава неизброима върволица хора, появили се на тоя свят от небитието, дълго преди той да се роди, изживели живота си и отново изчезнали в небитието. Тъгата на Прозрението наляга младежа. С кратка въздишка той си представя, че е лист, обрулен от вятъра и подгонен по улиците на градчето. Знае, че въпреки уверените приказки на близките, той трябва да живее и умре в несигурност, нищожество, брулено от ветровете и обречено като царевицата да изсъхне на слънцето. Той потръпва и стреснато се оглежда. Осемнайсетте години, които е живял, му се струват само миг, само кратко дихание в дългия поход на човечеството. Дори вече чува зова на смъртта. Жадува с цяло сърце да се доближи до друго човешко същество, да докосне някого с ръка, друга ръка него да докосне. И ако предпочита тази ръка да бъде женска, то е, защото вярва, че жената е по-нежна, че ще го разбере. От всичко най-вече копнее за разбиране.

Когато за Джордж Уилард настъпи мигът на прозрението, умът му се насочи към Хелън Уайт, дъщерята на уайнсбъргския banker. Отдавна съзнаваше, че момичето узрява и става жена, както той ставаше мъж. Една лятна вечер — когато бе на осемнайсет години — двамата се разхождаха по междуселския път и там той се поддаде на порива да се изфука в нейно присъствие, да се направи на голям и важен в очите ѝ. Сега искаше да я види, ала имаше друго намерение. Искаше да ѝ разкаже за новите пориви, които напиреха у него. Лятото, още когато нищо не знаеше за зрелостта, бе опитал да ѝ внуши, че е мъж, а сега искаше да се видят и тя сама да усети преображението, което, той вярваше, че е настъпило в неговата същност.

За самата Хелън Уайт също бе настъпил период на промяна. Онова, което изпитваше Джордж, изпитваше и тя, ала по своя си начин на млада жена. Не бе вече момиче и копнееше да достигне изяществото и красотата на женствеността. Бе се завърнала от Клийвланд, там посещаваше колеж, за да прекара у дома един ден по времето на панаира. И у нея вече се раздвижваха спомени. През деня стоя на трибуната с един млад мъж, преподавател в колежа, който гостуваше на майка ѝ. Този млад човек бе страхотно придилич и тя мигновено прецени, че не отговаря на стремленията ѝ. Беше ѝ драго да я виждат с него на панаира, защото той бе добре облечен и все пак — непознат. Добре си даваше сметка, че присъствието му ще направи впечатление. През деня бе щастлива, ала почна ли да се свечерява, взе да става неспокойна. Искаше ѝ се да пропъди преподавателя, да се отърве от присъствието му. Докато седяха двамата на трибуната и очите на бившите ѝ съученици се спираха върху нея, тя проявяваше прекалено внимание към събеседника си, което го заинтригува.

— Един човек на науката има нужда от пари. Трябва да се ожени за жена с пари — разсъждаваше той.

Хелън Уайт мислеше за Джордж Уилард, а в това време той угрижено сновеше сред навалищата, мислейки за нея. Хелън си спомни лятната вечер, когато двамата се разхождаха и ѝ се искаше пак заедно да се разхождат. Смяташе, че месеците, прекарани в големия град, посещението на театри, видът на огромните тълпи по осветените булеварди — всичко това издълбоко я е променило. Искаше ѝ се той да почувства, да осъзнае промяната в същността ѝ.

А лятната вечер, оставила такава неизличима бразда в паметта на младия момък и на девойката — трезво погледнато — премина по страшно глупав начин. Излязоха извън градчето и тръгнаха по междуселски път. Спряха край оградата на една нива с млада царица, Джордж свали сакото си и го провеси през ръката си.

— Аз останах тук в Уайнсбърг... е, да... още не съм заминал, но вече пораснах — бе казал той. — Чета книги, размишлявам. Ще се опитам да постигна нещо в живота. — Е — поясни той, — това не е важно. Може би е по-добре да млъкна.

Смутеният юноша постави ръка върху ръката на момичето. Гласът му трепереше. Тръгнаха обратно по пътя за града. В отчаянието си Джордж почна да се перчи:

— Аз ще стана голям човек, най-големият, който е живял тук, в Уайнсбърг — заяви той. — Искам и ти да направиш нещо, ама не знам какво. Може би това не ми влиза в работата. Искан ми се да опиташ да станеш различна от другите жени. Разбираш смисъла. Не ща да ти се бъркам, пак ти казвам. Искан да си красива. Ето на — това искан.

Гласът на момчето се изгуби и в мълчание стигнаха града, после тръгнаха по улицата, където бе домът на Хелън Уайт. Пред портата той опита да каже нещо внушително. Словата, които бе подготвял, му минаха през ума, ала му се сториха напълно безсмислени.

— Аз мисля... аз едно време мислех... на мене ми бе хрумнало, че ти ще се омъжиш за Сет Ричмънд. Сега вече знам, че няма. — Това бе всичко, което можа да издума, а тя влезе през портата на двора и тръгна към къщата.

В топлата есенна вечер, докато стоеше до стълбището и гледаше потоците от хора по Мейн Стрийт, Джордж Уилард си припомни разговора край полето с младата царица и го хвана срам от себе си. Гъмжилото от хора се блъскаше по улицата като стадо, затворено в кошара. Каручки и фургоци почти задръстиха тясното шосе. Духовата музика свиреше, хлапетии се гонеха по тротоара, навираха се в краката на хората. Млади мъже с лъснали червендалести лица непохватно пристъпяха с девойки подръка. Над един от магазините, в някакво помещение, където щеше да има танци, цигулари настройваха инструментите си. Накъсани звуци политаха надолу през отворения прозорец и се понасяха сред врявата от човешки говор и тръбния вой на музиката. Бъркотията от какви ли не шумове изостри нервите на младия Уилард. Навсякъде, от вси страни животът напираше, бликаше и сякаш се затягаше като обръч около него. Прищя му се да побегне, да остане сам, да размисли.

— Щом иска толкова, да си остане с оня човек. Какво ме засяга? Какво значение има за мен? — изръмжа той и тръгна по Мейн Стрийт. Мина през бакалницата на Хърн и сви в една странична улица.

Чувстваше се тъй самотен и посърнал, та му идеше да заплаче, ала гордостта го тласна да закрачи бързо напред като размахваше ръце. Стигна до конюшната на Уесли Мойър, спря в сянката да послуша група мъже, които говореха за следобедните конни надбягвания, завършили с победата на Тони Тип, жребеца на Уесли. Тълпа се бе струпала пред входа на конюшната, а пред тълпата крачеше Уесли,

подрипваше напред-назад, надуваше се. В ръка държеше камшик и често-често почукваше в земята. Малки кълбета прах се вдигаха в светлото петно под лампата.

— По дяволите, стига с тия приказки! — викна Уесли. — Хич не ме беше страх. През цялото време знаех, че ще ги бия. Не ме беше страх.

Във всеки друг случай Джордж Уилард би се прехласнал в хвалбите на Мойър, ездача. Ала сега те го дразнеха. Обърна се, продължи забързано напред.

— Старо кречетало — процеди той през зъби. — Кое го кара да се дуете такъв? Що не си трае?

Джордж излезе на някакво празно място и както бързаше, спъна се в купчина боклуци и се претърколи. Раздра панталона си на някакъв пирон, щръкнал от едно буре. Седна на земята и изруга. Прищипна разпраното с карфица, стана и продължи.

— Ще отида до къщата на Хелън Уайт, само така. И то веднага! Ще кажа, че искам да я видя. Ще вляза, ще седна, само така — заяви той и като се преметна през една ограда, хукна да бяга.

Хелън, неспокойна и разстроена, стоеше на верандата на банкерската къща. Преподавателят бе седнал между майката и дъщерята. Разговорът отегчаваше момичето. Макар че и той бе израснал в малко охайско градче, преподавателят бе почнал да се надува, да си придава вид на голям гражданин. Искаше му се да изглежда космополит.

— Доволен съм, че ми дадохте възможност да опозная жизнената среда, от която идат повечето от нашите момичета — заяви той. — Много мило от ваша страна, мисис Уайт, че ме задържахте за целия ден. — После се обърна към Хелън и се усмихна. — Вашият живот все още е свързан с този на градчето, нали? — запита той. — Тук сигурно има хора, към които проявявате интерес?

В ушите на момичето този глас прозвуча високомерно и помпозно. Хелън стана и влезе вътре. Спря пред вратата за градината в задния двор и се заслуша. Чу гласа на майка си.

— Тук, в градчето, няма подходящ човек да отговаря на момиче с възпитанието на Хелън — рече тя.

Хелън припна по стъпалата към задния двор и изтича право в градината. Притаи се в тъмното, цялата разтреперана. Струваше ѝ се, че светът е пълен с глупаци, които дрънкат безсмислени приказки. Горяща от нетърпение, тя мина през градинската порта, сви зад конюшната на банкера и излезе в малка странична уличка.

— Джордж! Къде си, Джордж? — викаше тя, пламнала в неистова възбуда. Престана да тича, облегна се на едно дърво и взе налудничаво да се смее. Към нея по малката тъмна уличка крачеше Джордж Уилард и си мърмореше нещо.

— Направо влизам вътре. Влизам и сядам — ломотеше той, вървейки право срещу момичето. Спря и глупаво се опули насреща ѝ.

— Хайде — рече той и я хвана за ръката. С наведени глави двамата закрачиха под дърветата на малката уличка. Сухи листа шумоляха под нозете им. Сега, след като я бе намерил, Джордж се зачуди какво да прави и какво да ѝ каже.

В горния край на панаирната площадка в Уайнсбърг се мъдреше стара полупрогнила трибуна. Открай време не знаеше какво е боя и дъските се бяха изкривили и разместили. Панаирната площадка се падаше на върха на невисок рид, който почваше от долината на Уайн Крийк, и нощем от тая трибуна — далеч отвъд царевичните ниви — светлинките на малкия град изпъкваха на фона на небето.

Джордж и Хелън се изкачиха по рида до панаирната площадка, като минаха по пътеката край водоема на помпената станция. Онова чувство на самота и откъснатост, обхванало момъка сред блъсканицата по улиците на градчето, сега хем се разнесе, хем се усили от присъствието на Хелън. Неговото чувство сякаш се пренесе върху нея.

На млади години винаги две сили се борят в душите ни. Топлото, немислещо малко зверче се бори срещу нещо друго, което разсъждава и помни, и по-отколешното, по-мъдрото завладя Джордж Уилард в момента. Усетила настроението му, Хелън пристъпваше редом, преизпълнена с почитание. Стигнаха трибуната, покачиха се и седнаха на една от дългите пейки под навеса.

Има нещо незабравимо в това преживяване — да отидеш нощем в самия край на някое градче от Средния запад на панаирната площадка, дето току-що е отминал годишният областен панаир.

Вълнението е тъй силно, че никога не може да се изличи от съзнанието ти. Наоколо от вси страни витаят призраци, ала не на мъртвите, а призраци на живи хора. През деня тук, на същото място, са се извървели потоци от хора, стекли се от града и околността. Фермери със своите жени и деца, обитателите на стотиците дървени къщурки — всички са били струпани между тия дъсчени тараби. Млади момичета са се кискали, брадати мъже са разтягали лакърдии. Площадката е била пълна, та преливала от живот. Тя се е гънела, пращяла е от живот, а сега, през нощта, целият живот се е отлял. Тишината е направо угнетителна. Човек се скрива безмълвно зад ствола на някое дърво и всичката склонност към размисъл, дето носи в себе си, се изостря. Той потръпва при мисълта за безсмислието на живота и в същото време, ако чувства хората от града като свои близки, така силно пламва от любов към живота, че сълзи набъбват в очите му.

В тъмнината под навеса на трибуната Джордж Уилард седеше до Хелън Уайт и остро усещаше собствената си нищожност върху фона на човешкото съществуване. След като излезе от града, където жужащите тълпи, забързани и улисани в безброй неща, така го дразнеха, раздражението му премина. Близостта на Хелън освежи и ободри духа му. Като че нейната женска ръка му помогна да извърши точно пренагласа в механизма на своя живот. Замисли се с преклонение за хората от това градче, където бяха минали дните му. Към Хелън изпитваше същото преклонение. Искаше да я обича, да бъде обичан от нея, ала не му се щеше в тоя миг да го смути женствеността ѝ. Улови ръката ѝ в мрака, а когато тя се доближи, сложи ръка на рамото ѝ. Изви се вятър, той потръпна. С все сили се мъчеше да задържи и да разбере обзелото го настроение. Там, на върха на хълма, две необичайно чувствителни човешки атомчета се притискаха силно едно до друго в нощната тъма и чакаха. Една и съща мисъл се врязваше в съзнанието на двамината: „Дойдох на това самотно място и тук намерих другия.“ Ето същността на онова, което изпитваха.

Изниза се шумният ден на късната уайнсбъргска есен и премина в дълга нощ. Чифликчийски коне подтичваха по опустелите междуселски пътища, теглейки своя товар от каталясали хора. Продавачите прибираха от тротоара изнесената стока и заключваха дюкяните си. Пред театъра се бе струпала навалица да гледа някакво

представление, а по-надолу, по Мейн Стрийт, цигуларите с настроени вече инструмента се потяха и моряха, за да не спира полетът на младите нозе в танцувалния салон.

Хелън Уайт и Джордж Уилард седяха безмълвни в тъмното на трибуната. От време на време магията, която ги държеше, се разнасяше и те се мъчеха в дрезгавината на нощта да надзърнат един друг в очите си. Целуваха се, ала този порив не трая дълго. В горния край на панаирната площадка неколцина мъже се въртяха около конете, участвали следобеда в надбягванията. Бяха наклали огън и грееха котлета с вода. Мяркаха се само краката им, които шетаха насам-натам около огъня. Когато духна вятърът, огнените езици лудешки се разтанцуваха.

Джордж и Хелън се надигнаха и тръгнаха в тъмнината. Поеха по друга пътечка, край царевична нива, където царевичката стоеше неотрязана. Вятърът шумолеше сред сухите стебла. За миг, докато слизаха към града, магията се разсея. Когато стигнаха хребета до помпената станция, спряха край едно дърво и Джордж отново сложи ръце на раменете ѝ. Тя го притисна жарко, после и двамата бързо се отдръпнаха от тоя порив. Престанаха да се целуват, пораздалечиха се. Взаимното уважение взе да нараства у тях. Двамата бяха смутени и за да се отърват от смущението, се хвърлиха в детински дивотии. Започнаха да се кикотят, да се дърпат и теглят един друг. После, някак пречистени и освободени от предишното настроение, те бяха не мъж и жена, не момче и момиче, а две възбудени малки зверчета.

Така заслизаха по билото. Играеха в тъмнината като две чудни млади създания в някакъв млад свят. Тичайки бързо напред, Хелън препъна Джордж и той падна. Започна да се гърчи и да охка. Превивайки се от смях, той се затъркаля по нанадолнището. Хелън се втурна подире му. Спря само за миг в тъмата. Няма начин да узнаем какви женски мисли са прекосили съзнанието ѝ, ала когато стигна подножието на ската, приближи до момчето, хвана го под ръка и тръгна до него в достолепно мълчание. Някак си — а как, те сами не можаха да обяснят — от тази безмълвна вечер, в която постояха един до друг, и двамата получиха онова, от което се нуждаеха. Мъж или момче, жена или момиче, те бяха уловили за миг онова, което прави възможен зрелия живот на мъжа и жената в съвременния свят.

ОТПЪТУВАНЕ

Младият Джордж Уилард се надигна от леглото в четири сутринта. Беше април и новите листа на дърветата току-що разпукваха пъпки. По улиците на Уайнсбърг растат кленове, те имат крилати семенца. Задуха ли вятърът, почват да кръжат в лудешки вихрушки, изпълват въздуха, постилат килим под нозете.

Джордж слезе в канцеларията на хотела с кафява кожена чанта в ръка. Куфарът му бе стегнат за заминаване. Още от два часа лежеше буден, мислеше за предстоящото пътуване, чудеше се какво го очаква в края на това пътуване. Момчето, което спеше в канцеларията на хотела, лежеше на походното легло до вратата. Устата му бе отворена, то хъркаше гръмко. Джордж се промуши покрай походното легло и излезе на смълчаната, пуста главна улица. Изтокът розовееше от зората и дълги светлинни снопове се катереха по небето, където тук-таме все още блещукаха няколко звезди.

Отвъд последната къща по Тръниън Пайк в Уайнсбърг се ширеше необятен простор от равни поля. Тия поля принадлежат на фермери, които живеят в града и привечер се прибират по Тръниън Пайк в своите леки, поскърцващи каруци. По полята растат ягоди, малини и други дребни плодове. В късните подиробеди на знойното лято, когато пътят и полята са застлани с прахоляк, пепелива мараня тегне над просторната равна шир. Като погледнеш пред себе си, все едно виждаш море. Напролет, когато земята е зелена, впечатлението е съвсем различно. Тогава земята заприличва на обширна зелена билиардна маса, по която щъкат усърдно ситнички човешки насекоми.

В детските си години, а и по-късно — като млад момък, Джордж Уилард имаше навика да се разхожда по Тръниън Пайк. Зимните нощи го бяха сварвали сред откритите ширни простори, когато всичко е потънало в сняг и само луната наблюдава отгоре; идваше тук и в есента, когато свирят пронизващи ветрове, и в летния здрач, когато въздухът трепти от песните на насекомите. В това априлско утро Джордж искаше пак да отиде там, да се поразходи в тишината. Стигна

до мястото, където пътят се гмурва край малкото поточе — на около две мили от града, — после се обърна и пое мълчаливо назад. Когато стигна главната улица, продавачите метяха тротоара пред магазинчетата.

— Хей, Джордж! Какво е настроението преди заминаването? — подвикваха те.

Влакът за запад тръгва от Уайнсбърг в седем и четиридесет и пет сутринта. Кондуктор е Том Литъл. Неговият влак пътува от Клийвланд до гарата, където прави връзка с централната железопътната линия, с крайни спирки в Чикаго и Ню Йорк. В железничарските среди на Том му викат „леката служба“. Той се връща при семейството си всяка вечер. Пролет и есен прекарва неделните дни в риболов по езерото Ери. Том има кръгло румено лице и малки сини очи. Познава жителите на селищата, покрай които минава влакът му, по-добре, отколкото един човек от големия град познава обитателите на своя жилищен дом.

В седем часа Джордж се зададе по склона откъм „Ню Уилард Хаус“. Том Уилард носеше багажа му. Синът бе пораснал по-висок от бащата.

Всички на перона стиснаха ръка на младия човек. Десетина души, пък и повече, се въртяха наоколо. После те се разбъбриха за свои си дела. Дори Уил Хендерсън — който иначе беше ленивец и често спеше до девет — сега се бе измъкнал от постелята. Джордж бе притеснен. Гъртруд Уилмот — висока кльоцава жена към петдесетте, която работеше в уайнсбъргската поща, излезе на перона. Никога досега не бе обръщала внимание на Джордж. А сега се спря и подаде ръка. В две-три думи изрази онова, което всички мислеха:

— На добър час! — отчетливо издума тя и отиде да си гледа работата.

Когато влакът пристигна, Джордж изпита облекчение. Побърза да се метне в него. Хелън Уайт се поява тичешком откъм Мейн Стрийт, надяваше се да си кажат някоя дума на разлъка, ала Джордж бе вече седнал и не я видя. Когато влакът потегли, Том Литъл му продупчи билета, ухили се и макар добре да се знаеше с Джордж и да знаеше в какво приключение се впуска момчето, не продума. Том бе виждал хиляди джорджуилардци, които напускат родното си място и потеглят за големия град. Това събитие за него бе обичайно всекидневие. Някакъв пътник от вагона за пушачи току-що бе поканил Том да отидат

заедно на риболов по залива Сандъски. Том бързаше да приеме поканата и да уговорят подробностите.

Джордж огледа вагона наоколо, увери се, че никой не го наблюдава, после измъкна портфейла и преброи парите си. Мисълта му бе заета от желанието да не изглежда зелен. Последните думи на баща му бяха наставления за държането му, като пристигне в големия град.

— Отваряй си очите! — бе казал Том Уилард. — Гледай си в парите! Стой буден! Това се иска. Не позволявай никой да те вземе за глупак!

След като преброи парите си, Джордж Уилард погледна навън и откри с изненада, че влакът все още не бе излязъл от Уайнсбърг.

Младият човек, който изоставяше градчето си, за да се сблъска с опасностите на живота, потъна в размисъл, ала не мислеше за нищо значително или драматично. Събития като смъртта на майка му, раздялата с Уайнсбърг, неизвестността на бъдещето му в големия град или важните сериозни страни от живота въобще не му минаваха в главата.

Мислеше си за незначителни неща — за Търк Смолит, който буташе заранта количка с дъски по главната улица на градчето, за високата, красиво облечена жена, дете веднъж пренощува в хотела на баща му, за Бъч Уийлър — човекът, който палеше уличните фенери в Уайнсбърг и припкаше забързано в летния здрач с факла в ръка, за Хелън Уайт, която, застанала край прозореца на уайнсбъргската поща, лепеше върху плик пощенска марка.

Нарастващото желание да помечтае отвя надалече мислите на младия мъж. Ако го загледаше някой, не би си помислил, че много-много си отваря очите. Спомени за малки нещица изпълниха съзнанието му, той притвори очи и се отпусна върху облегалката. Дълго време остана така, а когато се пробуди и погледна навън, градчето Уайнсбърг бе вече изчезнало и животът му там се бе превърнал само във фон, върху които щеше да рисува мечтите на своята зрелост.

Издание:

Шъруд Андерсън. Уайнсбърг, Охайо

Издателство „Христо Г. Данов“, Пловдив, 1985

Редактор: София Василева

Художник на корицата: Никола Марков

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.